

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU STRATEGIAN LAITOS
JULKAISUSARJA 2: TUTKIMUSSELOSTEITA No 38

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF STRATEGIC AND DEFENCE STUDIES
SERIES 2: RESEARCH REPORTS No 38

VAHVA EUROOPPA

Ranska EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoilijana

TOMMI KOIVULA

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Strategian laitos

HELSINKI 2007

Tommi Koivula: Vahva Eurooppa. Ranska EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoilijana
Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos
Julkaisusarja 2: tutkimuselosteita No 38
National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies
Series 2: Research Reports No 38

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa
<http://www.mppk.fi/fi/tutkimus-opetus/julkaisut/stratl/>

ISBN 978-951-25-1763-3

ISBN 978-951-25-1764-0 PDF

ISSN 1455-2108

**Maanpuolustuskorkeakoulu – National Defence University
Strategian laitos – Department of Strategic and Defence Studies**

Edita Prima Oy
Helsinki 2007

ESIPUHE

Meille suomalaisille ranskalaiset ja ranskalaisuus näyttäytyvät usein monella tapaa erikoisena, vaikka he itse katsovat edustavansa eurooppalaisen ja länsimaisen kulttuurin universaaleja piirteitä. Viime vuosikymmenien kuluessa, ja etenkin Euroopan unionin perussopimusten muokkaamisen kautta, ranskalaiset ovat kuitenkin tulleet entistä tietoisemmiksi siitä, että turvallisuuspoliittisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää eurooppalaisten yhteisiä ponnistuksia.

Suomalaisessa keskustelussa Ranskaa ja sen kansainvälistä toimintaa tunnetaan ja ymmärretään yllättävän heikosti. Ranskaa koskevan asiantunteumuksen tarve on kuitenkin kasvanut erityisesti eurooppalaisessa kontekstissa, jossa Euroopan unionin jäsenmaiden välinen turvallisuuspoliittinen yhteistyö on nopeasti tiivistymässä.

Strategian laitoksen erikoistutkija YTT Tommi Koivula pyrkii tutkimuksessaan valottamaan Ranskan turvallisuuspolitiikkaa. Tutkimuksessaan Koivula kuvaa Ranskan turvallisuuspoliittista perusasetelmaa ja maan roolia Euroopan integraatiokehityksessä. Lisäksi hän tarkastelee Euroopan unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (ETPP) kehitystä ja nykytilaa erityisesti Ranskan näkökulmasta pohtien myös Ranskan tulevan ETPP -politiikan lähtökohtia. Tutkimuksessaan Koivula löytää yhteneväisyyksiä tämän päivän eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan sisällön ja Ranskan tavoitteenasettelun välillä. Hän uskoo näiden myösi heijastavan Ranskan tärkeinä pitämiä teemoja, jopa sen erityisiä historiallisia traumoja ja toiveita.

Ranskan johtajien julkinen esiintyminen sisältää edelleen elementtejä 1950-luvulla muotoillusta gaullistisesta ulkopolitiikasta. Absoluuttisen kansallisen itsenäisyyden ja valtioidenvälisyyden korostaminen ovat omiaan herättämään toisissa jäsenvaltioissa ajoittain epäluuloja Ranskan piilotetuista agendoista. Käytännön toiminnassaan Ranska on kuitenkin tiiviisti sitoutunut Euroopan unionin ja ETPP:n kehitykseen sekä monenkeskiseen turvallisuusajatteluun.

Ranska on muokannut politiikkaansa 1990-luvun puolivälistä alkaen yhä lähemmäs unionin yleistä kehitystä. Tämä näkyy muun muassa entistä voimakkaampana pehmeän turvallisuuden korostumisena sekä laaja-alaisen turvallisuusnäkökulman painottamisena aiemman yhteisen puolustuksen sijasta. Tämä muutos on vaikuttanut niin ranskalaiseen ”turvallisuuden” ymmärtämiseen, sen strategiseen doktriiniin kuin institutionaalisiin järjestelyihin. Muutos on merkittävä, koska vielä 1990-luvun puolivälissä Ranskan kunnianhimo EU:n turvallisuusulottuvuuden kehittämisessä ulot-

tui selvästi kriisinhallintaa laajemmalle, kuten Ranskan usein esittämät ajatukset Euroopan yhteisestä puolustuksesta ja eurooppalaisesta ydinasedoktiinista osoittavat. Ranska on ollut vahva eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoilija, mutta toisaalta se on ollut altis ulkoisille vaikutteille ja unionissa tehdyille päätöksille.

Tänä päivänä Ranskaa ei voida pitää Euroopan itseoikeutettuna johtajana, mutta selvää on, että se tulee säilymään yhtenä EU:n johtovaltioista. Tässä roolissaan Ranska odottaa muilta unionin jäsenmailta solidaarisuutta niin unionin johtovaltioille, yhteiselle politiikalle kuin ylipäätään unionin asialle.

Ranska tavoittelee EU:sta voimakasta kansainvälistä toimijaa. Tämän saavuttamiseksi se pyrkii aktivoimaan myös pieniä EU:n jäsenvaltioita ottamaan lisääntyvää vastuuta kansainvälisestä turvallisuudesta. Käytännössä tämän arvioidaan näkyvän muun muassa muille jäsenvaltioille osoitettuin vaatimuksina nopeuttaa asevoimien modernisointia ja tehostaa kansainvälistä kriisinhallintakykyä.

Helsingissä, huhtikuussa 2007

Strategian laitoksen johtaja
Eversti, valt.lis.

Juha Pyykönen

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 ”Vaikea kumppani”	1
1.2 Tutkimuksen lähtökohdista ja rajauksista	4
1.3 Tutkimuksen rakenne	8
OSA I: KANSAKUNTA	11
2 KESKEISET VAIKUTTAJAT JA TOIMIJAT	13
2.1 ” <i>La Nation</i> ”: kansakunnan idea	13
2.2 Ranskalainen poliittinen järjestelmä	20
2.3 Muut turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavat eturyhmät	24
3 HISTORIALLINEN KOKEMUS: EUROOPAN HERRUUDESTA KUILUN PARTAALLE	29
3.1 Voittoisa ja kaoottinen	29
3.2 Uuden turvallisuusuhkan ilmestyminen	31
3.3 Neljäs tasavalta: vanhan aikakauden loppu ja uuden alku	34
4 VIIDES TASAVALTA: UUSI ULKOPOLIITTINEN ORIENTAATIO	39
4.1 Gaullismi	39
4.2 Debatti kansallisesta ydinaseesta	42
4.3 Aktiivinen eurooppapolitiikka ja skisma läntisen yhteisön sisällä	44
5 GEOPOLIITTINEN MUISTI: LIIKAA MUTTEI RIITTÄVÄSTI	49

OSA II: EUROOPAN TURVALLISUUS	53
6 EUROOPAN TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLITIikka:	
YLIKANSALLINEN VOIMA VAI VALTIOIDEN TEMMELLYSKENTTÄ?	55
6.1 Kuka hallitsee Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa?	55
6.2 Keskeisten valtioiden lähtökohdat	63
<i>Iso-Britannia</i>	64
<i>Saksa</i>	67
<i>Ranska</i>	69
7 ETPP:n RAKENTUMINEN	73
7.1 Euroopan turvallisuusulottuvuuden uusi nousu	73
7.2 Ranskan turvallisuusajattelun murros	76
7.3 Gaullismin uudelleentulkinta? Jacques Chiracin ensimmäinen presidenttikausi	79
7.4 <i>Entente</i> Iso-Britannian kanssa ja ETPP	81
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	89
8.1 Leikkaus onnistui – potilas menehtyi?	89
8.2 Ongelmallinen tulevaisuus	96
8.3 Ranska ja Suomi	100
8.4 Suuruutensa vanki?	103
LÄHTEET	105
Liite: Keskeiset lyhenteet ja määritelmät	113

1 JOHDANTO

”Ranskan todelliset intressit eivät ole koskaan vastakkaiset Euroopan intressien kanssa”¹

-Charles Maurice de Talleyrand-Périgord 1836

”Ranskan suuruutta ei tulisi koskaan tarkastella erillään Euroopan rakentamisesta. Se on uusi ulottuvuutemme”²

-François Mitterrand 1994

1.1 ”Vaikea kumppani”

Ranska ei jätä ketään kylmäksi. Lukuisat ihmiset eri puolilla maailmaa ihailevat Ranskaa, ranskalaista kulttuuria ja elämäntapaa. Samaan aikaan mahdollisesti vielä useammat tuntevat ranskalaisuutta ajatellessaan ihailun sijasta pikemminkin hämmennystä, huvittuneisuutta ja jopa ärtymystä.

Myös Ranskan käyttäytyminen kansainvälisissä suhteissa on omiaan herättämään voimakkaitakin mielipiteitä. Ulkopuolisen tarkkailijan silmin Ranskan ulkopoliittikka näyttää helposti ristiriitaiselta ja vaikeasti ymmärrettävältä.

Yhtäältä Ranska näyttää korostavan omaa asemaansa vastuullisena suurvaltana, jonka aseman tunnuksina ovat oma ydinase ja pysyvä jäsenyys YK:n turvallisuusneuvostossa. Tässä ominaisuudessa se on korostanut pyrkimystään kansainvälisten kriisien monenkeskiseen ratkaisemiseen. Se ei silti ole perinteisesti itse arastellut puuttua yksipuolisesti sotilaallisin keinoin ennen kaikkea monien Afrikan valtioiden sisäpoliittisiin ongelmiin.

Toisaalta Ranska painottaa voimakkaasti Euroopan unionin kansainvälistä asemaa. Maan virallisten kannanottojen mukaan EU:n yhteistä puolustusulottuvuutta pitäisi kehittää ja Euroopasta tulisi rakentaa globaalin tason turvallisuuspoliittinen toimija. Kuitenkin juuri Ranskan kansalaiset hylkäsivät unionia vahvistavan EU:n perustuslakiehdotuksen kansanäänestyksessä keväällä 2005 aiheuttaen osaltaan unionin kehityksen nykyisen paikallaan polkemisen.

---

¹ Charles Maurice De Talleyrand-Périgord, *Mémoires*. (Tome 1, 1754-1807. Paris, Imprimerie Nationale, 2002, alkuperäisteos ilmestynyt vuonna 1891), s. 31.

² Ministère des affaires étrangères (1995). *Politique étrangère de la France, Textes et documents, mai-juin 1994*. (Paris, La Documentation Française), s. 132.

Ranska on Yhdysvaltain vanhin liittolainen, näytellen merkittävää roolia jo Pohjois-Amerikan itsenäisyysodassa. Tästä huolimatta se on pitkään esiintynyt Yhdysvaltain supervaltta-aseman kriittikkona. Se oli Naton perustajajäseniä, mutta irrottautui yksipuolisella päätöksellä järjestön sotilaallisista rakenteista vuonna 1966. Syyskuun 11. päivän 2001 iskujen jälkeen Ranska tuki Yhdysvaltoja, mikä ei kuitenkaan estänyt sitä yhdessä Venäjän kanssa vesittämästä YK:n mandaattia USA:n Irakin vastaiselle operaatiolle vain runsas vuosi myöhemmin.

Näillä linjauksillaan Ranska on varsinkin anglosaksisessa maailmassa saanut vaikean ja vaikeasti ymmärrettävän liittolaisen maineen. Puutteellinen Ranskan tuntemus ja ymmärrys ovat usein johtaneet siihen, että sen käyttäytymistä on päädytty tulkitsemaan erilaisten myyttien kautta. Pintapuolisen tarkastelun jälkeen on ollut houkuttelevaa esittää Ranska yksinkertaistetussa valossa esimerkiksi omaan kulttuuriinsa ja historiaansa paenneena, aikamme maailmanpolitiikan todellisuudesta irrallaan toimivana entisenä suurvaltana, jonka johtajat vain toistelevat iskulausetta epämääräiseksi jäävästä kansallisesta ”suuruudesta” ilman, että puheilla olisi todellista perustaa aikamme maailmanpolitiikassa. Omalla toiminnallaan ja kielenkäytöllään Ranskan johtajat ovat kenties tulleet itsekin edesauttaneeksi tällaista ajattelua. Toisaalta Ranskan johtajat ovat usein pyrkineet rakentamaan kotimaastaan yhtä lailla yksinkertaistettua ja myyttistä kuvaa toisten kansojen epäitsekkäänä auttajana, niiden luontaisena esikuvana ja tärkeiden yleismaailmallisten arvojen vaalijana.

Tällaiset myytit toki pintapuolisesti helpottavat erilaisten toimijoiden kategorisointia, koska ne asettavat kohteensa ymmärrettäviin ja selittäviin puitteisiin. Ongelmana myytteihin perustuvassa ajattelussa on kuitenkin se, että ne kohtuuttomasti yksinkertaistavat kohteitaan eivätkä anna mahdollisuutta vivahteiden, kehityskulkujen ja muutosten tunnistamiselle.

Siirryttäessä mustavalkoisten mielikuvien tasolta Ranskan kiihköttömaan tarkasteluun voidaan sanoa, että monet sen turvallisuuspolitiikan suuret linjaukset ovat itse asiassa ilmentäneet huomattavaa jatkuvuutta. Vaikka valta maassa on vuosikymmenien aikana vaihdellut sosialistien ja porvarillisten poliitikkojen kesken ja presidentteinä on toiminut hyvin erilaisia persoonallisuuksia, ovat sen turvallisuuspolitiikan keskeiset piirteet säilyneet samoina vähintään nykyisen viidennen tasavallan perustamisesta ja presidentti Charles de Gaullen johdolla 1950- ja 60-luvun taitteessa tehdyistä linjauksista lähtien. Näilläkin linjauksilla on taas selvä yhteytensä maan yhteiskunnallisiin rakenteisiin samoin kuin sen historiallisiin kokemuksiin huomattavasti pidemmältä ajalta. Länsimaisten demokratioiden joukossa Ranskan harjoittamaa turvallisuuspolitiikkaa voidaankin monessa suhteessa luonnehtia piirteiltään poikkeuksellisen vakaaksi. Tämä poikkeuksellinen jatkuvuus pätee myös Euroopan asemaan ja Eurooppaan kohdistuviin am-

bitioihin Ranskan turvallisuuspoliittisella asialistalla, kuten tämän tutkimuksen alussa olevat, toisistaan ajallisesti 158 vuoden päässä olevat valtiomiesten sitaatitkin osoittavat.

Toisaalta Ranska on vuosikymmenten aikana myös muuttunut. Turvallisuuspoliittisiin linjauksiin vaikuttava muutos on ollut erityisen voimasta viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana. Siksi voidaankin vastoin suosituttua käsitystä kiistää ajatus, että Ranska olisi vaikeasti ymmärrettävä tai ristiriitainen toimija Euroopassa ja maailmanpolitiikassa. Päinvastoin, se on seurannut omaa johdonmukaista linjaansa. On silti huomattava, että tämä linja on ollut varsinkin viime vuosina altis muutoksille ja ympäristön vaikutuksille.

Myös suomalaiselle yleisölle Ranska on usein yllättävän heikosti tunnettu ja vielä heikommin ymmärretty kansainvälispoliittinen toimija. Opinnäytetöitä ja yksittäisiä tieteellisiä artikkeleita lukuun ottamatta Ranskan turvallisuuspolitiikasta ei ole olemassa suomenkieliselle lukijakunnalle suunnattua yleisesitystä.³ Kuitenkin tällaisen esityksen tarve on kasvanut erityisesti nykyisessä eurooppalaisessa kontekstissa, jossa unionin jäsenmaiden välinen turvallisuuspoliittinen yhteistyö on nopeasti tiivistymässä. Kysymys on keskeisestä eurooppalaisesta kumppanistamme ja sen paremmasta ymmärtämisestä.

Tämä tutkimus pyrkii osaltaan korjaamaan vähäistä kirjallisuustarjontaa tekemällä ranskalaista turvallisuuspoliittista asetelmaa ja ajattelua ymmärrettävämmäksi suomalaiselle lukijalle. Otsikon mukaisesti päämääränä on erityisesti Ranskan aseman ja merkityksen luotaaminen eurooppalaisen turvallisuuspolitiikan muotoilijana.⁴

Tarkemmin sanottuna tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin:

Ensinnäkin, millainen on Ranskan turvallisuuspoliittinen perusasetelma ja mikä on Euroopan integraatiokehityksen rooli tässä kokonaisuudessa?

---

³ Tasokas yleisempi Ranskaa koskeva esitys on jo vuonna 1993 ilmestynyt Kalervo Hovin, Tuula Koskenniemen ja Tarmo Kunnaksen *Ranska: suurvallasta Euroopan rakentajaksi* (Helsinki, Painatuskeskus).

⁴ Turvallisuuspolitiikalla ymmärretään tässä yhteydessä valtion pyrkimystä itsenäisyyden, toimintavapauden ja kansalaisten elinmahdollisuuksien turvaamiseksi erilaisten uhkien vaikutuksilta. Vastaavasti valitulla strategialla voidaan toimintalinjojen valinnan kautta tavoitella turvallisuuspolitiikan päämääriä. Toisaalta näiden välillä vallitsee optimaalisesti myös vuorovaikutussuhde, koska strategisen tilannearvioinnin tulisi antaa aineksia poliittiselle päätöksenteolle. Pekka Visuri, *Turvallisuuspolitiikka ja strategia* (Juva, WSOY, 1997), s. 12.

Toiseksi, miten ja kuinka menestyksekkäästi Ranska on pyrkinyt muovaamaan Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa?

Kolmanneksi, miten Ranskan voidaan jatkossa olettaa toimivan Euroopan unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (ETPP) puitteissa?

Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää Ranskan tarkastelua monista eri näkökulmista, kuten historian, geopoliittisen aseman, talouden, sekä yhteiskunnan rakenteen kannalta. Tutkimuskysymyksiin vastaaminen edellyttää myös Euroopan integraatioprosessin käsitteleminen erityisesti sen turvallisuusulottuvuuden osalta. Tutkimuksen pääpaino on kuitenkin yksittäisten taustatekijöiden, tapahtumien ja poliittisten prosessien perinpohjaisen kuvailun sijasta Ranskan turvallisuuspoliittisen toiminnan logiikan ymmärtämisessä – toisin sanoen, millainen on se yleinen turvallisuuspoliittinen perusta, josta käsin Ranska toimii eurooppapolitiikassaan siten kuin toimii ja millaisia päämääriä se näyttää tavoittelevan.

Kyseessä on strategian tutkimuksen lähtökohdille perustuva ja yhteiskuntatieteiden menettelytapoja hyödyntävä tutkimus, jossa pyritään tekemään ymmärrettäviksi yksittäisen valtion turvallisuuspoliittisia päämääriä ja arvioimaan sen toimintaa näiden päämäärien saavuttamiseksi. Laajemmassa mielessä tutkimusasetelma avaa mahdollisuuksia luodata myös Euroopan unionin ja varsinkin sen yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan toiminnan logiikkaa jäsenvaltion näkökulmasta: mikä on yksittäisen valtion asema unionissa ja missä määrin yksittäinen jäsenvaltio kykenee muovaamaan unionin asialistaa omien tarkoitusperiensä mukaiseksi.

1.2 Tutkimuksen lähtökohdista ja rajauksista

Tutkimuksen päämääränä on siis Ranskan turvallisuuspolitiikan ymmärtäminen ennen kaikkea eurooppalaisesta näkökulmasta. Käsitteilytavassa korostuu strategian tutkimuksen sekä Suomen ja maamme puolustushallinnon erityinen näkökulma, kuitenkin niin, että sotilasstrateginen ulottuvuus eli varsinaisen asevoiman yksityiskohtainen kuvailu on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

Työ sijoittuu strategian tutkimuksen osa-alueeksi, koska siinä tarkastellaan Suomen kannalta tärkeää turvallisuuspoliittista toimijaa ja pyritään tätä kautta parantamaan ymmärrystä eurooppalaisesta turvallisuuspoliittisesta ympäristöstämme. Aihepiirinsä puitteissa tutkimus pyrkii osaltaan tuottamaan myös välineitä Suomen turvallisuuspoliittisia päämääriä edistävän

toimintalinjan valitsemiseksi, joskin tutkimuksen anti jäänee käytännön politiikkaratkaisujen kannalta välilliseksi.⁵

Työn teoreettisena lähtökohtana on käsitys, että strategian tutkimus ei ole arvovapaata eikä tutkijasta riippumatonta. Strategian tutkimus, joka voidaan nähdä kansainvälisen politiikan tutkimuksen osa-alueena, perustuu aina tietynlaiseen näkemykseen tutkimuskohteesta ja sitä ympäröivästä maailmasta. Itse asiassa jopa yksilöidyt kysymykset, joiden kautta eri tutkimuskohteita lähestytään, sisältävät erilaisia ennakko-oletuksia – tietyllä tavalla formuloidut tutkimusongelmat ohjaavat tutkijaa kiinnittämään huomiota tiettyntyyppisiin todellisuuden piirteisiin. Tämä on teorioiden tuottama haaste ihmistieteellisessä tutkimuksessa laajemminkin: yhtäältä ne auttavat kiinnittämään huomiota todellisuuden tärkeinä pidettyihin piirteisiin, toisaalta riskinä tällöin on että tarkastelun ulkopuolelle jää tutkittavasta ilmiöstä tärkeitä piirteitä, joihin teoriat eivät todellisuuden yksinkertaistamispyrkimyksessään ”rohkaise” katsomaan.

Harjoitettaessa strategian tutkimusta on perusteltua nostaa avoimesti esille siinä omaksuttuja lähtökohtia, valintoja ja rajauksia. Tämä johtuu siitä, että omaksutut teoreettiset ja metateoreettiset lähtökohdat ovat joka tapauksessa ohjaamassa ihmistieteellistä ja laajemmassa mielessä myös kaikenlaista muuta tieteellistä tutkimusta. On parempi nostaa lähtökohdat tietoisesti esille sen sijaan, että ne olisivat piilevästi vaikuttamassa tutkimusasetelmaan ja tapaan, jolla tutkittavaa kohdetta käsitellään. Lähtökohtien esiin nostaminen yleensä palvelee tutkimusta myös siten, että se auttaa sijoittamaan sen laajempaan filosofisen ja teoreettisen keskustelun kenttään.

Valtioiden turvallisuuspolitiikkaa pidetään yleensä politiikan osa-alueena, jolle on ominaista sisäpolitiikkaa voimakkaampi jatkuvuus. Sellaisten muuttumattomien tai suhteellisen vakaiden tekijöiden, kuten maantieteen, käytettävissä olevien luonnonvarojen, taloudellisen järjestelmän tai väestön katsotaan usein muodostavan tilanteellisista muuttujista riippumattomia, turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavia jatkuvuustekijöitä. Tällaisten tekijöiden huomioiminen antaa osaltaan lähtökohtia myös Ranskan eurooppapolitiikan tutkimiselle.

---

⁵ Jeffrey Record määrittelee strategian asetettujen tavoitteiden ja käytettävissä olevan voiman väliseksi suhteeksi, joka edellyttää päätöksentekijöiltä oikeaa käsitystä prioriteeteista, joihin rajallisia resursseja tulee kohdentaa. Tämän tulkinnan mukaan strategian tutkimukselta voidaan edellyttää juuri kokonaiskuvan ymmärtämistä tukevaa tieteellisiin menetelmiin perustuvaa tietoa. Jeffrey Record, *Revising U.S. Military Strategy: Tailoring Means to Ends*. (Washington, D.C., Pergamon-Brassey's, 1984), s. 1. Ks. myös Pekka Sivonen, *Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena*. (Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, no. 11. Helsinki, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, 1998), s. 3-13.

Tietyllä tavalla klassiseksi ja joka tapauksessa valtavirtaa edustavaksi lähestymistavaksi on strategian tutkimuksen puitteissa muodostunut poliittisen realismin lähestymistapa ja sen pohjalle kehitetty uusrealistinen koulu-kunta. Varsinkin ensivaikutelmalta myös tämän esityksen tutkimusasetelma näyttää heijastavan monia poliittiselle realismille ominaisia näkemyksiä. Tällaisia ovat ennen kaikkea ongelmanasetteluun sisältyvä näkemys yksittäisen valtion, Ranskan, pyrkimyksestä omista lähtökohdistaan käsin ”muotoilla” eurooppalaista turvallisuuspoliittista ympäristöään ja tätä kautta maksimoida kansallista vaikutusvaltaansa.

Ulkoiset olosuhteet ja aineelliset resurssit eivät kuitenkaan determinoi valtion kansainvälistä toimintaa tai sen harjoittamaa turvallisuuspolitiikkaa. Ranska, kuten muutkaan valtiot, ei aja turvallisuuspolitiikassaan yhtä yhtenäistä strategiaa, vaan sen tavoitteenasettelu perustuu moninaiseen joukkoon uskomuksia omasta edusta, maan poliittis-yhteiskunnalliseen rakenteeseen ja historiallisiin kokemuksiin. Valtion turvallisuuspoliittinen tavoitteenasettelu ja toiminta eivät näin ollen muodosta loogista, yhteen päämäärään tähtäävää kokonaisuutta, vaan päätöksiä tehdään sisäisen debatin jälkeen ja eturyhmien välisen jatkuvan valtataistelun seurauksena.

Ranskan ja EU:n välinen suhde ei ole myöskään yksipuolinen siten, että Ranska vain muovaisi unionia tai sen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa haluamaansa suuntaan jonkinlaisella menestyksellä. Aktiivisessa ja usein johtavassa asemassa Euroopan integraatioon osallistuneena valtiona Ranska on luonnollisesti myös itse ollut monin tavoin EU:ssa tehtyjen päätösten ja ratkaisujen kohteena. Monikymmenvuotinen unionijäsenyys on yhtä lailla muuttanut sitä ja sen käsitystä itsestään ja päämäärästään monin tavoin.

Näiden seikkojen vuoksi tutkimuksen ongelmanasettelua voidaan tulkita myös siten, että valtioiden sisäinen dynamiikka, niiden välinen yhteistyö ja sen kautta muodostuvat institutionaaliset rakenteet nähdään kansainvälisen politiikan merkittävinä voimina. Ei voida myöskään sulkea pois ajatusta, etteivätkö sellaiset tekijät kuin kansallinen identiteetti, uskomukset ja sosi-aalistuminen vaikuttaisi Ranskan turvallisuuspolitiikkaan ja sen toimintaan Euroopassa.

Näin ollen voimme tarkastella Ranskan toimintaa eurooppalaisessa turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa hyvin erilaisista teoreettisista viitekehyksistä käsin, eikä problematiikan käsittelyssä ole poliittisen realismin sävyttämistä ongelmanasettelusta huolimatta syytä rajautua vain realismin näkökulmaan. Tämä sisältää samalla näkemyksen teorioiden asemasta strategian tutkimuksessa: ne auttavat meitä ymmärtämään valtioiden turvallisuuspolitiikan kaltaisia monimutkaisia ilmiöitä. Samalla teoriat tyypillisesti korostavat joitakin todellisuuden piirteitä ja jättävät toisia taka-alalle. Tästä syystä ei ole mielekäästä jäykästi sitoutua yksittäiseen teoreettiseen viitekehyk-

seen toisten kustannuksella. Teoriat tulee pikemminkin nähdä asiakokonaisuuksien ymmärtämisen ja tärkeiden kysymysten esittämisen heuristisina apuvälineinä ja viitekehyksinä, jotka osaltaan auttavat ymmärtämään eri aihepiirejä. Tämän logiikan mukaisesti tutkimuksessa pyritään tulostensa kautta arvioimaan myös eri lähestymistapojen selitysvoimaa tarkasteltaessa Ranskan EU-politiikkaa.

Metateoreettisella tasolla mahdollisten lähestymistapojen kirjo johtaa myös päätelmään, että aihepiiriä ei ole mielekästä tarkastella puhtaasti luonnontieteen ideaalien pohjalta.⁶ Tutkimus päättyy pikemminkin sen ajatuksen kannalle, että kansainvälisen politiikan ”todellisuus” ei ole meistä irrallinen ja itsenäinen, vaan se tuotetaan filosofisissa lähtökohdissa ja valituissa tutkimusorientaatioissa. Tämän lähestymistavan mukaan yhteiskuntatieteellisen tai kansainvälisen politiikan tutkimuksen puitteissa ei voida nostaa esille ulkoista todellisuutta sellaisena kuin se aidosti on. Vastaavasti yhteiskuntatieteellinen analysointi ei tuota eikä pyrikään tuottamaan kattavaa lainalaisuutta tai mallia, jonka pohjalta voisi yleistää, vaan pikemminkin tavoitteena on parantunut aihepiirin ymmärtäminen.

Tutkimuksen aihepiiristä ja saatavilla olevasta aineistosta johtuen ei ole luonnollisestikaan mahdollisuutta suoraan tarkkailla prosessia, jossa Ranska olisi pyrkinyt muovaamaan Euroopan unionia. Se, mitä saatavilla olevan aineiston avulla voidaan tehdä, on arvioida Ranskan vaikutusta tutkimalla unionin nykyistä olemusta ja vertaamalla sitä Ranskan turvallisuuspoliittisen tavoitteenasettelun keskeisiin elementteihin. Jos unionin ydinsisällön ja yksittäisen jäsenvaltion päämäärien välillä vallitsee samankaltaisuus, voidaan sanoa unionin kehityksen ja jäsenvaltion päämäärien olleen samansisältöisiä. Tämä antaa perusteita, joiden pohjalta voidaan arvioida myös jäsenvaltion toiminnan onnistumista unionissa.

Tutkimuksen ajallinen rajaus on kaksijakoinen. Tutkimuksen jälkimmäisessä osassa käsiteltävä EU:n yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka on varsin viimeaikainen ilmiö; nykymuodossaan sen historia voidaan tulkintatavasta riippuen ulottaa Kölnin huippukokoukseen vuonna 1999 tai eri kiintopisteisiin 1990-luvulla. Näin ollen ETPP on taustoineenkin suhteellisen

---

⁶ Kansainvälisen politiikan tieteenalan keskustelussa kysymys luonnontieteen ja siitä laadullisesti eroavan ihmistieteen erottelusta on ilmennyt debattina ulkoista maailmaa ja kansainvälisiä suhteita ”selittävien” ja sitä ”konstituovien” teorioiden välillä. Edellisestä näkökulmasta kansainvälisen politiikan ongelmakenttää lähestytään tulkitsijasta riippumattomana ulkoisena todellisuutena johon pyritään tarjoamaan selittäviä malleja. Jälkimmäisestä näkökulmasta taas ajatellaan, että teoretisointi itse tuottaa meille tietynlaisen ”kansainvälisen politiikan” tutkimuskohteeksi tuottaen samalla todellisuutta eikä vain selitä tulkitsijasta riippumatonta ulkoista maailmaa. Ks. esim. Martin Hollis – Steve Smith, *Explaining and Understanding International Relations*. (Oxford, Clarendon Press, 1990), s. 3-6; 87.

viimeaikainen prosessi, joskin sille voidaan osoittaa edeltäjiä ajallisesti myös kauemmaksi.

Aihepiirin ymmärtäminen edellyttää ranskalaisen turvallisuuspolitiikan ja sen perusteiden tuntemusta kuitenkin tätä pidemmältä ajalta. Valtioiden turvallisuuspoliittinen ajattelu on tyypillisesti taaksepäin katsovaa; se heijastaa usein menneisyyden kokemuksia ja niistä vedettyjä, enemmän tai vähemmän perusteltuja opetuksia. Myös Ranskan tapauksessa monet turvallisuuspolitiikan nykyiset elementit ulottuvat pitkälle maan historiaan. Siksi tämän ajattelun tarkastelu on syytä ulottaa ajallisesti kauemmaksi kuin EU-aikaan, esimerkiksi nykyisen viidennen tasavallan perustamiseen eli vuoteen 1959, jolloin presidentti de Gaulle muotoili maan ulkopoliitikkaa. Luonnollisesti tämäkin prosessi perustui monessa suhteessa Ranskan aikaisempiin kokemuksiin ja ulkopoliittisiin suuntauksiin, joten varteenotettava lähtökohta voisi olla myös Ranskan II maailmansodan jälkeinen tilanne; toisaalta tämän ajan kokemukset kytkeytyvät erottamattomasti maailmansodan tapahtumiin ja sitä kautta sotien väliseen aikaan, 1800-luvulle, Napoleoniin ja vuoden 1789 vallankumoukseen jne. Viime kädessä eksaktisti perusteltavissa olevaa rajauksen alkamisajankohtaa ei ole löydettävissä, vaan ajallisen rajauksen kysymyksissä joudutaan aina käyttämään lievää väkivaltaa. Joka tapauksessa tutkimuksen alkuosassa pyritään tällaiseen historiallisesti syvempään perspektiiviin.

Lähdemateriaaliltaan tutkimus perustuu sekä asiakirja-aineistoon että kirjallisuuteen, artikkeleihin ja verkkolähteisiin. Rajoitetussa määrin näitä on pyritty täydentämään haastatteluilla.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus jakautuu kahteen osaan. Alkuosan päämääränä on tehdä Ranska turvallisuuspoliittisena toimijana suomalaiselle lukijalle ymmärrettävämmäksi loppuosan painottaessa sen toimintaan ja menestykseen Euroopan unionin turvallisuuselementin muovaamisessa.

Ranskan ”ymmärrettäväksi tekeminen” turvallisuuspoliittisena toimijana sisältää luvuissa 2–5 elementtejä niin sosiologisesta, politiikan tutkimukselle ominaisesta kuin historiallisestakin lähestymistavasta, huomion kohdistuessa kansalliseen identiteettiin ja yhteiskuntaan, poliittiseen järjestelmään, ja ulkopoliittiseen päätöksentekoon, turvallisuuspolitiikkaan keskeisesti vaikuttaviin eturyhmiin sekä historiaan ja nykyisen eurooppapolitiikan lähtökohtiin. Yhdessä nämä tekijät muodostavat joukon melko pysyviä turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavia maan sisäisiä tekijöitä. Ajallisesti tämä tarkastelu ulottuu valtion synnystä kylmän sodan loppuun saakka.

Jälkimmäisessä osassa pyritään yksityiskohtaisemmin valottamaan Ranskan eurooppalaista tavoitteenasettelua ja toimintaa kylmän sodan jälkeisellä ajalla. Päähuomio kohdistuu tuolloin Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (ETPP) rakentamiseen ja Ranskan rooliin siinä. Tällä tavalla tutkimuksen sävy muuttuu alkuosan sosiologis-politologis-historiallisesta kuvailusta selkeämmin strategisen analyysin suuntaan: Ranskan ”ymmärrettäväksi tekemisen” jälkeen päähuomio siirtyy yksittäisen valtion ja tärkeän eurooppalaisen kumppanimme nykyisen tavoitteenasettelun ja sen merkityksen pohdintaan. Näkökulma vaihtuu samalla yksittäisen kansallisen perspektiivin esittelystä unionirakenteiden puitteissa toimivan eurooppalaisen valtion tasolle.

Kylmän sodan jälkeisen ajan kutsuminen ”nykyajaksi” perustuu muutamiin Euroopan kehityksen ja varsinkin Ranskan kannalta keskeisiin murrosvaiheisiin, jotka ovat tuoneet ranskalaiseen turvallisuuspolitiikkaan laadullisen muutoksen: yhteistä näille on, että kansallisvaltionäkökulman sijaan Ranskan tavoitteenasettelussa ja toiminnassa korostuu yhä voimakkaammin sen asema Euroopan unionin jäsenvaltiona ja ylipäätään pyrkimys vaikuttaa EU:n politiikkaan erilaisissa turvallisuuskysymyksissä. Tämän seurauksena Ranskan eurooppalaisen tavoitteenasettelun muotoutumista ja toteutumista voidaan viimeistään Maastrichtin sopimuksesta vuodelta 1993 lähtien tarkastella yhä selvemmin EU:n puitteissa synnytettyjen poliittisten rakenteiden kautta.

OSA I

KANSAKUNTA

2 KESKEISET VAIKUTTAJAT JA TOIMIJAT

2.1 ”La Nation”: kansakunnan idea

Vuonna 1994 julkaistu Ranskan puolustuspoliittinen valkoinen kirja, *Livre Blanc sur la Défense* toteaa seuraavaa:

”Kansalaisten sosiaalinen organisoituminen, heidän koulutuksensa, arvonsa ja keskinäinen solidaarisuutensa ovat valtion voiman elementteinä tärkeämpiä kuin kansallisen alueen laajuus. Tässä mielessä maanpuolustusta ei voi erottaa kansakunnan ideasta. Ranskan puolustus kytkeytyy siis samanaikaisesti yhteiskuntamme integraation ja sosiaalisen organisoitumisen malliin, tasavallan yhteisiin arvoihin, niiden yleismaailmallisuuteen ja kielemme asemaan.¹”

Kansojen näkemys omasta luonteestaan ja asemastaan maailmassa, puhuakamme vaikkapa kansallisesta identiteetistä tai kansakunnan ideasta, on luonteeltaan melko vakaa. Merkittävätkään historialliset tapahtumat eivät muuta tällaista kansallista ideaa: esimerkiksi käsityksemme Suomesta ja suomalaisuudesta eivät todennäköisesti suuremmin muuttuneet kylmän sodan päättymisen tai syyskuun 11. päivän terroristi-iskujen myötä. Hieman suurempi merkitys saattoi olla vaikkapa EU-jäsenyydellämme, koska sen on yleisesti katsottu vakiinnuttaneen asemaamme läntisen Euroopan ja laajemmin läntisen kulttuuripiirin osana.

Yritykset kuvailla mitä tahansa kansallista identiteettiä ovat väistämättä subjektiivisia ja hahmotelmanomaisia: kattavaa tai edes yleisesti hyväksyttyä näkemystä ”ranskalaisuudesta” tai siitä miten ranskalaiset ymmärtävät asemansa maailmassa ei ole mahdollista esittää. Näistä tekijöistä huolimatta kansallisen identiteetin analysointi on tärkeää pyrittäessä ymmärtämään valtion toimintaa suhteessa ulkopuoliseen maailmaan, koska se toimii käytännön politiikan yleisenä, vaikkakin vaikeasti määriteltävänä lähtökohtana ja puitteena.

Kansallinen identiteetti on tärkeydestään huolimatta todellakin ymmärtämisen lähtökohta ja sellaisena varsin vaikeasti hahmoteltava. Se ei sanele toimintatapaa tai instrumentteja, joita valtiot turvallisuuspolitiikassaan käyttävät. Identiteetin ja käytännön politiikan välillä ei siis vallitse determinoituunutta suhdetta, vaan poliittiset päätöksentekijät voivat tulkita ja myös joutuvat tulkitsemaan identiteetin sisältöä kulloisenkin tilanteen mukaisesti.

---

¹ Ministère de la Défense, *Livre Blanc sur la Défense 1994*. (Paris: 10/18, 1994), s. 28.

Edellä viitattu sitaatti osoittaa, että Ranskan kansallinen identiteetti on vuoden 1994 valkoisessa kirjassa esitetyn arvovaltaisen tulkinnan mukaan jotakin hyvin turvallisuuspoliittista: ”kansakunnan idean” katsotaan kytkeytyvän erottamattomasti Ranskan kykyyn harjoittaa valtaansa ja puolustautua. Kansallinen idea muodostuu selonteon mukaan sinänsä vaikeasti määriteltävästä ranskalaisesta elämänmuodosta, Ranskan vallankumouksen perinnöstä sekä ranskan kielestä. Nämä kansakunnan ideaa kuvaavat piirteet raottavat ovea ranskalaiseen mentaliteettiin ja sitä kautta ranskalaisten tapaan nähdä oma roolinsa kansakuntana ja asemansa maailmassa.

Ranskalaisuuden on katsottu olevan pikemminkin tietynlainen ajattelu- ja toimintatapa kuin jotakin syntyperän perusteella saatua. Vallankumouksen ajoista lähtien periaatteessa kuka tahansa, joka on hyväksynyt Ranskan vallankumouksen arvot, puhuu ranskaa ja omaksuu ranskalaisen elämäntavan – on katsottu ranskalaiseksi. Maa onkin ollut todellinen kansojen sulatusuuni. Toisin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa siirtolaisryhmät saattavat pitää sukupolvien ajan tiukasti kiinni vanhojen kotimaidensa perinteistä, on ranskalainen maahanmuuttopolitiikka pyrkinyt aktiivisesti sulauttamaan uuden väestön yhteiskunnan osaksi: kuvaavasti esimerkiksi Amerikan tai Britannian suurkaupungeille tyypilliset suuret kiinalaiskaupunginosat puuttuvat Ranskasta kokonaan. Ylipäättään kansallisin tai etnisiin perustein tapahtuvaa segregatiota on pyritty aktiivisesti estämään, joskin käytäntö on saattanut tietenkin olla toisenlainen. Maahanmuutto onkin ollut merkittävä yhteiskunnallinen muutosvoima – maahanmuuton on laskettu lisänneen Ranskan väkilukua kymmenellä miljoonalla asukkaalla 1900-luvun alusta lukien.²

Poliittisena seurauksena tästä on, että usein Ranska onkin omilla toimillaan katsonut edustavansa yleismaailmallisesti vetovoimaista maailmankuvaa ja arvomaailmaa, ei vain yhtä eurooppalaista kansallisvaltiota muiden joukossa. Näiden arvojen on ikään kuin katsottu materialisoituvan tasavallassa. Ranska on katsonut olevansa ”idea” ja tässä muodossa enemmän kuin pelkkä kansallisvaltio. Tähän on kuulunut käsitys, jonka mukaan Ranskan, huolimatta materiaalsen perustansa rajallisuudesta, tulee olla tasavertainen minkä tahansa toisen valtion rinnalla. Voidaankin sanoa, että Ranskan kansalliseen identiteettiin kuuluu erottamattomana osana eräänlainen ”johtajuusrefleksi”.

”Johtajuusrefleksin” ytimessä on käsitys, että Ranska on eräänlainen perimmäinen länsimaa. Tämän aseman katsotaan olevan yhtäältä seurausta perinnöstä, jonka ranskalainen kulttuuri on vuosisatojen aikana tuottanut länsimaisuuteen. Toisaalta Ranska nähdään perimmäisenä länsimaana

---

² Institut des Hautes Études de Défense Nationale, *Comprendre la Défense*. (Paris Ed. Economica, 3e édition, 2006), s. 42.

myös siksi, että vuoden 1789 vallankumouksen katsotaan tuottaneen konkreettisen yleismaailmallisen perustan seuraavien vuosisatojen keskeisille poliittisille filosofioille. Esimerkiksi vallankumouksen kuohuissa luotu yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus (*La Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen*) oli todellakin suunnattu koko ihmiskunnalle. Ajattomine ja yleismaailmallisine tasa-arvon vaatimuksineen se oli vaikkapa Yhdysvaltain itsenäisyysjulistukseen verrattuna poikkeuksellisen radikaali asiakirja, jolla on tämän päivän Ranskassa edelleen perustuslaillista arvoa. Tällaisten saavutusten on katsottu olevan esikuva ja inspiraation lähde paitsi ranskalaisille itselleen myös muille maailman kansoille.³

Ihmisoikeuksien julistus ja muut vallankumouksen yhteydessä julistetut arvot – vapaus, veljeys ja tasa-arvo – ovat kaikessa epämääräisyydessäänkin muodostuneet maan poliittisessa keskustelussa vaikutusvaltaisiksi iskulauseiksi, joihin vedotaan usein kannatettaessa tai vastustettaessa jotakin toimintalinjaa. Tämä juhlava maan poliittisen retoriikan korukielisyys ei tarkoita sitä, ettei Ranskan ulkopoliittinen johto saattaisi ajoittain harjoittaa hyvinkin raadollista ulkopoliitiikkaa. Kuitenkin on tärkeää muistaa, että maassa on elänyt usko sen historialliseen tehtävään (*destin*) näiden universaalien ylläpitäjänä ja edistäjänä. Siten 1950-luvun lopulla elvytetty Charles de Gaullen poliittiselle filosofialle ominainen idea Ranskan kansan ”suuruudesta” (*la grandeur*) pohjautuu pitkälle perinteelle ranskalaisessa maailmankuvassa.⁴

Ranskalainen politiikan tutkija Frédéric Charillon kuvailee tätä kansallisen identiteetin tai ”mission” luonnetta osuvasti jakaessaan valtioiden harjoittamat ulkopoliitikat kolmeen tyyppiin. Hän perustaa jaottelunsa ennen kaikkea siihen, miten suuri merkitys vallalla ja oman ideologian levittämisellä valtiolle on. Tällaisen jaottelun perusteella Charillon päätyy kolmeen erityyppiseen ulkopoliitiikkaan: nämä ovat projektion, protektion ja sisäisen konsensuksen ulkopoliitiikka.⁵

Charillonin mukaan ensimmäiseen luokkaan, projektion ulkopoliitiikkaa harjoittaviin maihin lukeutuu maailmassa kolme valtiota: Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska, kaikkien muiden valtioiden sijoittuessa kahteen muihin kategoriaan. Näiden kolmen maan ulkopoliitikalle on ominaista pyrkimys vaikuttaa maantieteellisen alueensa ulkopuolella poliittisesti, taloudellisesti tai kulttuurillisesti. Tärkeällä sijalla ulkopoliitikassa ovat valtaan liittyvät käsitteet, kuten vaikutuspiiri, arvostus, suuruus ja valta. Ulkopoliiti-

³ Vrt. Osmo Tuomi, *Seuraako Euroopan unioni aikaisempien suurvaltojen kehitystä?* (Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 2, N:o 20), s. 18.

⁴ Jacques Chirac, *La lueur de l'espérance – réflexion du soir pour le matin* (Paris: Editions La Table Ronde 1978), s. 223.

⁵ Frédéric Charillon, ”Peut-il encore y avoir une politique étrangère française?” (Politique étrangère 4/2002).

kan symbolinen ulottuvuus on tärkeä. On tuotava julki oma erityisyys, poikkeuksellisuus ja välttämätön luonne. Ryhmään kuuluville valtioille on yhteistä halu ylläpitää globaalia visiota alueellisen vision sijaan ja usko, että oma maailmanlaajuinen läsnäolo palvelee kansallisia intressejä. Muilta ulkopoliittikan tyypeiltä puuttuu tällainen globaali visio.⁶

Kiistanalaisuudestaan huolimatta Charillonin teoria kuvailee uskottavasti tapaa, jolla ranskalaiset tai ainakin Ranskan ulkopoliittinen eliitti näkee asemansa maailmassa.⁷ Se, että Ranska katsoo olevansa historiallisen suuren perinnön haltija, on tärkeä piirre pyrittäessä ymmärtämään sen ulkopoliittikkaa. Historiallisella perinnöllä on tärkeä, joskin samalla kiistelty sija myös maassa käytävässä poliittisessa ja ulkopoliittisessa keskustelussa.

Tasavallan maailmanlaajuisen ”minäkuvan” ja sen käytössä olevien resursien välillä on vallinnut pitkään ylittämätön ristiriita, joka aiheuttaa jatkuvaa kitkaa. Ranskan kannalta jännitettä on pahentanut toisen projektion ulkopoliittikkaa harjoittavan valtion, Yhdysvaltojen, aineellinen ylivoimaisuus; varsinkin kun sen ulkopoliittikan asialista ei välttämättä viime kädessä pääpiirteissään eroa Ranskan asialistasta, onhan molempien julkilausuttuna tavoitteena 1700-luvun valistusajattelusta periytyvä idea ihmisten perusvapauksista ja tasa-arvosta.

Tasavallan pyrkimys, tai kuten se vuoden 1994 turvallisuuspolitiikan valkoisessa kirjassa kaunopuheisesti määritellään ”kutsumus”, universalismiin ei kuitenkaan sulje pois voimakasta kansallistunnetta. Tätä kansallistunnetta pönkittää tietenkin maan asema eräänä vanhimmista kansallisvaltioista maailmassa, sen asema johtavana teollisuusvaltiona, merkittävänä kulttuurintuottajana, yhtenä maailman rikkaimmista valtioista samoin kuin sen asema YK:n turvallisuusneuvoston pysyvänä jäsenenä. Toisaalta tänä päivänä tämä kansallisen identiteetin universaalitulkinta saattaa olla jännitteessä Euroopan unionin tuottamien jäsenyys- ja lojaliteettivelvoitteiden kanssa.

---

⁶ Toinen luokka, ns. suojeleluun perustuva ulkopoliittikka on Charillonin mukaan taas keskittynyt ennen kaikkea ulkopuolisten uhkien ja aggressioiden torjumiseen. Luokkaan kuuluvulle maille on ominaista turvallisuuden ja sisäisen järjestyksen korostaminen sekä tietty sisäänpäin kääntyneisyys. Charillon laskee tähän joukkoon esimerkiksi Kiinan, Intian, Venäjän ja Pohjois-Korean. Nämä valtiot eivät koe omaavansa maailmanlaajuista ”lähetystehtävää” kuten projektion ulkopoliittikkaa harjoittavat maat. Kolmanteen tyyppiin, konsensus-ulkopoliittikkaa harjoitaviin maihin kuuluvat esim. pohjoismaat. Niissä sisäinen konsensus katsotaan tärkeämmäksi kuin oman äänen kuuluminen maailmalla. Charillon (2002), s. 916-918.

⁷ Teoria on altis monenlaiselle kritiikille: ei ole mielekäästä esimerkiksi väittää, että sisäisen konsensuksen saavuttaminen projektion ulkopoliittikkaa harjoittavissa maissa olisi yhdentekevää, tai että Kiinan ja Venäjän kaltaisilla mailla ei olisi minkäänlaisia pyrkimyksiä edistää omaa arvomaailmaansa ulkomailla. Ylipäätään valtion ulkopoliittikkaa ei voitane pelkistää vain yhden vaikuttimen aikaansaannokseksi.

Edellä tuli esille, että Ranskan turvallisuuspolitiikkaa ei voida erottaa kansallisesta identiteetistä ja ”kansakunnan ideasta:” kokonaisuudesta, joka muodostuu sinänsä vaikeasti määriteltävästä ranskalaisesta elämänmuodosta, Ranskan vallankumouksen perinnöstä sekä ranskan kielestä. Ajattelutavan ytimessä näyttää olevan uskomus, että valtio on eräänlainen organistinen kokonaisuus, jonka ulkoinen toimintakyky kumpuaa sen sisäisestä voimasta ja yhtenäisyydestä. Jos kansakunnan idea hämärtyy, heikkenevät myös sen vaikutusmahdollisuudet sekä sotilaallisen puolustautumisen edellytykset. Näin ollen kansallinen identiteetti kytkeytyy läheisesti kansallisen koheesion tavoitteluun.

Tällaisella kansallisen koheesion tavoittelulla on Ranskassa pitkät perinteet. Jo vuosisatojen ajan Ranskalle on ollut ominaista määrätietoinen pyrkimys vahvan kansallisvaltion ja yhtenäisen kansallisen kulttuurin rakentamiseen alun alkaen moninaisten paikallisyhteisöjen ja omaleimaisten alueellisten kulttuurien (kuten Bretagne, Baskimaa, Elsass-Lothringen, Provence, Korsika jne.) tilalle. Vielä vallankumousvuonna 1789 vain puolet ranskalaisista puhui äidinkielenään ranskaa, ja heistäkin vähemmistö puhui sitä oikein. Lisäksi oli kokonaisia maakuntia, joissa ranskaa ei puhuttu käytännöllisesti katsoen ollenkaan. Vallankumouksen yhteydessä juuri kieli nousikin valtiollisen yhtenäisyyden tunnuksiksi, jota täydet oikeudet omaavan kansalaisen oli osattava. Näin Ranskan, kuten monen muunkin eurooppalaisen kansakunnan, rakentamisen lähtökohtana on ollut pyrkimys irti monikulttuurisuudesta kohti yhtenäistä valtiota ja kulttuuria.⁸

Ranskalaisen kansallisen koheesion korostamisen tavoitteena näyttää siis olevan valtio, jonka väestö ryhmittyy yhteisen elämäntavan ja arvomaailman taakse huolimatta siitä, että he ovat alun alkaen edustaneet varsin heterogeenistä joukkoa. Ajatuksena on, että universaali ja kulttuurirajat ylittävä ”kansakunnan idea” innoittaa Ranskan historiallisesti ja myös nykypäivänä moninaisen väestön toimimaan sen hyväksi ja tarvittaessa myös puolustamaan sitä.

Koheesion tavoittelu on aina pyrkimistä johonkin suuntaan. Samalla se on pyrkimistä pois jostakin muusta. Ranskan tapauksessa esille nousevat tällöin sellaiset kielteiset kehityskulut kuten kansallinen hajautuminen, nurkkakuntaisuus ja ristiriidat. Ranskan lähihistoriassa on näistä asioista kivuliaita kokemuksia, joita käsitellään tässäkin tutkimuksessa tuonnempana. Esimerkkinä mainittakoon maan ajautuminen toiseen maailmansotaan sisäisten erimielisyyksien vallassa, samoin kuin vuosina 1954–1962 käyty Algerian sota, joka aiheutti vaikeita kansallisia ristiriitoja ja sisäpoliittista väkivaltaa, jopa sotilasvallankaappauksen pelon. Ylipäätään huolta ase-

⁸ Osmo Apunen, *Murrosaikojen maailmanpolitiikka. Ulkopolitiikan, kansainvälisen politiikan ja kansainvälisten suhteiden kehyslinjat ja rakenteet*. (Tampere, Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos, Studia Politica Tamperensis no. 3, 2004), s. 58-62.

voimien liukumisesta poliittisen kontrollin ulkopuolelle voidaan pitää yhtymäkohtana Ranskan ja monien muiden latinalaisten valtioiden uhkakäsitksissä. Joka tapauksessa kansallisen koheesion horjumisen kielteiset seuraamukset ovat Ranskassa melko tuoreessa muistissa.

Ranskalle on ollut ominaista vahva luottamus kansallisen ideansa ainutlaatuisuuteen ja yleismaailmalliseen vetovoimaan. Ranskalaisen yhteiskunnan organisoitumis- ja integroitumistavan on katsottu hoitavan yhteiskunnallisen koheesion ongelman itsestään siten, että ranskalaisen kulttuurin universaalin vetovoiman on katsottu saavan ulkomaalaista alkuperää olevat siirtolaiset omaksumaan ranskalaisen elämäntavan suhteellisen nopeasti. Ajattelutapa on vanhaa perua: jo siirtomaakaudella aikana Pariisista ohjeensa saaneet virkamiehet yrittivät ranskalaistaa eri puolilla maailmaa sijaitsevien siirtokuntien alkuperäisväestöä esimerkiksi esittämällä historianopetuksessaan muinaiset gallialaiset afrikkalaisten jonkinlaisina henkisinä esi-isinä.

Tänä päivänä kysymys kansallisesta koheesiosta ja kansallisen idean vetovoimasta on kuitenkin ajankohtaistunut erityisesti kun vierasperäisiä siirtolaisia on pyritty integroimaan ranskalaiseen yhteiskuntaan. Viime vuosina esille tulleet ilmeiset vaikeudet esimerkiksi pohjoisafrikkalaisten muslimien integroimisessa uuteen kotimaahan ja ranskalaiseen elämäntapaan ovat pakottaneet kyseenalaistamaan oletusta kansakunnan idean kaikkivoipaisuudesta. Köyhistä maista ja perin toisenlaisesta kulttuuritaustasta tulevat siirtolaiset eivät noin vain olekaan omaksuneet ranskalaista elämäntapaa, vaan ovat monissa tapauksissa eristäytymässä omiin asuinalueisiinsa muodostaen yhteisöjä, joissa muun yhteiskunnan vaikutus ja valtiovallan ote on perin puutteellinen. ”Kansakunnan idea” ei todellisuudessa näytä välittyvän toivotulla tavalla näille uusille ranskalaisille.⁹

Uskontoon on ranskalaisessa kansallisen koheesion luomispyrkimyksessä suhtauduttu perinteisesti jokseenkin nuivasti. Viime vuosina kansainvälinen huomio on kiinnittynyt maan kouluissa säädettyyn näkyvien uskonnollisten tunnusten kantamiskieltoon, jota jotkut muslimipiirit ovat pitäneet erityisesti islamia vastaan suunnattuna. Kysymys on kuitenkin pidemmästä pe-

---

⁹ Kuvaava esimerkki ”kansakunnan idean” ja kansallisen projektin virallisesta esillä pitämisestä ja siihen tänä päivänä sisältyvistä ristiriitaisuuksista oli vuoden 1998 jalkapallon MM-kisat, johon isäntämaa Ranska toi poikkeuksellisen monietnisen joukkueen, jossa oli edustajia niin eri puolilta Afrikkaa, Karibian ja Tyynenmeren aluetta kuin Armeniasta, Baskimaasta ja Bretagnestakin. Virallisessa julkisuudessa korostettiin sitä, miten joukkue symbolisoi Ranskaa yhden idean alle ryhmittyvänä monikulttuurisena kansakuntana. Loistavasta urheilullisesta menestyksestä huolimatta tulokset eivät kuitenkaan vakuuttaneet. Seurauksena ei ollut syvempää kansallista integraatiota maan eri etnisten ryhmien välillä. Vastaavasti äärioikeisto hyökkäsi joukkuetta vastaan kritisoiden sitä, ettei joukkueeseen otettu enempää ”aidon” ranskalaisen näköisiä pelaajia.

rinteestä ranskalaisessa ajattelussa: yhtä lailla maan viranomaiset ovat ajoittain kovaotteisesti pyrkineet rajoittamaan esimerkiksi katolisen kirkon vaikutusvaltaa. Taustalla piilee käsitys, että uskonto ja uskonnollisuus muodostavat kilpailevan voiman oletetulle kulttuurin ja arvojen universaalille vetovoimalle ja siten yhteiskuntaa ja sen koheesiota heikentävän tekijän.¹⁰

On kuitenkin huomattava, että Ranskan väestöllisesti huomattava, noin 4–5 miljoonan hengen muslimiväestö ei muodosta yhtä yhtenäistä blokkia tai painostusryhmää. Viimeistään loppuvuoden 2005 mellakoissa esille nousseista siirtolaisväestön sosiaalisista ongelmista huolimatta ranskalaisten muslimien enemmistö on melko voimakkaasti integroitunut tai integroitumassa ranskalaiseen yhteiskuntaan. Tutkimusten perusteella esimerkiksi heidän äänestyskäyttäytymisensä ei ole mitenkään yhdenmukaisempaa tai uskonnollisuutensa merkittävämpää kuin muillakaan väestöryhmillä, joskin heidän sosioekonominen asemansa on keskimääräistä heikompi. Myöskään uskonnollisilla johtajilla ei näytä olevan erityistä arvovaltaa ranskalaisten muslimien keskuudessa.¹¹

Edellä käsitellyistä uhkista ja ongelmista huolimatta ajatus kansallisesta koheesiosta elää virallisen Ranskan julkilausumissa edelleen voimakkaana, kuten esimerkiksi presidentti Chiracin taannoinen puheenvuoro osoittaa:

*”Ranska on ihmisoikeuksien koti. Ranska on suvaitsevaisuuden maa. Ranska takaa tasa-arvoisuuden, kunnioituksen ja jokaiselle yhtäläisen suojan harjoittaa kaikkia uskontoja lakiemme viitekehysissä. Tämä historiallinen perinteemme sementoi kansallisen koheesiomme.”*¹²

Muiden eurooppalaisten kannalta on huomattavaa, että ranskalaiselle ymmärrykselle on ominaista pyrkimys määritellä myös eurooppalaisuuden merkitystä ikään kuin Ranska edustaisi koko Eurooppaa. Tässä tulkinnassa ”eurooppalaisuus” nähdään pitkälti ranskalaisuuden synonyymina – eurooppalaisuuden katsotaan rakentuneen ranskalaisen kulttuurin ja arvomaailman perinnölle tai ainakin omaksuneen siitä merkittäviä elementtejä. Seurauksena on ollut, että ranskalaiset ovat kannustaneet muita omaksumaan ”eurooppalaisia” arvoja ja käytäntöjä mitä erilaisimmissa kysymyksissä,

¹⁰ Ks. mm. Stéphanie Giry, *“France and Its Muslims”*. (Foreign Affairs, vol 85, No.5, September/October 2006), s. 87-104.

¹¹ Aiheesta laajemmin, ks. mm. Giry 2006 tai The Economist, October 28th, 2006, *What France Needs* -liite, s. 11.

¹² *French journalists kidnapped in Iraq* - Speech by Jacques Chirac, President of the Republic, August 29th, 2004. Lähde: http://www.ambafrance-us.org/news/statmnts/2004/chirac_kidnap_iraq082904.asp, luettu 1.12.2006.

mutta eivät ole katsoneet itse olevansa velvollisia muuttumaan vastaavalla tavalla – ovathan he jo valmiiksi eurooppalaisia!¹³

2.2 Ranskalainen poliittinen järjestelmä

”Ranskan” ulko- ja turvallisuuspolitiikka ei tietenkään ole vain yhden tahdon varassa. Länsimaiselle perinteelle rakentuvana monipuoluejärjestelmänä se sisältää suuren joukon toimijoita, jotka pyrkivät jatkuvasti vaikuttamaan valtion valitsemaan toimintalinjaan eri tilanteissa. Tässä ulkopoliittisen linjan valinnassa jotkut kannat ja eturyhmät menestyvät ja toiset jäävät tappiolle. Niinpä Ranskan, kuten kaikkien valtioiden, turvallisuuspolitiikan tämänhetkinen ja tuleva ymmärtäminen edellyttää maan poliittisen elämän ja institutionaalisen järjestelmän tuntemusta.¹⁴

Ranskan poliittista järjestelmää on pidetty hyvin voimakkaasti keskittyneenä. Yhtäältä maakunnilla ja alueilla on moniin muihin maihin verrattuna niukasti itsenäistä päätösvaltaa suhteessa pääkaupungin hallintokoneistoon. Toisaalta poliittisessa järjestelmässä valtaa on keskitetty hierarkian huipulle: parlamentin ja hallituksen kustannuksella presidentille, keskeisille ministereille ja korkeimmille virkamiehille.

Vallan keskittyminen ei ole kuitenkaan merkinnyt vallankäyttäjien immuni-teettia suhteessa väestöön. Sosiologisesti Ranskaa voidaan luonnehtia Etelä-Euroopalle tyypilliseksi kadun kulttuurin yhteiskunnaksi, jossa ihmiset ovat antiikin ajoista lähtien tyypillisesti kokoontuneet julkisiin tiloihin sen sijaan että vapaa-aikaa vietettäisiin ensisijaisesti kotona ja kodin lähipiirissä, kuten Pohjois-Euroopassa.¹⁵ Poliittinen debatti ja ajoittain raju poliittinen mielenilmaisuus kuuluvat erottamattomina osina tällaiseen kulttuuriin samoin kuin ranskalaiseen poliittiseen järjestelmään. Maassa vallitsee menestyksekkäinä pidettyjen vallankumousten ja mielenilmausten perinne, joka saa tänäkin päivänä kansalaiset helposti osoittamaan mieltään. Hallitusten kaatuminen tällä tavalla syntyneen julkisen paineen edessä ei ole epätavallista, esimerkiksi itsevaltaisen presidentti de Gaullen ero virastaan vuonna 1969 kytkeytyi edellisen kevään rajuihin opiskelijamielenosoitukseen.

¹³ Vrt. esim. Jolyon Howorth, *“France”*. (Teoksessa Howorth, Jolyon – Menon, Anand [toim.] *The European Union and National Defence Policy. The State and the European Union series*. London, Routledge, 1997), s. 23.

¹⁴ Ronald Tiersky, *The Midderrand Legacy and the Future of French Security Policy*. (McNair Paper 43, August 1995. Washington, D.C., Institute for National Strategic Studies, National Defence University), s. 41.

¹⁵ Ks. mm. Matti Klinge, *Kävetyllä Pariisissa* (Helsinki, Otava, 1995), s. 36.

Tähän taustaan nähden turvallisuuspolitiikan sisällöstä keskustellaan Ranskassa hämmästyttävän vähän. Harjoitetulle turvallisuuspolitiikalle on pikemminkin ominaista huomattava jatkuvuus ja debatin sekä päätöksenteon rajautuminen suppean ja usein taustaltaan varsin homogeenisen päättäjäjoukon piiriin. Keskeisiltä osiltaan tähän turvallisuuspoliittisen päätöksenteon sisäpiiriin kuuluu tasavallan presidentti apunaan ylin virkamieskunta, rajatuilta osin maan hallitus pää- ja ulkoministerien johdolla sekä joukko poliittista päätöksentekoa lähellä olevia tutkimuslaitoksia. Turvallisuuspoliittisen eliitin pieni koko ja tietty sulkeutuneisuus selittää osaltaan Ranskan turvallisuuspoliittisten linjausten jatkuvuutta. Sama piirre on nähtävissä ranskalaisessa yhteiskunnassa laajemminkin: se perustuu vahvasti hyvin koulutetun mutta ei erityisen avoimen eliitin johtamaan, länsimaisessa mitataavassa poikkeuksellisen keskusjohtoiseen suunnitteluun ja ohjailuun (*dirigisme*) niin taloudessa kuin politiikassakin. Tämä ranskalaisessa mentaliteetissa voimakas perinne voidaan ajoittaa jo Ludvig XIV:n ja hänen talousministerinsä Jean-Baptiste Colbertin aikakaudelle 1600-luvulla.¹⁶

Näin ollen keskitetty päätöksenteko ja päätöksenteon rajautuminen melko suljettuun sisäpiiriin mahdollistaa nykyisessä viidennen tasavallan poliittisessa järjestelmässä huomattavan jatkuvuuden ja varsinkin turvallisuuspolitiikan kysymyksissä myös tietyn riippumattomuuden kulloisistakin päivänpolitiikan virtauksista. Pyrkimys tällaiseen politiikan jatkuvuuteen oli tärkeällä sijalla nykyistä perustuslakia hahmoteltaessa. Eräänlaisena lähtökohdana ja antiteesinä nykyiselle järjestelmälle oli vuonna 1958 päättyneen neljännen tasavallan poliittinen järjestelmä, joka oli puolestaan korostetun parlamentaarinen, ja jolloin presidentin virka oli laajalti seremoniallinen.

Viidennessä tasavallassa keskeinen Ranskan ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan muotoilija on presidentti. Presidentti valitaan suoralla kansanvaalilla, mikä vahvistaa hänen asemaansa. Viidennen tasavallan perustuslaissa presidentille annetaan tuntuvat valtaoikeudet varsinkin ulkopoliittikan alalla.¹⁷ Puolittain leikkimielisesti presidenttiä onkin luonnehdittu ”vaaleilla valituksi monarkiksi”, joskin sisäpolitiikassa hänen valtaoikeutensa ovat rajoitetummat. Presidentin asemasta perustuslaki toteaa yksioikoisesti, että pre-

¹⁶ Kuvaava esimerkki ranskalaisen poliittisen eliitin käytännöistä on entisen presidentti Valéry Giscard d’Estaing’n urakehitys: korkeakouluopintojen jälkeen ja ENA-kurssin käytyään hän valitsi uran valtion tilintarkastajana – tämä oli arvostettu tehtävä, jossa myös hänen isänsä oli työskennellyt. Hän kuitenkin jätti virkansa tilintarkastajana vuonna 1956 kun hänet valittiin kansanedustajaksi. Edustajanpaikan hän ”peri” isoisältään, joka samalla luopui pitkään hallussaan pitämästään paikasta. Hänet valittiin Ranskan nuorimmaksi presidentiksi vuonna 1974. Kautensa jälkeen hän palasi vanhalle ”läänitykselleen” Auvergneen, jossa hän pääsi aluehallinnon puheenjohtajaksi. Myöhemmin hän on ollut mm. Euroopan parlamentin jäsen ja Euroopan tulevaisuutta pohtivan konventin puheenjohtaja.

¹⁷ Tosin Jacques Chiracin aloittaessa toisen virkakautensa presidentin toimikausi lyhennettiin seitsemästä viiteen vuoteen.

sidentin tehtävä on taata maan itsenäisyys, alueellinen koskemattomuus ja se, että Ranska noudattaa solmimiaan kansainvälisiä sopimuksia. Lisäksi presidentin tehtäviin kuuluu huolehtia, että voimassa olevaa perustuslakia noudatetaan. Tämän lisäksi hänellä on laajat nimitysoikeudet keskeisiin virkoihin, armahdusoikeus ja mahdollisuus julistaa kansallinen hätätila neuvoteltuaan pääministerin, perustuslakineuvoston ja parlamentin kamarien puheenjohtajien kanssa.¹⁸

Edelleen perustuslain mukaan presidentti muodollisesti neuvottelee ja ratifioi Ranskan solmimat kansainväliset sopimukset. Presidentillä on myös oikeus pyytää parlamenttia harkitsemaan uudelleen säätämiensä lakeja tai niiden osia. Tällaisessa tapauksessa parlamentin on suostuttava uudelleenarviointiin. Presidentti on myös armeijan ylipäällikkö.¹⁹

Tasavallan presidentti vastaa normaalisti täysin Ranskan ulko- ja puolustuspolitiikasta.²⁰ Viidennen tasavallan aikaista Ranskaa onkin luonnehdittu ”autoritaariseksi demokratiaksi”, jossa poliittiset instituutiot antavat yhdelle henkilölle huomattavan määrän kontrolloimatonta valtaa. Järjestelmän vahvuus ja tilanteesta riippuen myös heikkous piileekin juuri siinä, että se on korostuneen riippuvainen yksittäisen presidentin voimista ja kyvyistä; tämä ilmeni dramaattisesti esimerkiksi François Mitterrandin kauden loppupuolella hänen vaikean sairautensa myötä. Samoin Ranskan on muutamissa arvioissa katsottu olevan menettämässä poliittisen aloitekykynsä Jacques Chiracin ulkopoliittisten epäonnistumisten vuoksi.²¹

Joka tapauksessa viime vuosikymmeninä suurempi haaste presidentin asemalle onkin tullut pikemminkin Brysselin ylikansallisista instituutioista kuin muiden ranskalaisten toimijoiden taholta.

Perustuslain mukaan presidentin tulee nimittää pääministeriksi parlamentin luottamusta nauttiva henkilö. Pääministerin saama asema riippuu hänen puolueensa saamasta kannatuksesta ja kulloisenkin hallituskoalition lujudesta. Kannatuksesta riippuen pääministeri voi nousta vahvaan asemaan

---

¹⁸ Ranskan perustuslaki, *La Constitution du 4 octobre 1958*, Artikkelit 5-19 ja 52. Ks. esim. <http://www.conseil-constitutionnel.fr/textes/c1958web.htm>

¹⁹ Ibid.

²⁰ Jotakin maan poliittisen elämän ailahtelevuudesta kertoo se, että vuoden 1958 perustuslaki on vuoden 1789 jälkeen maan 15. perustuslain omainen teksti, jota on sovellettu käytäntöön. Ks. <http://www.legifrance.gouv.fr/html/constitution/constitution.htm>, luettu 13.6.2006.

²¹ Pierre Marie Gallois, ”Foreword” (teoksessa Rynning, Sten: *Changing Military Doctrine: Presidents and Military Power in Fifth Republic France, 1958-2000*. Westport, Connecticut, Praeger Publishers 2002), s. xvi. Chiracin aseman heikkenemisestä Ks. mm. *International Herald Tribune* 25.7.2006.

varsinkin sisäpolitiikassa. Pääministerin aseman perustaa Ranskan poliittisen kentän hajanaisuus on kuitenkin perinteisesti heikentänyt.

Merkittävä poikkeama presidentin johtoasemasta on tilanne, jossa presidenttiin nähden oppositiossa oleva puolue kontrolloi parlamenttia ja asettaa siis myös pääministerin. Tällaista asetelmaa kutsutaan ”yhteisasumiseksi” (*cohabitation*). Ensimmäistä kertaa ilmiö aktualisoitui viidennen tasavallan aikana vuosina 1986–1988, jolloin pääministerinä oli Jacques Chirac; myöhempiä ”yhteisasumisen” kausia ovat olleet vuodet 1993–1995 (PM Edouard Balladur) ja 1997–2002 (PM Lionel Jospin). Osittain monitulkintaisen perustuslain vuoksi ”yhteisasuminen” on muutamia kertoja tuonut Ranskan ulkopoliittikkaan epävakaisuutta ja tiettyä epäjohdonmukaisuutta. Kuitenkin tällaisissakin olosuhteissa presidentillä katsotaan olevan eniten vaikutusvaltaa ulko- ja turvallisuuspolitiikan kysymyksissä. Tärkeä osatekijä tässä on se, että presidentillä on aina eniten näkyvyyttä Ranskan edustajana maailmalla.²² Toisaalta Ranskan hallinnossa on vahva perinne siitä, että kaikilla julkisen vallan edustajilla on velvoite puhua ulospäin samalla virallisella äänellä, jonka sävyn presidentti viime kädessä määrittelee. Mahdolliset kiistat ja taistelut käydään pikemminkin kulissien takana kuin julkisuudessa.

Edellä tuli esille, että Ranskan poliittinen kenttä on melko sirpaleinen. Niin poliittinen vasemmisto kuin oikeistokin ovat jakautuneet kilpaileviin puolueisiin, joille on lisäksi ollut ominaista kohtalainen epävakaus. Leimallista järjestelmälle on ollut puoluekentän selkeä jakautuminen vasemmistoon ja oikeistoon poliittisen keskustan jäädessä perinteisesti vähämerkitykselliseksi voimaksi. Viidennen tasavallan aikana keskeiset vasemmistopuolueet ovat olleet sosialistipuolue (*Parti Socialiste* PS), kommunistinen puolue (*Parti communiste français* PCF), joka vähentyneestä kannatuksestaan huolimatta on sisäpolitiikassa edelleen vaikutusvaltainen tekijä, tosin se kilpailee kannatuksesta pienempien kommunistiryhmien kuten LCR:n (*Ligue communiste révolutionnaire*) kanssa. Myös vihreä puolue (*les Vertes*) kallistuu jossakin määrin vasemmalle. Sosialistit, kommunistit ja viime aikoina myös vihreät ovat pyrkineet vaaleissa muodostamaan vasemmistokoalition.

Porvarillisella puolella keskeinen ryhmittymä on presidentti Chiracia tukenut konservatiivinen UMP (*Union pour un Mouvement Populaire*), joka syntyi gaullistisen RPR -puolueen ja keskustaoikeistolaisten elementtien liiton tuloksena ja joka asetti sisäministeri Nicolas Sarkozyn ehdokkaakseen vuoden 2007 presidentinvaaleissa. Toinen keskeinen porvarillinen

²² Tiersky (1995), s. 8; Pierre Marie Gallois, *La France sort-elle de l'histoire? Superpuissances et déclin national*. (Paris, Éditions L'Age d'Homme, 1998), s. 148.

puolue on keskusta-oikeistolainen UDF (*Union pour la Démocratie Française*), joka myös syntyi 1970-luvun lopulla seurauksena monien pienempien puolueiden yhteensulautumisesta, ja joka asetti vuoden 2007 presidentinvaaleissa ehdokkaakseen François Bayroun. Yhdessä UPM ja UDF muodostavat suhteellisen vakaan oikeistolaisen vaalikoalition.

Suurin, joskaan ei ainoa koalitioiden ulkopuolinen ryhmä on karismaattisen Jean-Marie le Penin johtama oikeistopopulistinen kansallinen rintama (*Front Nationale FN*), jonka kannatus lisääntyi merkittävästi varsinkin 1980- ja 1990-luvuilla. Osaltaan oikeistopopulismin nousua voidaan selittää paitsi sen siirtolaisvastaisella retoriikalla myös äänestäjien yleisemmällä kyllästymisellä maan suppean ja sulkeutuneen ”poliittisen luokan” tarjomiin vaihtoehtoihin. Samanlaista sisäpoliittisen protestin henkeä oli aistittavissa, kun kansalaiset hylkäsivät ehdotuksen EU:n perustuslaiksi tai edelleen loppuvuoden 2005 lähiömellakoissa.

Yhteistä puoluekentälle on kuitenkin se, että harjoitettavasta ulko- ja turvallisuuspolitiikasta vallitsee huomattava poliittinen konsensus. Kansalaisten lailla myöskään puolueet eivät pyri käynnistämään keskustelua Ranskan kansainvälisestä asemasta tai sen ulkopoliittisesta orientaatiosta. Tältäkin osin asetelma suosii turvallisuuspoliittisen vallan keskittymistä poliittisen hierarkian huipulle.

2.3 Muut turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavat eturyhmät

Ranskalainen turvallisuuspoliittinen eliitti kattaa siis vain osan poliittisista päättäjistä. Toisaalta siihen kuuluu tai kytkeytyy joukko ei-poliittisia toimijoita ja painostusryhmiä, jotka voivat ajoittain nousta merkittävään asemaan maan toiminnan vaikuttajina.

Tärkeässä asemassa turvallisuuspolitiikan muotoilussa on ensinnäkin joukko ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkimuslaitoksia. Niistä keskeiset, kuten IFRI (*L’Institut français des relations internationales*), *Fondation pour la recherche stratégique* (FRS) ja *Institut de Relations Internationales et Stratégiques* (IRIS) ovat ajoittain läheisissä suhteissa varsinaisiin ulkopoliittisiin päätöksentekijöihin. Esimerkiksi puolustusministeriön sisällä toimiva vuonna 1992 luotu DAS (*Délégation aux affaires stratégiques*) yhdistää sotilaallisen ja poliittisen analyysin. Siviilijohtoinen DAS on ollut merkittävä toimija varsinkin presidentti Chiracin valtakauden alkupuolella, kun Ranska määritteli uudelleen turvallisuusympäristöään.²³ Hallinnollisesti pääministerin alainen mutta sotakorkeakoulussa (*Ecole militaire*) toimiva *Institut des Hautes Études de Défense Nationale* (IHEDN) puolestaan toi-

²³ DAS:sta laajemmin ks. mm. Rynning (2002), s. 148-149; 180.

mii suomalaisten maanpuolustuskurssien tapaan puolustusvoimia lähellä olevana puolustustietoisuuden levittäjänä ympäröivään yhteiskuntaan ja yhä laajemmin myös valikoiduille ulkomaisille osanottajille. Tämän lisäksi sen puitteissa harjoitetaan puolustuskysymyksiin liittyvää tutkimusta.

Myös pariisilainen laatulehdistö, huolimatta siitä että se on usein pienilevikkistä, on tarkkaan seurattu foorumi, jonka sivuilla valikoitunut älymystö ja ulkopoliittinen eliitti käyvät keskustelua maan ratkaisuista. Lievästi vasemmalle kallistuva *Le Monde*, oikeistolainen *Le Figaro* sekä vasemmistolainen *Libération* ovat sen keskeiset edustajat. Lisäksi pääkaupungin lukijakunnalle suunnattu *Le Parisien* on viime vuosina tullut aikaisempaa seurattummaksi mm. sen paljastamien skandaalien ja siinä esitettyjen tärkeiden puheenvuorojen takia.²⁴

Epäsuoremmassa mutta myös merkittävässä asemassa ovat yliopistolaitoksen kanssa rinnakkain toimivat erikoistuneet korkeakoulut (*Grandes écoles*), joilla on perinteisesti ollut keskeinen asema Ranskan poliittisen ja taloudellisen eliitin kouluttajina. Eliitille on muutenkin perinteisesti tyypillistä voimakas homogeenisyys: se on usein kasvatettu samoissa oppilaitoksissa ja käynyt läpi samankaltaisen virkauran. Näistä korkeakouluista parhaimpiin on huomattavasti vaikeampi päästä opiskelijaksi kuin yliopistoihin: niiden opiskelijamäärä on vain 4 % opiskelijoiden kokonaismäärästä.²⁵ Tunnetuimpia, ja viime aikoina myös arvostelluimpia julkiseen elämään ohjaavia korkeakouluja ovat hallintokorkeakoulu ENA (*École nationale d'administration*), sekä Poliitiikan tutkimuksen instituutti *Sciences-po* ja *l'École Normale Supérieure* -korkeakoulut Pariisissa. Toisaalta viime vuosina korkeakoulujen kritisointi on saanut myös poliittisen populismin piirteitä; niitä on ollut helppo syyttää asioista, joiden taustalla on usein ollut ranskalaisen yhteiskunnan laajempia rakenteellisia ongelmia.²⁶

Historiallisista ja poliittisista syistä asevoimat eivät ole viidennen tasavallan aikana pyrkineet esiintymään yhtenäisenä toimijana.²⁷ Ranskalaiseen perinteeseen on kuulunut pikemminkin poliittisten päätöksentekijöiden pyrkimys pitää asevoimat tiukassa poliittisessa kontrollissa. Keskeisenä taustana tälle on II maailmansodan ajoilta periytynyt neljännen tasavallan aikainen poliittisten päättäjien ja sotilasjohtajien suhde, joka koettiin poliittisen valvonnan osalta puutteelliseksi. Tuolloinen armeijan kontrolloimat-

²⁴ Merkittävä ja seurattu toimija on myös satiirinen pilalehti *Le Canard Enchaîné*.

²⁵ *The Economist*, October 28th, 2006, *What France Needs* –liite, s. 7.

²⁶ Pelkästään viidennen tasavallan ajalta kaksi presidenttiä ja peräti seitsemän pääministeriä on ENA:n kasvatteja. Omassa tutkimuksessaan Kai Østberg on varsin pessimistiseen sävyyn nostanut esille eliittikorkeakoulujen keskeisestä asemasta seuraavia yhteiskunnallisia ja poliittisia ongelmia, ks. Kai Østberg, *Duksenes republikk: Fransk elitisme og dens samfunnsmessige konsekvenser*. Institutt for forsvarsstudier, IFS Info 3/2006.

²⁷ Rynning (2002), s. 175.

tomuus myötävaikutti osaltaan siihen, että neljännen tasavallan loppuvuosista tuli poliittisesti epävakaa ja melskeinen ajanjakso. Uhkaavin vaihe koettiin 1950- ja 60-luvun taitteessa, jolloin joukko Algerian sodan ratkaisuun turhautuneita upseereita hautoi vallankaappaushanketta, päätyen OAS (*Organisation de l'armée secrète*)-järjestön kautta 1960-luvulla lukuisiin presidentin murhayrityksiin ja poliittiseen terrorismiin.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että armeija olisi tänä päivänä poliittisesti vähämerkityksellinen toimija. Viidennen tasavallan aikana tyypillisempi asevoimien vaikutuskanava on ollut, että yksittäiset, hyvät poliittiset kontaktit omaavat sotilashenkilöt ovat ajoittain nousseet merkittävään asemaan kulloistenkin turvallisuuspoliittisten linjausten muotoilussa.²⁸ Esimerkiksi sellaiset palveluksessa olevat tai entiset sotilaat kuin André Beaufre, Pierre Gallois ja Lucien Poirier ovat kukin olleet merkittäväällä tavalla vaikuttamassa turvallisuuspoliittisiin ratkaisuihin eri presidenttien aikana, unohtamatta tietenkään presidentiksi noussutta kenraali Charles de Gaullea.

Vuonna 1996 tapahtunut siirtyminen asevelvollisuusjärjestelmästä ammattiarmeijaan on pikemminkin kasvattanut armeijan etäisyyttä julkisesta turvallisuuspoliittisesta keskustelusta kuin tuonut sitä esille yhteiskunnassa vaikuttavana toimijana.²⁹

Läheisesti asevoimiin kytkeytyvä taustavaikuttaja on Ranskan mittava puolustusvälineteollisuus, joka on alallaan maailman johtavia toimijoita. Vuonna 2003 maailman 100 suurimman ase-teollisuusyrityksen joukossa oli yhdeksän ranskalaisyritystä, joiden osuus maailmanmarkkinoista oli tuolloin 7,5%. Vastaavasti vuonna 2005 ranskalaisten yhtiöiden asemyynnin arvo oli 7,9 miljardia dollaria, toiseksi eniten Yhdysvaltain jälkeen – tästä summasta peräti 6,3 miljardia kohdistui kehitysmaihin.³⁰ Yhdessä ranskalaiset ja brittiläiset yhtiöt tuottavat yli 55% Venäjän ulkopuolisen Euroopan ase-tuotannosta. Huolimatta vähitellen etenevästä yksityistämispöressistä ja yhteiseurooppalaisista sulautumisista valtiolla on edelleen huomattava rooli monissa yhtiöissä, kuten Ranskan talouselämässä kokonaisuutenakin.³¹

Tänä päivänä keskeisiin alan yrityksiin kuuluvat voittopuolisesti saksalais-ranskalaisista elementeistä koostuva EADS, joka on Euroopan mantereen merkittävin puolustus- ja ilmailuteollisuusyhtiö, ja jonka tunnetuimpana tuotteena lienevät Airbus-lentokoneet, sekä puolustuselektroniikkaan keskittyvät Thales ja Safran. Näissä kaikissa Ranskan valtion omistusosuus on

²⁸ Rynning (2002), s. 175.

²⁹ Haastattelu, Thierry Prunière 29.11.2006.

³⁰ *International Herald Tribune* 30.10.2006.

³¹ SIPRI Yearbook 2006, *Armaments, Disarmament and International Security* (Stockholm International Peace Research Institute. Oxford, Oxford University Press, 2006), s. 410.

merkittävä. Mirage-hävittäjistään tunnettu Dassault on taas yksityinen yritys, joskin valtio on ajoittain antanut sillekin taloudellista tukea.

Ranskan aseteollisuuden asema on etenkin eurooppalaisestakin näkökulmasta tärkeä, koska Ranskassa EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan uskottavuuden ja toimintakyvyn katsotaan edellyttävän autonomista sotilaallista voimaa, jonka yhtenä tukijalkana pidetään eurooppalaista puolustusvälineteollisuutta – niinpä Ranska on aktiivisesti tukenut EU:n puolustusvirasto EDA:n toimintaa.³² Näin ollen se on ollut osaltaan vaikutusvaltainen toimija Ranskan eurooppapolitiikan ja eurooppalaisen puolustusajattelun taustalla.

---

³² Pål Jonson, *The Development of the European Security and Defence Policy - An Assessment of Preferences, Bargains and Outcomes*. (Stockholm, FOI Totalförsvarets forskningsinstitut, försvarsanalys, 2006), s. 171.

3 HISTORIALLINEN KOKEMUS: EUROOPAN HERRUDESTA KUILUN PARTAALLE

3.1 Voittoisa ja kaoottinen

Ranska on maailman vanhimpia edelleen olemassa olevia valtioita. Se luotiin Verdunin sopimuksella Kaarle Suuren kuoleman jälkeen vuonna 843, jolloin frankkien valtakunta jaettiin hänen pojanpoikiensa kesken ja länsiosasta syntyi nykyinen Ranska.

Keskiajalla läänityslaitos heikensi sinänsä vaurasta ja runsasväkilukuista kuningaskuntaa. Kapetingien, Valois'n ja Bourbonin dynastioiden hallitsijat onnistuivat sodankäynnin ja menestyksekkäiden avioliittojen avulla vähitellen saattamaan suuren osan maata tukialueensa Île-de-Francen maakunnan ja sen pääkaupungin Pariisin hallinnon alaiseksi. Satavuotisessa sodassa 1339–1453 onnistuttiin myös monien vaiheiden jälkeen torjumaan Englannin kuninkaiden pyrkimys Ranskan valtaistuimelle ja saman prosessin aikana Ranskan kuninkaan sisäinen valta-asema vahvistui.

Uuden ajan alussa uskonsodat koituivat pitkäaikaiseksi sisäiseksi koettelemukseksi ja monien pienten sisällissotien jatkumoksi. Tuolloin alkanut protestanttien, ”hugenottien” vaino päättyi lopullisesti vasta vuoden 1789 vallankumouksen yhteydessä. Uskonnollisen vainon johdosta valtakunta menetti suuren määrän ammattitaitoista ja yritteliästä väestöään mm. Englantiin ja Hollantiin. Tänä päivänä protestantteja on alle 2% Ranskan väestöstä.

Merkittävän vahvistumisen valtakunta koki Ludvig XIV:n aikana 1643–1715, jolloin Ranska kohosi Euroopan johtavaksi valtioksi laajentuen itään. Sisäisten uudistusten lisäksi valta-asemaan nousua edesauttoi Saksalais-roomalaisen valtakunnan hajoaminen 30-vuotisen sodan melskeissä ja tätä seurannut Saksan pitkäaikainen heikentyminen.

Ranskan kielen ja ranskalaisen kulttuurin tuntemus nousivat eurooppalaisen yläluokan tunnuspiirteiksi 1600-luvulta lähtien.¹ Versaillesiin rakennettu, aikalaisten mittapuulla suorastaan häkellyttävän loistokas kuninkaallinen hovi muodostui jäljittelyn kohteeksi kaikkialla länsimaisen kulttuurin pii-

---

¹ Esimerkiksi Suomen vallanvaihdos Ruotsin valtakunnasta Venäjän alaisuuteen vuonna 1809 toteutettiin Porvoon valtiopäivillä ranskaksi, mikä olikin suomalaisille säätyläisille helpoin menettelytapa. Myös tuon ajan johtavat valtiomiehemme Gustaf Mauri Armfelt ja Robert Henrik Rehbinder kirjoittivat muistelmansa ranskaksi. Ks. Kalervo Hovi – Tuula Koskenniemi – Tarmo Kunnas, *Ranska: suurvallasta Euroopan rakentajaksi*. (Kleio ja nykypäivä, Helsinki, Painatuskeskus, 1993), s. 15.

rissä. Monituhathenkisen hovinsa ympäröimä kuningas johti Euroopan voimakkainta ja nykyaikaisinta valtiota. ”Aurinkokuninkaan” pitkä valtakausi oli samalla aikakauden poliittisen itsevaltiuden huipentuma Euroopassa. Jos Ranskan kansalliselle mielikuvalle itsestään suurvaltana tai ylipäätään ”suurena” haluaa etsiä ajallista alkupistettä, on se luultavasti ajoitettavissa juuri Ludvig XIV:n aikakaudelle.

Lukuisat yhteiskunnan epäkohdat ja Pohjois-Amerikan vapaussodan esimerkki johtivat lopulta Ludvig XIV:n pojanpojan Ludvig XVI:n syrjäyttämiseen vallankumouksessa vuonna 1789. Kumous alkoi hyökkäyksellä Bastiljin sinänsä vähämerkitykselliseen vankilaan 14. heinäkuuta – tuleva Ranskan kansallispäivä – ja 1792 perustettiin Ludvig XVI:n teloituksen jälkeen tasavalta. Seurauksena oli ulkopoliittinen eristäminen eurooppalaisesta valtiojärjestelmästä ja samanaikainen sotatila lähes kaikkia naapurimaita vastaan, jotka yhteistoimin pyrkivät tukahduttamaan radikaalin hallituksen ja vallankumouksen myötä virinneen sosiaalisen uudistusliikkeen.

Vallankumouksen kuohunnasta huolimatta Ranskan henkinen johtoasema tuolloisessa Euroopassa oli vahva. Sitä kuvastaa osaltaan se, että juuri ranskalaiset valistusfilosofit ryhtyivät kyseenalaistamaan edellisen vuosisadan ranskalaisperäistä poliittista absolutismia. Vuoden 1789 tapahtumien yhteydessä Ranska löysikin suuruudelleen uuden ulottuvuuden – materiaallisen voiman lisäksi se löysi itsestään henkisen suurvallan. Vallankumouksen arvojen edistämisestä tuli Ranskalle maailmanlaajuinen lähetystehtävä, josta se ei ole tänäkään päivänä täysin luopunut. Esimerkiksi vallankumouksen yhteydessä laadittu ihmisoikeuksien yleinen julistus oli todellakin yleinen ja siten tarkoitettu ei ainoastaan ranskalaisille vaan kaikille maailman asukkaille.

Vallankumouksen vuodet merkitsivät myös kansallisaatteen merkittävää edistymistä, jonka edistävinä voimina olivat kansalaisuuden käsitteen synty, yleinen asevelvollisuus, trikolori ja marseljeesi. Samaan aikaan keskushallinto käynnisti määrätietoisien kansallisen yhtenäistämisen prosessin, jossa maan vahvasti omaleimaisia paikallisia kulttuureja ja maakuntia ryhdyttiin yhtenäistämään yhteisen kielen ja uuden kansallisuustunteen avulla.

Tässä asetelmassa tasavaltalaishallitukselta vallan kaappasi Napoleon Bonaparte, joka kruunasi itsensä keisariksi vuonna 1804. Loistava sotilasjohtaja Napoleon valloitti puoli Eurooppaa ja valtansa huipulla hän näytti vakavasti tavoittelevan ylivalta-asemaa koko Euroopassa. Samalla hän uudisti valistusajan ihanteiden mukaisesti maansa hallinnollista järjestelmää ja lainsäädäntöä Euroopan uudenaikaisimmaksi.

Napoleon kuitenkin kukistettiin vuonna 1815 ja hänet karkotettiin St. Helen saarelle. Samana vuonna järjestetty Wienin kongressi merkitsi monien

vallankumouksen saavutusten nollaamista, kun konservatiivista politiikkaa harjoittava Bourbon -dynastia palautettiin valtaan. Napoleonin sotien jälkeiset vuosikymmenet olivat ylivalta-yritysten epäonnistumisesta huolimatta kuitenkin sikäli huolettomia, että Ranskalla ei ollut ympäristössään merkittäviä turvallisuusuhkia, muu Eurooppa näki pikemminkin Ranskan sellaisena. Bourbonit kuitenkin syrjäytettiin vallasta helmikuun 1848 vallankumouksessa, jolloin Napoleon Bonaparten veljenpoika Louis Napoleon Bonaparte valittiin presidentiksi. Vuonna 1851 Louis Napoleon puolestaan suoritti vallankaappauksen ja kruunautti itsensä keisariksi nimellä Napoleon III.

3.2 Uuden turvallisuusuhkan ilmestyminen

Ranska julistettiin uudelleen tasavallaksi Ranskan-Preussin sodan aikana (1870–1871), jonka Ranska hävisi uudelleen muodostuvalle Saksan valtakunnalle. Sota oli Ranskalle poliittinen ja sotilaallinen katastrofi. Armeija lyötiin muutamassa viikossa ja keisari Napoleon III jäi itse Sedanin taistelussa sotavangiksi. Kyseessä oli samalla ensimmäinen näkyvä isku kansalliselle suuruusmielikuvalle, josta lähtien piilevä pelko ja epäily vähittäisesti heikentymisestä (*déclin*) tulivat osaksi ranskalaista itseymmärrystä ja samalla suuruusajattelun vastavoimaksi. Näin eräs Ranskan historian käännekohta, oivallus, että Ranska ei enää todennäköisesti omin voimin kykene minkä tahansa manner-eurooppalaisen vastustajansa kukistamiseen, voidaan ajoittaa juuri tähän sotaan.

Tappio kuvasti uuden vaikeasti ratkaistavan geopolitiittisen uhkan ilmestymistä kun yhdistynyt ja laajentumishaluinen Saksa nousi Ranskan keskeiseksi turvallisuusongelmaksi. Ongelmaa pahensivat muutamat keskeiset rakenteelliset tekijät: uudella Saksan valtakunnalla oli Ranskaa suurempi ja nopeammin kasvava väkiluku; toisaalta sen myös tiedemaailma ja talouselämä olivat dynaamisempia. Asetelma näytti olevan väistämättä johtamassa jossakin vaiheessa Ranskan aseman olennaiseen heikentymiseen huolimatta siitä, että Ranska oli samaan aikaan laajentamassa hajanaisia merentakaisia omistuksiaan mittavaksi siirtomaaimperiumiksi; tämä prosessi oli käynnistynyt Algerian asteittaisesta valloituksesta 1830- ja 40-luvuilla.

Ulkoisen ja sisäisen heikkouden tunnetta pahensi sodan aikana Pariisissa tapahtunut vallankumousyritys, ns. Pariisin kommuuni, jonka tarkoituksena oli jatkaa siitä mihin edellinen vallankumous oli jäänyt ja toteuttaa syvemmälle käyviä yhteiskunnallisia muutoksia. Yritys tukahdutettiin verisesti; seurauksena oli sisäisiä ristiriitoja ja katkeruutta. Pariisin kommuunin tuhoamisen jälkeen perustettu Kolmas tasavalta (1875–1940) oli tarkoitettu väliaikaisratkaisuksi, mutta koska mikään sen muuttamiseen tähänneistä

ryhmistä ei onnistunut missään vaiheessa kokoamaan tarvittavaa poliittista voimaa uudistusten tekemiseksi, tuli järjestelystä pysyvä.

Ulkopolitiikassaan Ranska yritti ratkaista geopoliittista ongelmaansa pyrkimällä rakentamaan Saksan vastaisia liittokuntia Eurooppaan. Ensimmäinen turvallisuuspoliittinen sopimus, ns. kaksoisliitto solmittiin Venäjän kanssa vuonna 1894 ja se oli suunnattu ensisijaisesti Saksan uhkaa vastaan. Kaksoisliitto mahdollistui osittain sen vuoksi, että Saksan liittokansleri Otto von Bismarckin vuonna 1890 tapahtuneen eron jälkeen Saksa päästi Venäjän etäännyttämään ulkopoliittisesti itsestään, jolloin myös Venäjä huolestui Saksan ja sen liittolaisen Itävallan kasvavasta mahdista. Ranskalais-venäläinen liitto olikin ensimmäinen murtuma Bismarckin taidokkaasti luomassa suurpoliittisessa tasapainojärjestelmässä.

Tätä seurasi Britannian kanssa aikaansaatu ”sydämellinen yhteisymmärrys” (*entente cordiale*) huhtikuussa 1904.² Yhteisymmärrykseen sisältyi maiden välisen siirtomaakilpailun lopettaminen, jolloin Ranska suostui antamaan periksi muutamissa maiden välisissä Euroopan ulkopuolisia kolonioita koskevissa erimielisyyksissä. Entente laajeni kolmisopimukseksi, kun Venäjä liittyi yhteistyöhön elokuussa 1907.

Liittosopimusten strategia osoitti arvonsa ensimmäisessä maailmansodassa, jolloin Ranskan pystyi yhdessä Britannian, Venäjän ja myöhemmin Yhdysvaltojen kanssa torjumaan Saksan ja Itävalta-Unkarin ylivalta-yritykset Euroopassa. Hinta oli niin inhimillisesti kuin taloudellisestikin katsottuna hirvittävä. Ensimmäinen maailmansota merkitsi Ranskalle jättiläismäistä suoneniskua miltei kokonaisen miessukupolven kadotessa vuosien 1914–1918 juoksuhautoihin.³

Maailmansotaa seuranneessa Versaillesin rauhanjärjestelyssä sodan uuvuttama Ranska sai diplomatian keinoin vietyä läpi tavoitteensa ankarista rauhanehdoista, joiden tavoitteena oli Saksan sodankäyntikyvyn poistaminen ja hyvityksen hankkiminen vuosien 1870–1871 sodasta. Sodanjälkeisinä vuosina rauhanjärjestelyä täydennettiin Saksan itäpuolelle syntyneiden uusien valtioiden, Puolan, Tšhekkoslovakian, Romanian ja Jugoslavian kanssa solmituilla avunantosopimuksilla, jotka jatkoivat sotaa edeltäneiden sopimusten Saksan- ja nyt myös Neuvostoliitonvastaista logiikkaa; järjestelmään vedettiin mukaan myös Belgia. Kuitenkin voitto vuonna 1918 oli sä-

² Kyseessä oli juuri ”yhteisymmärrys”, tosin varsin yksityiskohtainen ja huolellisesti neuvoteltu, koska Britannia ei virallisesti tehnyt ulkovaltojen kanssa minkäänlaisia liittosopimuksia.

³ Sotaan mobilisoitiin Ranskassa 8,4 miljoonaa miestä. Näistä kaatuneina, haavoittuneina, kadonneina ja vankeina menetettiin 6,1 miljoonaa, eli peräti 73,3% kaikista sotaan osallistuneista. Tämän arvioidaan olleen 11% koko maan väkiluvusta. Ks. mm. <http://www.historylearningsite.co.uk/FWWcasualties.htm>, luettu 22.9.2006.

vyltään katkera. Ranskalaiset tiedostivat, etteivät he olisi sodassa kyenneet yksin kestämään Saksan teollista ja sotilaallista voimaa, vaan voitto oli ollut mahdollinen ainoastaan laajan liittokunnan yhteisin ponnistuksin. Näin ollen Ranska ei myöskään vapautunut Saksaa ja sen muodostamaa uhkaa koskevasta pakkomielleestään.⁴

Ranskan sotienvälisten vuosikymmenten ulkopoliitikalle oli ominaista pyrkimys *status quon* säilyttämiseen Euroopassa. Tähän sisältyi Saksan pitäminen saarrettuna liittosopimusten avulla ja uuden Neuvostoliiton valtion eristäminen. Niin kauan kuin järjestelmä toimi, Ranska saattoi nauttia johdettavasta asemasta manner-Euroopassa.

Saksan ongelma nousi kuitenkin uudelleen etualalle jo 1930-luvulla Hitlerin valtaannousun ja Saksan jälleenvarustautumisen myötä. Edellisen sodan raskaista kokemuksista ja kansalaisten lisääntyneestä hyvinvoinnista alkunsa saanut tyynnyttelypolitiikka ei onnistunut saattamaan Saksaa eikä Euroopan muita diktatuureja rauhanomaisesti osaksi kansainvälistä yhteisöä. Sen sijaan Ranskan Itä-Eurooppaan rakentama liittolaisjärjestelmä luhistui diktatuurien anastuksiin ja sopimuksia kohtaan tunnettuun epäluottamukseen. Liittolaisjärjestelmän luhistumista edesauttoi valitun strategisen linjan sisäinen ristiriitaisuus: yhtäältä Saksan ympäriltä oli hankittu liittolaisia, minkä olisi sotilasstrategisesti pitänyt sitouttaa ranskalaiset offensiiviseen politiikkaan, mutta toisaalta oma sotilaspolitiikka oli olemukseltaan ensimmäisen maailmansodan opeille perustuen puolustuksellista. Seurauksena oli, että Ranska ei viime kädessä kyennyt uskottavasti kunnioittamaan sitoumuksiaan tulla liittolaistensa avuksi.⁵

Niinpä vain 20 vuotta ensimmäisen maailmansodan päättymisestä tapahtui katastrofaalinen kukistuminen Saksan uudessa invaasiossa kesällä 1940, kun edellisen maailmansodan kokemuksille rakennettu Maginot-linnoitusjärjestelmä kukistui. Tappiota seurasi Ranskan miehitys ja Vichy'n kaupunkiin perustettu saksalaishenkinen nukkehallinto. Vastarintaliike ja kenraali Charles de Gaullen siirtomaista käsin johtaman ”Vapaan Ranskan” joukot pystyivät sodan myöhemmissä vaiheissa toimimaan vain toisarvoisena voimana liittoutuneiden sotaponnistuksissa.

Ranskan heikko menestys toisessa maailmansodassa tuotti vaikean ongelman identiteetille ja omakuvalle pahentaen samalla heikkenemisen tai rappion mielikuvaa. Vuonna 1940 menetetyistä itsenäisyydestä tuli tappion myötä Ranskalle eräänlainen pakkomielle, joka suuresti vaikutti myös sen tulevaan ulkopoliittikkaan.

---

⁴ Frank (2000), s. 829.

⁵ Frank (2000), s. 830.

Sotilaallisen tappion muiston lisäksi vuodet 1939–1945 jättivät ranskalaisen keskuuteen myös hitaasti parantuvia sisäpoliittisia haavoja välienselvittelyineen, koska merkittävä osa maan poliittista ja sotilaallista eliittiä oli palvellut Vichy'n hallitusta ja tätä kautta osallistunut de Gaullen joukkojen ja vastarintaliikkeen vastaiseen taisteluun. Seurauksena oli samoin mittava itsetutkistelu sotilaallisen tappion syistä, jolloin käsittelyyn nostettiin niin vanhentunut sotilasoppi kuin yhteiskunnan laajemmatkin rakenteelliset ongelmat. Kauna ulottui jossakin määrin myös liittolaisten, erityisesti brittien toimintaan, koska näiden katsottiin kesällä 1940 Dunkerquesta vetäytyessään jättäneen Ranskan oman onnensa nojaan. Toinen katkeruutta aiheuttanut kokemus oli kesällä 1940 Mers-el-Kebirissä tapahtunut Ranskan Väli-meren laivaston osittainen tuhoaminen kuninkaallisen laivaston toimesta.

3.3 Neljäs tasavalta: vanhan aikakauden loppu ja uuden alku

Ranskan nykyisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustan voidaan sanoa muodostuneen toisen maailmansodan jälkeisten tapahtumien myötä. Vaikka maa kuului sodan voittajavaltioihin, ei sen katsottu enää joka suhteessa kuuluvan suurvaltoihin, mistä oli osoituksena sen jättäminen Jaltan ja Potsdamin konferenssien ulkopuolelle vuonna 1945. Hyvityksenä näistä heikkennyksistä Ranska sai kuitenkin pysyvän paikan YK:n turvallisuusneuvostossa ja oman miehitysvyöhykkeen Saksasta.

Vaikka uhkakuva uudelleen yhdistyvistä Saksasta oli edelleen vuoden 1945 jälkeenkin ranskalaisessa turvallisuuspoliittisessa ajattelussa ja kansalaisten mielissä keskeisellä sijalla, alkoi 1870-luvulta saakka harjoitettu ainoastaan Saksaa vastaan suunnattu turvallisuuspoliittinen strategia käydä vanhanaikaiseksi. Uudeksi huoleksi alkoi nousta Neuvostoliiton sodan loppuvaiheissa tapahtunut tunkeutuminen syvälle Eurooppaan; ranskalaisittain varsinkin siinä muodossa, että Neuvostoliitto pääsisi jotenkin kontrolloimaan yhdistynyttä Saksaa.⁶

Tämän logiikan mukaisesti Ranska teki turvallisuuspoliittisen perusratkaisunsa liittymällä mukaan Naton perustavaan Pohjois-Atlantin sopimukseen 4. huhtikuuta 1949.

Toista maailmansotaa seuranneessa ja kylmän sodan aikana jatkuneessa ranskalaisessa keskustelussa oli kuitenkin alusta alkaen joukko piirteitä, jotka erottivat sen muista Nato-maista, ja jotka osaltaan selittävät sen myöhäisempää toimintaa. Ensinnäkin yhdistyvää ja uudelleenaseistautuvaa Saksaa pidettiin laajoissa piireissä edellisten vuosikymmenten kokemusten

---

⁶ Georges-Henri Soutou, “*France and the Cold War, 1944-1963*” (Diplomacy and Statecraft, Vol. 12, No. 4, December 2001), s. 36.

vuoksi edelleen merkittävänä, jopa keskeisenä eurooppalaisena uhkana. Vastaavasti Neuvostoliiton uhkaa ei pidetty yhtä merkittävänä kuin useimmissa Nato-maissa, ja yleisesti ottaen amerikkalaisten katsottiin suhtautuvan Neuvostoliittoon liian provokatiivisesti. Tämä näkemys saattoi osittain johtua äärivasemmiston vahvasta kannatuksesta erityisesti sotavuosien jälkeen, jolloin Ranskan perinteinen oikeisto oli ryvettynyt natsi-Saksan kanssa harjoitetusta yhteistyöstä ja osittain myös voimakkaasta mielikuvasta Venäjästä perinteisenä Saksan vastustajana.

Koska ranskalaiset päätöksentekijät eivät olleet täysin vakuuttuneita Neuvostoliiton uhan merkittävydestä tai Yhdysvaltain johtoaseman välttämättömyydestä, pyrkivät he myös mahdollisuuksien mukaan hyötymään kylmän sodan asetelmasta. Tämä johti pyrkimykseen opportunistisesti hyödyntää suurvaltojen vastakkainasettelua, esimerkiksi kun Ranska pyrki ratkaisemaan oman siirtomaaimperiuminsa kohtalon vapautusliikkeiden haastassa koloniaalisen järjestelmän. Poliitiikan tehokkuutta heikensi kuitenkin se, että harjoitettavasta ulkopoliitiikasta ei neljännen tasavallan aikana valinnut yksimielisyyttä.⁷

Toisen maailmansodan päättymisen ja 1950-luvun lopun välistä aikaa voidaan luonnehtia Ranskassa sisäisen epävakaisuuden ja kansainvälisen perääntymisen aikakaudeksi. Maan poliittista elämää leimasi lyhytjänteisyys ja sisäinen levottomuus. Toisen maailmansodan jälkeen laadittu perustuslaki osoitti rakenteellisen heikkoutensa: se ei mahdollistanut päätösvalan tehokasta ja pitkäjänteistä keskittämistä minkään poliittisen toimijan, presidentin, pääministerin tai parlamentin käsiin, vaan joukko heikkoja ja lyhytaikaisia hallituksia seurasi nopeassa tahdissa toisiaan. Samaan aikaan maa tuhlassa voimavarojaan Indokiinassa ja sen jälkeen Algeriassa käytyihin sotiin paikallisia vapautusliikkeitä vastaan. Indokiinan sodassa ranskalaiset kärsivät amerikkalaisten mittavasta avustuksesta huolimatta ratkaisevan tappion Dien Bien Phun taistelussa 1954. Tämä ensimmäinen länsimaisen armeijan kehitysmaiden joukoille kärsimä tappio enteili odotettavissa olevaa vetäytymistä siirtomaaimperiumista ja sen seuraajaksi kaavaillun tiiviin taloudellis-poliittisen liiton, Ranskan Unionin (*Union française*) hyllyttämistä.

Toisenlaiset unionit menestyivät kuitenkin paremmin. Eri puolilla läntistä Eurooppaa havahduttiin maailmansodan jälkeen huomaamaan, että poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinen elpyminen edellytti valtiokeskeisen lähestymistavan korvaamista yhteensulautuneella valtioiden liitolla, jota myöhemmin alettiin kutsua turvallisuusyhteisöksi. Valtioiden väliselle yhteistyölle oli ominaista asteittain etenevä funktionaalinen integroituminen yh-

---

⁷ Soutou (2001), s. 39.

teiskunnan eri osa-alueilla. Alkuvaiheissa oli käytännössä kyse juuri Saksan uudelleenvarustautumisen patoamisesta tiiviin yhteistyön avulla.

Ei ollut sattumaa, että hiili- ja terästeollisuudesta, kahdesta sotateollisuuden kannalta keskeisestä teollisuudenalasta tuli integraation pilottihanke Euroopan hiili- ja teräsyhteisön muodossa vuonna 1952, laajeten muutaman vuoden kuluttua monialaisemmaksi Euroopan talousyhteisöiksi.

Alkuvaiheissa integraatiokaavailuihin sisältyi myös laajasti kannatusta saanut ajatus Euroopan armeijan luomisesta, joka konkretisoitui ns. Plevenin suunnitelmassa vuonna 1954. Keskeisenä ajatuksena suunnitelmassa oli integroida syntymässä oleva Saksan liittotasavallan armeija yhteen muiden Länsi-Euroopan armeijoiden kanssa Ranskan poliittiseen johtoon. Toteutuessaan suunnitelman katsottiin olevan omiaan myös lieventämään Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välistä jännitystä, koska se loisi kolmannen, supervaltujen välillä välittävän voimatekijän. Sisäpoliittisista syistä hanke kuitenkin kariutui Ranskan omassa kansalliskokouksessa, syynä huoli Saksan uudesta aseistautumisesta sopimuksen kautta. Tästä huolimatta tilanne pelastettiin, koska Saksan jälleenaseistautuminen sovittiin tapahtuvaksi monikansallisesti Naton puitteissa.⁸

1950-luvulla käynnistynyt Euroopan integraatioprosessi ei ollut vain ranskalaisten pyrkimysten väline, vaikka monet sen keskeiset hahmot, kuten Jean Monnet ja Robert Schuman olivatkin ranskalaisia ja vaikka monet ranskalaiset näkivätkin integraation edistävän kansallisia intressejään. Kyseessä oli pikemminkin aito eurooppalainen halu kääntää historian kurssia toistuvista ja tuhoisista kansallisvaltioiden yhteenotoista. Myös sellaiset eurooppalaiset vaikuttajat kuin Belgian ulkoministeri Paul-Henri Spaak ja Saksan liittotasavallan liittokansleri Konrad Adenauer näyttelivät tärkeää roolia prosessissa, Adenauerin mm. kannattaessa innokkaasti ajatusta eurooppalaisesta armeijasta.⁹ Ranskalaiselta ”salaliittoteorialta” vie pohjaa myös se seikka, että syvemmälle etenevä integraatio, suunnitelma Euroopan armeijasta kaatui Ranskan omassa kansalliskokouksessa. Tämä kuvastaa osaltaan myös sitä, että integraation luonteesta ja päämääristä ei vallinnut ranskalaisten päättäjien keskuudessa yksimielisyyttä: esimerkiksi Charles de Gaulle oli monista integraatioon liittyvistä kysymyksistä perustavanlaatuisesti eri mieltä kuin maanmiehensä Monnet ja Schuman.

Joka tapauksessa mielikuva Ranskasta heikkenevänä suurvaltana vahvistui Algerian sotaan kytkeytyneen Suezin kriisin yhteydessä vuonna 1956, kun yhdessä Britannian ja Israelin hallituksen kanssa käynnistetty operaatio Egyptin presidentti Nasserin syrjäyttämiseksi ja Suezin kanavan miehittä-

---

⁸ Soutou (2001), s. 37.

⁹ Soutou (2001), s. 40.

miseksi täytyi nöyryyttävästi keskeyttää Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton asettamien uhkavaatimusten jälkeen.

Yhtenä seurauksena nöyryytyksestä oli, että Ranskan omaa ydinaseohjelmaa alettiin kiihdyttää. Suezin ulkopoliittinen katastrofi johti samalla kauaskantoisella tavalla poikkeaviin tulkintoihin Englannin kanaalin eri puolilla: Britannian ulkopoliittinen johto havahtui huomaamaan, että sen oli saatava Yhdysvaltojen tuki kaikille merkittävälle turvallisuuspoliittisille ratkaisuilleen, minkä puolestaan katsottiin edellyttävän voimakasta lojaliteettia Washingtonille. Ranskalle Suezin tapaus taas oli signaali siitä, että Yhdysvallat (ja Neuvostoliitto) eivät enää pitäneet näitä eurooppalaisia valtioita vertaisinaan suurvaltoina, joilla olisi oikeus puolustaa etujaan maailmalla voimakkeinoin kuten niillä. Oli aika keskittyä itsenäiseen ulkopoliittikkaan ja itsenäisten kansallisten voimavarojen kehittämiseen tavoitteena mahdollisimman suuri riippumattomuus Washingtonista.¹⁰

Toukokuussa 1958 Ranska oli ajautunut tilanteeseen, jossa kansallinen itsetuottamus saavutti eräänlaisen aallonpohjansa: siirtomaajärjestelmä oli rapautumassa hyvää vauhtia, kansakunnan voimavarat hupenivat kuluttavaan sotaan Algeriassa, jota useimmat ranskalaiset pitivät emämaan erottamattomana osana ja Algerian tulevaisuutta koskevaan repivään sisäiseen debattiin. Jäykässä kylmän sodan asetelmassa valtakunta tuntui olevan lipumassa Yhdysvaltain toisen luokan liittolaiseksi ja 1870-luvulta alkanut vaikutelma kansallisesta alamäestä näytti toteutuvan kaikilla rintamilla. Yhteiskunnallinen kuohunta, jopa sotilasvallankaappaus, näytti välittömältä uhkalta.

---

¹⁰ Gallois (2002), s. xv; ks. myös Michael Howard, "1945-1995: *Reflections on a Half a Century of British Security Policy*" (International Affairs No. 71/1995), s. 709-710.

4 VIIDES TASAVALTA

4.1 Gaullismi

Kesäkuussa 1958 hallituksen muodostajaksi ja myöhemmin samana vuonna presidentiksi noussut II maailmansodan aikaisten Vapaan Ranskan joukkojen johtaja, kenraali Charles de Gaulle otti tehtäväkseen Ranskan ulkopoliitiikan suunnan kääntämisen ja kansallisen elvyttämisen. Näitä tavoitteita varten de Gaulle kannattajineen lanseerasi vuoden 1958 perustuslain, jossa suoralla vaalilla valitun presidentin asema korostui voimakkaasti: kyseessä oli sisäpoliittisten voimasuhteiden radikaali muutos verrattuna 1940- ja 50-lukujen parlamentarismiin.¹

Uuden perustuslain myötä tapahtunut viidennen tasavallan perustaminen de Gaullen virkaanastumisen myötä tammikuussa 1959 merkitsi Ranskan ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämäärien uudelleenmuotoilua, joskin niiden perusteet olivat vähitellen muotoutuneet jo sodanjälkeisenä aikana. Itse asiassa menneeseen hallintoon kohdistuvasta näennäisestä irtiotostaan huolimatta monet de Gaullen ajatuksista pohjautuivat neljännen tasavallan loppuaikojen kokemuksiin ja käsityksiin. Joka tapauksessa de Gaullen myötä Ranskan ulkopoliittiset tavoitteet muotoiltiin nyt varsin eksplisiittisesti ja niitä alettiin tavoitella uudella määrätietoisuudella. Tätä ulko- ja turvallisuuspolitiikan priorisointia, johon yhdistyi myös sisäpoliittisia elementtejä, voidaan luonnehtia yhteisnimityksellä gaullismi.

Osaltaan de Gaullen kunnianhimoa mahdollisti globaalin tilanteen muutos 1950-luvun lopulta lähtien. Kylmän sodan alkuvuosien bipolarisaatio muuttui tuossa vaiheessa aikaisempaa suhteellisemmaksi, kun myös Kiina ja kolmas maailma alkoivat nousta maailmanpolitiikan toimijoiksi. Samaan aikaan supervaltojen välinen liennytyks lisäsi keskisuurten valtojen liikkumatilaa ja mahdollisuuksia kyseenalaistaa ”oman leirinsä” johtovaltion asemaa joissakin kysymyksissä. De Gaulle käyttikin muuttunutta kansainvälistä toimintaympäristöä ja samaan aikaan jatkuvaa pitkäaikaista taloudellista nousukautta hyväkseen paitsi rakentamalla Ranskan omia idänsuhteita, myös ryhtymällä aloitteelliseksi suhteessa moniin kolmannen maailman maihin.²

¹ Päävastuussa uuden perustuslain laatimisesta oli de Gaullen työtoveri ja viidennen tasavallan ensimmäinen pääministeri Michel Débre, joka oli myös keskeisessä asemassa muotoiltaessa Ranskan ensimmäistä turvallisuuspolitiikan ”valkoista kirjaa” vuonna 1972.

² Frank (2000), s. 833. Taloudellinen nousukausi mahdollisti osaltaan sen, että de Gaullella ei Algerian kriisin ratkaisun jälkeen ollut moneen vuoteen tarvetta keskittyä sisäpoliittisten ongelmien ratkomiseen. Sami Sihvo, haastattelu 11.12.2006.

Yleisenä lähtökohtana uuteen ulkopoliitikkaan oli avoimesti esitetty pyrkimys säilyttää Ranska maailmanvaltana (*la Grandeur*). Ensisijaisesti maailmanvaltapyrkimyksessä ei ollut kyse pyrkimyksestä kohota supervaltiokastiin Yhdysvaltojen tai Neuvostoliiton rinnalle, vaan pikemminkin maan oman ulkopoliittisen liikkumatilan lisäämisestä ja halusta estää Ranskan vajoaminen vain yhdeksi supervaltajärjestelmän pelinappulaksi, jonka tuki liittokunnan johtovaltiolle olisi itsestäänselvyys. Ytimessään kysymys oli siitä, että vuoden 1940 jälkeinen kehitys oli pysäytettävä ja meillä olevaan siirtomaaimperiumin päättymiseen oli varauduttava luomalla uudenlaisia voiman lähteitä.

De Gaulle myönsi, että Ranskalla ei ole yksin riittävästi voimavaroja toimia maailmanpolitiikan suurvaltana. Tästä syystä hän katsoi jonkinlaisen liittoutumisen tai yhteistyön muiden maiden kanssa välttämättömäksi. Kansallista suvereniteettia ei tässä prosessissa saanut kuitenkaan kahlita, vaan Ranskalla katsottiin olevan kutsumus ja moraalinen velvollisuus olla maailmanpolitiikan aktiivinen toimija; samoin vallankumouksen perinteen katsottiin antavan Ranskalle oikeuden puhua ja tehdä aloitteita koko kansainvälisen yhteisön nimissä.³

Käytännössä tämä tavoitteenasettelu sisälsi ajatuksen, että Ranskan ulko- ja puolustuspolitiikan tulee olla perustaltaan itsenäistä ja päätöksenteoltaan autonomista. De Gaulle linjasi, että voidakseen näytellä maailmanpolitiikassa ansaitsemaansa roolia ja voidakseen toteuttaa edellä mainittuja tavoitteita, Ranska tarvitsisi kolmea asiaa: vahvaa ja keskitettyä päätöksentekomekanismia, täydellistä suvereniteettia ja uusia välineitä vaikutusvaltansa edistämiseksi siirtomaajärjestelmän jälkeiselle ajalle. Näiden lähtökohtien lisäksi ja niiden hengen mukaisesti de Gaulle linjasi, että Ranska tarvitsee kansallisen ydinasekapasiteetin (*force de frappe*).⁴

Edelleen de Gaulle korosti suurvaltablokkien välisen diplomatian elvyttämisen tarvetta. Tätä varten hän lanseerasi oman idänpolitiikkansa (*Politique de l'Est*), joka poikkesi muiden Nato-maiden idänsuhteista.

De Gaullen ajaman itsenäisen ulkopoliitiikan filosofinen perusta nojautui pelkistetyn realistiselle ja geopoliittiselle, suorastaan hobbesilaiselle maailmankuvalle. De Gaulle katsoi, että kansainvälinen politiikka muodostuu

³ Viimeaikainen esimerkki tästä ajattelutavasta ks. mm. Gallois (2002).

⁴ Tosin ydinasetta käsiteltäessä on huomattava, että prosessi sai alkunsa jo IV tasavallan aikana. Ranska perusti atomienergiavirastonsa (*Commissariat à l'énergie atomique*, CEA) jo lokakuussa 1945 ydinvoiman kehittämistä varten tieteellisiin, teollisiin ja puolustuksellisiin tarkoituksiin – tuossa vaiheessa kysymys Ranskan mahdollisesta omasta ydinaseesta oli vielä ratkaisematta. Jo ennen 1900-luvun alkua ranskalaiset tiedemiehet kuten Henri Becquerel ja Curien pariskunta olivat olleet keskeisessä asemassa kansainvälisessä ydintutkimuksessa.

ennen kaikkea kansallisvaltioiden itsekkästä vallantavoittelusta. Kansallisvaltiot toimivat ajattomien geopoliittisten intressiensä ohjaamina. Vaihdevuodet poliittiset ideologiat eivät muuta näitä pysyviä intressejä; esimerkiksi Neuvostoliiton takana de Gaulle näki ”ikuisen” ja ajattoman Venäjän samoin kuin hän näki Länsi-Saksassa historiallisen Saksan perillisen. Nojautuminen ideologiseen perustaan aiheutti de Gaullen mielestä mm. Neuvostoliitolle ja DDR:lle perustavanlaatuisen heikkouden, johon ne tulisivat joskus vielä luhistumaan.⁵

Vastaavasti kansainvälinen laki ja kansainväliset järjestöt kuten YK olivat de Gaullen mielestä keinotekoisia rakennelmia, jotka eivät voineet muodostaa maailmanpolitiikalle toimivaa perustaa. Ylipäätään de Gaulle suhtautui syvän epäluuloisesti kaikenlaisiin idealistisiin näkemyksiin ja visioihin maailmasta ja korosti vastaavasti historialliseen ymmärrykseen perustuvaa tulkintaa oman aikansa tapahtumista ja poliittisista realiteeteista.⁶

Yhdysvaltoihin de Gaulle suhtautui epäluuloisesti. Varautuneisuuden taustalla olivat kaikesta jo II maailmansodan aikaiset kokemukset, erityisesti alemmuudentunne siitä, että Ranska ei kyennyt itse vapauttamaan omaa maaperäänsä miehityksestä vuosina 1944–45. Uudelleen de Gaulle pettyi syvästi amerikkalaisiin, kun Ranska jätettiin Jaltan konferenssin ulkopuolelle vuonna 1945. Kielteistä mielikuvaa ruokkivat myös saamatta jäänyt tuki Ranskan ydinaseprojektille, puutteelliseksi koettu vaikutusvalta Natossa samoin kuin Suezin kokemukset. Vastaavasti maailmansodan jälkeen saatu mittava Marshall -apu tai amerikkalaisilta saatu tuki Indokiinan sodassa eivät riittäneet kääntämään negatiivista mielikuvaa myönteiseksi.

Yhdysvaltojen läsnäolon jatkumiseen Euroopassa de Gaulle suhtautui epäuskoisesti, samoin kuin siihen, että USA olisi ydinaseiden aikakaudella aidosti valmis asettumaan alttiiksi Neuvostoliiton iskuille vain suojellakseen Länsi-Eurooppaa mahdolliselta invaasiolta. Liiallinen luottamus anglosaksisiin valtioihin oli gaullistisessa katsannossa osoittautunut kokemusten valossa vahingolliseksi Ranskan eduille.

Se sijaan de Gaulle visioi moninapaista maailmaa, eräänlaista suurvaltaintensiteettiä, jossa Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton lisäksi olisi muitakin globaaleja toimijoita, tärkeällä sijalla tietenkin Ranskan johtama Eurooppa. Tähän kantaan kytkeytyi näkemys YK:n turvallisuusneuvoston asemasta, jolle Ranskan näkemyksen mukaan olisi tullut antaa merkittävämpi rooli kansainvälisen turvallisuuden takaajana.

---

⁵ Marcel H. Van Herpen, ”Chirac’s Gaullism: Why France has become the driving force behind an autonomous European defence policy”. (The Romanian Journal of European Affairs, Vol. 4, No. 1, May 2004), s. 71.

⁶ Ibid.

Ainoa epäjohdonmukaisuus de Gaullen ”kissingeriläiseen” maailmankuvaan tuli tulkittaessa Ranskan roolia maailmanpolitiikassa. Säätelemättömän itsekkyyden ja pahan vallitsemassa maailmassa de Gaulle näki kotimaansa romantisoidun haaveellisesti epätsekkäänä ja idealistisena toimijana. Gaullismissa Ranska näyttäytyi toisten valtioiden luonnollisena inspiraation lähteenä ja johtajana, jolla oli oma viesti tai ”missio” annettavana maailmalle. Tässä suhteessa de Gaulle näki tai ainakin halusi nähdä kotimaansa yhtenä moninapaisen maailman johtovaltioista.⁷

Haave Ranskan suurvalta-aseman palauttamisesta edes alueellisella tasolla sisäisen kasvun ja diplomatian avulla eli de Gaullen ajatusmaailmassa. Taavoitteena oli johtava asema kahdesta suurvallasta riippumattomassa Länsi-Euroopassa. Taloudellisen kasvun lisäksi de Gaulle näki Euroopan yhdenmisyysprosessin mahdollisuutena Ranskan suurvalta-asemaan.⁸

4.2 Debatti kansallisesta ydinaseesta

De Gaullen aikana toimeenpantu päätös ryhtyä kehittelemään kansallista ydinasetta oli merkittävä investointi niin taloudellisesti kuin poliittisestikin. Toisin kuin Britannia omassa ydinprojektissaan, Ranska ei saanut hankkeelleen Yhdysvaltain avokätistä tukea. Ratkaisu myös vieroitti monia Nato-liittolaisia, joskin itsenäinen linja toi samalla myös arvostusta harjoitetulle ulkopoliitikalle ja uskottavuutta supervalloista riippumattomalle ”kolmannelle lähestymistavalle”.

Ratkaisu käynnisti Ranskassa 1960-luvulla poliittis-strategisen debatin, joka ydinasekysymyksen lisäksi ulottui koskemaan myös Naton asemaa Ranskan turvallisuusjärjestelyssä.

Ranskan itsenäisen ydinasestrategian vaikutusvaltaisin muotoilija oli kenraali Pierre Gallois, joka kehitteli oppia, jonka mukaan ydinase antaa heikommalle valtiolle pelotteen suurempaa vastaan. Hänen mukaansa ydinaseet ovat aina myös viime kädessä luonteeltaan kansallisia, jolloin ajatus niiden käyttämisestä liittokunnan yhteiseen puolustukseen oli epäuskottava – tämä oli tulkinta, johon de Gaulle tarttui omassa poliittisessä filosofiasaan.⁹

⁷ Ks. mm. Charles de Gaulle, *Toivon vuodet* (Alkuperäisteos *Mémoires d'espoir*. Porvoo, WSOY, 1970).

⁸ Tuomi (2003), s. 36.

⁹ Tästä ydinaseen voimia tasapainottavasta merkityksestä käytetään nimitystä *un facteur egalisateur*.

Gallois'ta vastaan asettui Raymond Aron, joka oli tässä kysymyksessä atlantistisemmin orientoitunut. Aikaisemmasta suopeasta suhtautumisestaan huolimatta Aron moitti Gallois'n ydinoppia Maginot-linjaa muistuttavasta joustamattomuudesta. Aronin mukaan ranskalainen ydinpelote ei voisi kohota supervaltojen kannalta varteenotettavaksi voimatekijäksi, vaan se muodostuisi parhaimmillaankin täydennys- tai apuvoimaksi vastaavalle amerikkalaiselle kapasiteetille.¹⁰ Pääpiirteissään tämä oli myös argumentti, jonka perusteella ranskalainen vasemmisto, mm. tuleva presidentti François Mitterrand, vastusti itsenäisen ydinaseen kehittämistä.

Itsenäisen ydinratkaisun etuja kehotti puolestaan etsimään toinen ansioitunut kenraali ja strategian teoreetikko André Beaufre, joka korosti idän ja lännen välisen konventionaalisen vastakkainasettelun vaarallisuutta; hänen mukaansa ainoa lääke tähän oli Naton puitteissa harjoitettu tiivis yhteistyö ja ydinaseiden tuoma suurten valtojen vastuullisuus. Vaikka hän totesi Ranskan ydinaseen lisäävän kansainvälisen pelotejärjestelmän monimutkaisuutta, huomautti hän myös, että Naton kaltaisessa tiiviissä liittokunnassa kansalliset ydinaseet itse asiassa voivat tukea toinen toisiaan.¹¹

Ydinpelotteen itsenäistä ja samalla kiistanalaista luonnetta lisäsi sen käyttöoptioiden julkiseksi julistettu avoimuus: pelotetta ei suunnattu mitään yksittäistä vihollista vastaan, vaan sillä uhattiin potentiaalisesti kaikista ilmansuunnista tulevia uhkaajia. Tämä kaikki ilmansuunnat (ranskaksi *tous azimuts*) sisältävä pelote oli omiaan närkästyttämään varsinkin amerikkalaiset, koska logiikan mukaisesti ranskalaiset julistivat siis aikovansa tarvittaessa käyttää ydinasetta myös lännestä tulevaa uhkaa vastaan.

Deterrenssi oli myös mittakaavaltaan supervaltoja pienempi. Tämä lähtökohta sai ranskalaiset ydinaseteoretikot korostamaan ydinaseen luonnetta massiivisen vastaiskun välineenä – vakavan uhkan tullessa ranskalaisten käytössä ollut kapasiteetti tai maantieteellinen asemakaan ei olisi riittänyt voimankäytön asteittaiseen lisäämiseen, vaan logiikka perustui alusta alkaen aikomukseen uhata hyökkääjää koko ydinasekapasiteetin välittömällä käytöllä.¹²

Massiivisen vastaiskun logiikka säilyi ranskalaisen ydinpelotteen lähtökohdana myös sen jälkeen kun Ranska sai käyttöönsä taktisia *Pluton*-ohjuksia vuonna 1974.¹³ Valtavirran ydinaseteoretisoinnin kannalta tämä ajattelun muuttumattomuus näyttäytyi tietyllä tavalla paradoksaalisena ilmiönä, kun

¹⁰ Raymond Aron, *Le Grand Débat*. (Paris, Calmann-Lévy, 1963), s. 120; 135.

¹¹ André Beaufre, *Deterrence and Strategy*. (London, Faber and Faber, 1965. Alkuperäisteos *Dissuasion et strategie* julkaistu 1964 [Paris, Armand Colin]), s. 86-95; 102.

¹² André Beaufre, *Introduction to Strategy* (New York, Praeger, 1965. [Alkuperäisteos *Introduction à la stratégie*, Paris, Armand Colin 1963]), s. 81-82.

¹³ Van Herpen (2004), s. 74.

ottaa huomioon teknologisen kehityksen mukanaan tuoman ydinasetyyppi-
en moninaistumisen ja tätä kautta syntyvän mahdollisuuden porrastaa pelo-
tetta. Ranskalaisessa ydinasekeskustelussa katsottiin kuitenkin turhaksi
spekuloida tilanteella, jossa pelote lakkaisi toimimasta, koska sen katsottiin
johtavan ilmeisten voimasuhde-erojen takia automaattisesti itsenäisyyden
menetykseen tai jopa kansakunnan tuhoutumiseen. Ranskalaisen pelotetul-
kinnan erityisluonne paljastuu jo semantiikasta: pelotetta vastaava ranskan
kielen termi *dissuasion* kuvaa toiminnan tavoiteltua lopputulosta, jossa vas-
tustaja saadaan pelotteen avulla rajoittamaan omaa toimintaansa. Näin kon-
fliktin syttyminen katsottiin jo sinänsä seuraukseksi pelotteen epäonnistu-
misesta.¹⁴

Päätös itsenäisen ydinasekapasiteetin hankkimisesta toi Ranskalle poliittis-
ta uskottavuutta, mutta taloudellisesti se yhdessä Naton sotilasarakenteista
irtautumisen kanssa tuli merkitsemään huomattavaa räsitusta.¹⁵ Laskutavas-
ta riippuen ydinkapasiteetin ylläpitäminen ja uusiminen vie edelleen vajaa
10% Ranskan puolustusmenoista.¹⁶ Tämä ylimääräinen kustannuspaine on
1960-luvulta saakka lisännyt Ranskan tarvetta saada myös toisia Euroopan
maita osallistumaan ”itsenäisen” turvallisuuspolitiikan kustannuksiin.

4.3 Aktiivinen eurooppapolitiikka ja skisma läntisen yhteisön sisällä

De Gaulle piti siis Eurooppaa eräänlaisena Ranskan instrumenttina: sen
aseaman kannalta välttämättömänä ponnahduslautana ansaittuun suuruuteen
ja johtajuuteen. Ajatus ei ollut ristiriidaton, koska hän samanaikaisesti suh-
tautui myös eurooppalaiseen integraatioon epäluuloisesti, toisin kuin nel-
jännen tasavallan johto. Geopoliittiselle maailmankuvalleen uskollisesti de
Gaulle tulkitsi eurooppalaista integraatiota pyrkimyksenä keinokekoisten
ylikansallisten rakenteiden luomiseen. Hänen ajattelussaan yhdistynyt Eu-
rooppakin tulisi olemaan yksi keinokekoisen rakennelma (*machin*) muiden
joukossa, jolla ei olisi mitään tekemistä valtioiden itsekkäiden pyrkimysten
todellisuuden kanssa.¹⁷

Vielä suurempi Eurooppaan liittyvä ongelma de Gaullen mielestä oli kui-
tenkin sen ylikansallinen luonne. Tämä projekti johtaisi kansallisvaltioiden,
oman suvereniteetin kaventumiseen, jolloin myös Ranskan kansallinen pää-

¹⁴ Ranskalaisessa keskustelussa taktisia ydinaseita onkin kutsuttu ”esi-strategisiksi”
ydinaseiksi. Camille Grand, *A French Nuclear Exception?* (The Henry L. Stimson Cen-
ter Occasional Papers No. 38, January 1998), Grand (1998), s. 3; 10.

¹⁵ Ydinaseinvestointien huippuvuonna 1967 ydinaseen kustannukset olivat peräti 1,2%
Ranskan bruttokansantuotteesta ja 26,4 % sen puolustusbudjetista. Grand (1998), s. 3;
10.

¹⁶ SIPRI Yearbook (2006), s. 655.

¹⁷ Van Herpen (2004), s. 75.

töksenteko ja kutsumus vaarantuisivat. Siksi de Gaullen eurooppapolitiikan lähtökohtia voidaan luonnehtia seuraavasti:

Ensinnäkin Euroopan tuli olla Ranskan suuruuden ja johtoaseman ”ponnahduslauta”. Jotta tämä olisi mahdollista, Ranskan täytyi rakentaa kumppanuus Saksan kanssa. Toiseksi Euroopasta ei saanut muodostua ylikansallista päätöksentekijää. De Gaulle siis vieroksui maanmiehensä Jean Monnet’n näkemyksiä integraatioprosessin luonteesta ja päämääristä. Edelleen, ennen kaikkea itsenäisyyden takaamiseksi anglosaksiset vallat tuli pitää eurooppalaisen projektin ulkopuolella. De Gaulle näki Britannian mahdollisen osallistumisen itse asiassa Yhdysvaltain vaikutuksen salakuljettamisena eurooppalaisen projektin sisälle. Toisin sanoen, Ranskan johdolla oli rakennettava hallitustenvälinen ja luonteeltaan manner-eurooppalainen puolustus ja eurooppalainen ulkopoliittikka.

Ajatus on usein esitetty myös niin, että turvallisuuspoliittisen yhteistyön kautta päämääräksi tuli Eurooppa, joka olisi voimakas kansainvälinen toimija kaikenlaisissa ulkopoliittikan kysymyksissä (*Europe puissance*) ja joka pystyisi nousemaan vaihtoehtoiseksi ääneksi maailmanpolitiikassa supervaltojen rinnalle.

De Gaulle alkoi ajaa uutta eurooppapolitiikkaa määrätietoisesti. Vuonna 1962 hän solmi Saksan liittokansleri Konrad Adenauerin kanssa ns. Elysée-sopimuksen, joka sinetöi näiden entisten vastustajien välille uuden läheisen suhteen, jossa Ranskalla oli poliittinen johtajuus. Ulkopoliittisesti saavutus oli loistava, koska se ratkaisi miltei sata vuotta esillä olleen Saksan ongelman, ollen samalla konkreettinen edistysaskel myös eurooppalaisessa yhteistyössä: Ranskan menestys osoittautui myös eurooppalaiseksi menestykseksi.

Samaan aikaan de Gaulle esitteli ns. Fouchetin suunnitelman, jossa tavoitteena oli hallitustenvälinen Eurooppa, jota johtaisi valtionpäämiehistä koostuva neuvosto ja johon kuuluisi laajamittainen yhteistyö ulko- ja puolustuspolitiikassa. Tämä hanke kuitenkin kaatui Belgian ja Hollannin vastustukseen. Kostona tästä ja myös laajemman eurooppapolitiikkansa logiikan mukaisesti de Gaulle esti Britannian jäsenyyden Euroopan yhteisöissä vuonna 1963.¹⁸

Keskeisenä sekä Elysée-sopimusta että Fouchet-suunnitelmaa taustoittaneena tekijänä oli Ranskan ulkopoliittista johtoa alusta saakka kaivertanut kysymys Natossa vallitsevista voimasuhteista. Järjestön perustamisesta lähtien ranskalaiset olivat elätelleet toiveita organisaatiosta, jossa päätöksente-

---

¹⁸ Tosin hänen toinen *vetonsa* vuonna 1967 ei enää onnistunut estämään Britannia jäsenyyttä, joka toteutui 1973.

ko tapahtuisi aidosti kolmikantaisesti Washington-Lontoo-Pariisi-akselilla. Vaikka Ranska pääsi mukaan järjestön johtoelimiin, ei se kokenut saavansa samaa vaikutusvaltaa anglosaksisten valtojen kanssa. Nato ei myöskään sitoutunut tarjoamaan suojaa Ranskan merentakaisille intressialueille, jotka tässä vaiheessa olivat vielä mittavia. Ranskalaiset pettyivät myös pian siihen, että Yhdysvallat ja Iso-Britannia eivät näyttäneet olevan valmiita jatkamaan uusinta aseistusta, ennen kaikkea ydinaseita muiden jäsenvaltioiden hallintaan.¹⁹

Syyskuussa 1958 de Gaulle oli lähettänyt presidentti Eisenhowerille ja pääministeri Harold Macmillanille ehdotuksensa kolmikantaisen direktoraatin luomisesta Natolle, jossa Ranskakin olisi mukana. De Gaullen ehdotus ei kuitenkaan ollut saanut hänen kaipaamaansa vastakaikua, jolloin hän päätyi johtopäätökseen, että Natoa ei voi muuttaa voimasuhteiltaan edullisemmaksi sisältä päin. Päätelmän seurauksena hän siirsi strategisen painopisteen Ranskan itsenäisen puolustuksen kehittämiseen.²⁰

Johdonmukaisesti näiden kokemusten myötä Ranska jätti Naton sotilaalliset rakenteet alkaen Välimeren-laivastonsa irrottamisella Naton komentojärjestelmästä keväällä 1959 päätyen koko Ranskan asevoimien irtautumiseen vuonna 1966. Irtautuminen on nähtävä kuitenkin ensisijaisesti poliittisena eleenä, koska kulissien takana tiiviit kytkennät säilyivät. Voidaan kuitenkin sanoa, että 1950- ja 1960-luvun kokemukset juurruttivat ranskalaiseen ulkopoliittiseen eliittiin syvän epäluulon yhtäältä Yhdysvaltain haluun aidosti sitoutua Ranskan ja Euroopan puolustukseen ja toisaalta sen Ranskalle myöntämään tukeen mahdollisessa kriisitilanteessa, erityisesti kun yhtälöön lisätään katkeruus tuen menetyksestä Suezin operaation aikana. Nämä johtopäätökset osoittautuivat Ranskan tulevien turvallisuuspoliittisten ratkaisujen kannalta varsin kauaskantoisiksi – itse asiassa de Gaulle sanoi ratkaisullaan myös seuraajiensa kädet pitkäksi aikaa.²¹ Vasta Jacques Chiracin ajan täysin muuttuneissa maailmanpolitiikan olosuhteissa kysymys Nato-yhteistyön tiivistämisestä kävi uudelleen poliittisesti mahdolliseksi.

Eräs ongelma de Gaullen käynnistämässä tasapainopolitiikassa syntyi kuitenkin siitä, että USA piti ja pitää sitä jossakin määrin myös tänä päivänä luonteeltaan aggressiivisena ja itseään vastaan tähdättynä. Kuitenkin, jos tasapainopolitiikalla on ranskalaisessa diskurssissa mitään merkitystä, se viittaa vain tasa-arvoisemman asetelman luomiseen tietyn arvoyhteisön sisällä. Ranskalaisessa irtautumispäätöksessä ja siihen kytkeytyneessä kan-

¹⁹ Soutou (2001), s. 46-47.

²⁰ Rynning (2002), s. 41.

²¹ Asevoimien piirissä de Gaullen Nato-ratkaisuun ei suhtauduttu innostuneesti. Sami Sihvo, haastattelu 11.12.2006.

sallisessa itsenäisyyspolitiikassa oli pikemminkin kyse tyytymättömyyttä viestittävästä reaktiosta kuin vihamielisyyden osoituksesta amerikkalaisia kohtaan. Tosiasiallisesti maan liittolaissuhde Yhdysvaltoihin ja Natoon ei ollut missään vaiheessa vaakalaudalla. Ranskan Nato-politiikkaa ja laajemmin sen transatlanttisia suhteita voidaan näistä tapahtumista lähtien luonnehtia tietyllä tavalla ambivalenteiksi. Ranska on usein näyttäytynyt Yhdysvaltain hegemonia-aseman äänekkäänä kriitikkona. Samaan aikaan kulissien takana on käytännön kysymyksissä tehty kuitenkin tiivistä yhteistyötä; esimerkkeinä tästä mainittakoon Yhdysvalloille annettu tuki Kuuban ohjuskriisin yhteydessä, samoin kuin Ranskan nopea joskin vaiivhainen paluu Nato-yhteistyöhön Tshekkoslovakian miehityksen aikana vuonna 1968. Myös kylmän sodan jälkeisessä Persianlahden sodassa 1990–91 Ranska lähetti joukkoja Yhdysvaltain johtamaan liittokuntaan.

Anglosaksisissa maissa Ranskan toimintaa on kuitenkin ymmärrettävästi mutta hieman virheellisesti tulkittu läntisen yhteisön hajottamiseksi, niin aikanaan kylmässä sodassa kuin 2000-luvullakin terrorismin vastaisessa sodassa.²²

Joka tapauksessa kylmän sodan vuosien ulkopoliitikassaan Ranska onnistui kohtuullisen hyvin arvovaltansa lisäämisessä tasapainopolitiikan avulla. Voisi sanoa että se harjoitti kolmen ulottuvuuden tasapainopolitiikkaa: ensinnäkin se tasapainoili suurvaltablokkien välillä; toiseksi se pyrki tasapainottamaan Yhdysvaltain asemaa länsiblokin sisällä ja kolmanneksi se harjoitti tasapainopolitiikkaa eurooppalaisten valtioiden välillä. Saksaan, jonka kanssa Ranska päätti sovittaa menneiden vuosikymmenten ristiriidat, solmittiin strateginen kumppanuussuhde. Tämän Saksan-Ranskan -akselin ympärille rakentui useiksi vuosikymmeniksi Euroopan integraatio ja kylmän sodan vuosina vasta hahmottumassa ollut yhteistyö EEC-valtioiden ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.²³

Keskeisen ulkopoliittisen tappionsa de Gaulle koki siinä, että hän ei onnistunut vakuuttamaan muita Euroopan maita yhteisen puolustuksen tarpeellisuudesta. Fouchetin suunnitelman epäonnistumisen ja Nato-rakenteista irtautumisen jälkeen kaikki puhe eurooppalaisesta puolustusjärjestelmästä ajautui vuosikymmeniksi poliittiseen marginaaliin. Ranskan eurooppalaiset kumppanit olivat haluttomia keskustelemaan maanosan puolustusratkaisuista, koska ne pitivät transatlanttista Natoa turvallisuutensa parhaana ta-

---

²² Jolyon Howorth, ”*France, Britain and the Euro-Atlantic Crisis*” (Survival, vol 45, no.4 Winter 2003-2004), s. 185.

²³ Lukás Pachta, ”*France: driving force of the EU Common Foreign and Security Policy?*” (EUROPEUM, Institute for European Policy, 2004, lähde: http://www.europeum.org/doc/arch_eur/France_Lukas_Pachta.pdf) s. 8.

kaajana. Näissä maissa Euroopan yhteisöt nähtiin ennen kaikkea taloudellisenä organisaationa, eikä sen roolin laajentamiseen ollut laajempaa kiinnostusta.

Ranska jatkoi suhteellisen menestyksestä idän ja lännen välistä tasapainopolitiikkaansa myös de Gaulle vuonna 1969 tapahtuneen eron jälkeen aina kylmän sodan päättymiseen saakka. Merkittävin piirre tässä oli gaullistisen tavoitteenasettelun ilmeinen jatkuvuus, joskin kulloisenkin ulkopoliittikan intensiteetti vaihteli vallitsevien poliittisten ja taloudellisten olosuhteiden vuoksi. Myöskään sosialistien ja François Mitterrandin valtaannousu gaullistisen Georges Pompidoun ja keskustaoikeistolaisen Valéry Giscard d'Estaing'in jälkeen vuonna 1981 ei merkinnyt käännettä de Gaullen muotoilemaan ulkopoliittiseen tavoitteenasetteluun. Keskeinen ja samalla vaihkeainen muutosprosessi oli se, että uudet presidentit suhtautuivat de Gaullea vähemmän varauksellisesti Euroopan integraatioon. Kuitenkin kysymys eurooppalaisten puolustuksen luomisesta pysyi kuolleen kirjaimena kylmän sodan päättymiseen saakka.

5 GEOPOLIITTINEN MUISTI: LIIKAA MUTTEI RIITTÄVÄSTI

Tässä vaiheessa on paikallaan pysähtyä ja palata tutkimuksen ongelmanasettelun ensimmäiseen kohtaan, jossa esitettiin kysymys siitä, millainen on Ranskan turvallisuuspoliittinen perusasetelma, ja mikä on Euroopan integraatiokehityksen rooli tässä kokonaisuudessa.

Ranskan turvallisuuspoliittisen maailmankuvan tai suorastaan ”geopoliittisen muistin” ymmärtämiseksi on tärkeää pitää mielessä sen historian loistokkaimmat hetket Aurinkokuninkaan ajan mahdista ja vuoden 1789 vallankumouksen maailmaa järjestyttäneestä voimasta aina Napoleonin miltei onnistuneeseen pyrkimykseen koko Euroopan kattavan imperiumin luomiseksi. Toisaalta täytyy muistaa 1900-luvun maailmansotiin liittyneet katastrofit, joista ensimmäinen maksoi Ranskalle kokonaisen sukupolven miespuolista väestöä ja toinen väliaikaisesti sen suvereniteetin. Näin Ranskan historia ehti vain 150 vuoden aikana heilahtaa lähes täydellisestä Euroopan hallinnasta kahdesti lähes täydelliseen perikatoon.

Vuosien 1870–71 sota näyttäytyy eräänlaisena historiallisen kokemuksen virstanpylväänä. Karkeasti ottaen sitä edeltävänä aikana manner-Eurooppa sai olla huolissaan Ranskan mahdollisesta ekspansiosta. Yhtenäisen Saksan valtion synty merkitsi samalla sitä, että Ranska sai siitä lähtien pelätä itseään voimakkaampaa manner-eurooppalaista vastustajaa.

Ennen Saksan yhdistymistä 1860- ja 70-luvuilla keskinen Eurooppa tuntui usein toimivan tyhjiönä, joka veti puoleensa ranskalaisia voimavaroja, vaikutusvaltaa ja lopulta ylivalta-yrityksiä. Ilmiö huipentui Napoleonin valtakaudella, joskin seurauksena oli epäonnistuminen ja romahdus. Saksan valtakunnan synnyn jälkeen Ranska joutui kohtaamaan käänteisen kriisin: ylivoimaisen mittavat idän voimavarat suuntautuivatkin sitä vastaan.

Eurooppalaisen voimatasapainon säilyttämiselle omistautuneen Iso-Britannian rooli osoittautui Ranskan kannalta keskeiseksi molemmissa tapauksissa. Britannia onnistui estämään Napoleonin ylivalta-yritykset 1800-luvulla mutta se kiirehti kahdesti myös Ranskan tueksi, kun Saksa näytti vuorostaan olevan saavuttamassa samanlaisen ylivallan.

Voittoisista päätöksistään huolimatta molemmat maailmansodat jättivät ranskalaisten keskuuteen traumaattisen muiston. Ensimmäinen maailmansota merkitsi Ranskalle jättiläismäistä suoneniskua kokonaisen miessukupolven sortuessa vuosien 1914–1918 juoksuhautoihin. Tässä yhteydessä nykylä historian tutkija Robert Frank puhuu ”Verdunin syndroomasta”: ensimmäisen maailmansodan kauhujen herättämästä pohjimmiltaan pasifisti-

sesta ”ei koskaan enää” -kokemuksesta, joka juurtui syvälle ranskalaiseen mentaliteettiin. Toinen maailmansota, jossa ranskalaiset joutuivat maksamaan tästä syndroomasta, merkitsi puolestaan paitsi tappiota ja miehityksi joutumista myös vaikeasti unohdettavaa kokemusta hylätyksi tulemisesta kriittisenä keväänä 1940. Tätä Frank luonnehtii toisena pitkäaikaisena kansallisena traumana, ”Vichy’n syndroomana” – seurauksena vastaavanlainen ”ei koskaan enää” -reaktio, tällä kertaa ei kuitenkaan suhteessa sotaan, vaan suhteessa tappioon.¹

Näin ollen Saksan valtakunnan synnyn jälkeen vuonna 1870 Ranskan rajalliset voimavarat ovat johtaneet joko tappiollisiin sotiin tai liittokuntiin, jotka voittoisista päätöksistään huolimatta ovat aiheuttaneet tuskallisia seuraamuksia.

Ranskan geopoliittinen muisti onkin ”suuruuden” ja ”rappion” samanaikaisen läsnäolon sävyttämää. Ranskalaista historian kokemusta hallitsee yltäältä ajatus dominoinnista, johon se ei kykene yksin ja liittoutumisista, jotka alistavat sen kohtuuttomille kärsimyksille. Ranska ei voi toimia yksin, mutta se tuntee historiallisista syistä syvää epäluottamusta myös liittoutumista kohtaan. Tämä vaihtoehdottomuuden ja epäluulon yhdistelmä heijastuu myös kansalaisten suhtautumisessa Euroopan unioniin.

Eräänlainen turvallisuuspoliittinen perusyhtälö näyttää siis olevan, että Ranskalla on liikaa voimaa, itseluottamusta, resursseja ja valtaa, jotta se voisi jättäytyä suurvaltapolitiikan ulkopuolelle. Tätä valtaa on kuitenkin liian vähän, jotta Ranska voisi tavoitella suurvalta-asemaa yksin. Liittoutumista kuitenkin vaikeuttaa ranskalaisten historiasta johtuva syvä epäluottamus liittokuntia kohtaan.

Johdonmukaisena seurauksena tästä yhtälöstä on toisen maailmansodan jälkeen ollut de Gaullen osuvasti muotoilema tilannearvio, että Ranskan ulkopoliitiikan päämääränä tulee olla liittoutuma, jossa se voisi käyttää määräävää asemaa. Tämä perusidea pysyi muuttumattomana läpi vuosikymmenten huolimatta presidenttien ja hallitusten vaihdoksista.

Läntisen liiton sisällä Ranska ei yrityksistään huolimatta saanut mielestään riittävästi vaikutusvaltaa, jotta sen olisi kannattanut tyytyä toimimaan vain Naton sisällä. Myös toisen maailmansodan jälkeinen historia tarjoaa keskeisen Ranskan turvallisuuspolitiikkaa muovanneen ja Naton ensisijaisuutta heikentäneen tekijän: ajoittain ratkaisevasta avusta ja liittolaisuudesta huolimatta ranskalaisten päättäjien mieleen näyttää juurtuneen epäluulo läntisen maailman johtajaa, Yhdysvaltoja, sen tarkoitusperiä ja luotettavuutta kohtaan. Pettymysten tuottama epäluulo ja läntisen leirin sisällä riit-

---

¹ Frank (2000), s. 835. Frank lisää näihin myös ”40-luvun syndrooman”, joka oli seurausta siirtomaaimperiumin osittain vastentahtoisesta menetyksestä. Ibid.

tämättömäksi koettu asema ovat merkittävästi edesauttaneet ranskalaisen turvallisuuspolitiikan myöhempää suuntautumista yhtäältä kansallista itsenäisyyttä korostavaan suuntaan ja toisaalta politiikkaan, jolla on tavoiteltu Yhdysvaltoihin nähden itsenäistä tai autonomista eurooppalaista turvallisuusjärjestelyä.

Euroopan integraatiokehitys tarjosi mahdollisuuksia määräävään asemaan perustuvan liittokunnan rakentamiseen vuosikymmenten ajan: johdonmukaisen politiikkansa ja taitavan diplomatiansa avulla Ranskan poliittinen eliitti pystyi kohtalaisella menestyksellä tavoittelemaan Euroopan yhdenytymisprosessissa määräävää asemaa menettämättä kuitenkaan ratkaisevassa määrin omaa suvereniteettiaan. Turvallisuuspoliittiselta kannalta eurooppalainen orientaatio osoittautui kuitenkin pettymykseksi, koska toiset eurooppalaiset valtiot eivät olleet valmiita yhteisen puolustusratkaisuun Ranskan kanssa. Siksi Ranska, rinnakkain eurooppalaisen järjestelyn tavoittelun kanssa, rakensi myös autonomista puolustuskapasiteettia, jonka elementteinä olivat oma ydinase, Natosta erotettu kansallinen päätöksenteko ja suuri asevelvollisuuteen perustuva armeija.

OSA II

EUROOPAN TURVALLISUUS

6 EUROOPAN TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLI- TIKKA: YLIKANSALLINEN VOIMA VAI VALTIOIDEN TEMPELLYSKENTTÄ?

6.1 Kuka hallitsee Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa?

Euroopan unioni on erikoinen olio kansainvälisissä suhteissa. Se ei ole valtio eikä perinteinen kansainvälinen järjestö, mutta siinä on piirteitä molemmista. Siinä on samaan aikaan ja aihealueesta riippuen läsnä elementtejä pyrkimyksestä vaikkapa Yhdysvaltain kaltaiseen liittovaltioon sekä piirteitä perinteisemmästä valtioiden välisestä ja valtiojohtoisesta yhteistyöstä.

Euroopan unionin jäsenmaat ovat julistaneet pyrkivänsä harjoittamaan yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa (YUTP). Tähän pyritään ensisijaisesti hallitusten välisen yhteistyön pohjalta. YUTP:n perusteet määriteltiin Maastrichtin sopimuksessa (jonka yhteydessä alettiin puhua myös Euroopan unionista) vuonna 1993. Koska yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on luonteeltaan ensisijaisesti hallitustenvälistä eikä federalistista toimintaa, ei unioni säätele sitä samalla tavalla kuin vaikkapa banaanien kauppaa unionin alueella, vaan jäsenmailla on ulkopolitiikasta päätettäessä yleensä viimeinen sana. Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tärkeäksi osaluueeksi on 1990-luvun lopulta lähtien tullut Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (ETPP), jonka puitteissa jäsenvaltiot kehittävät valmiuksia toteuttaaakseen sotilaallista ja siviilikriisinhallintaa.

Läheisemmässä tarkastelussa kuva Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittymisestä ei kuitenkaan ole näin harmoninen eikä yksinkertainen. Kun tarkastellaan sitä, miten Ranska on pyrkinyt vaikuttamaan Euroopan unioniin tai sen turvallisuuspoliittiseen ulottuvuuteen, tarkastellaan samalla epäsuorasti laajempaa kysymystä siitä, millainen unionin sisäinen vaikutuksen ja vallan dynamiikka on – millä tavalla unionin toimintaa ohjaillaan, mitkä ovat yksittäisen valtion mahdollisuudet vaikuttaa sen toimintaan, muokata sen rakenteita ja asialistaa jne. Siksi on paikallaan kartoittaa niitä lähestymistapoja, joiden kautta EU:n ja varsinkin ETPP:n sisäistä dynamiikkaa voidaan kansainvälisen politiikan teoriakeskustelussa tutkia.

Ensimmäiseksi on syytä todeta, että ilmiö on ennako-oletuksiin nähden yllättävä. Se, että EU:ssa valtiot ovat vapaaehtoisesti rajoittaneet suvereniteettiaan monilla elämänoilla, poikkeaa merkittävästi kansainvälisen politiikan valtavirran valtioiden käyttäytymisen logiikkaa koskevista käsityksistä, jotka ovat perustuneet ajatuksille valtioiden ajattomasta pyrkimyksestä suvereniteettinsa varjelemiseen ja niiden perustavanlaatuisesta taipumuksesta ajautua ajoittain keskinäisiin konflikteihin. Vielä häkellyttäväm-

pää on se, että ETPP:n puitteissa valtiot ovat luovuttaneet päätösvaltaansa myös puolustusasioissa, joita on perinteisesti pidetty valtioiden suvereniteetin kovana ytimenä.

Vaikka Euroopan integraatiota on käsitelty kansainvälisen politiikan kirjallisuudessa laajasti, ei EU:n yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ole teoretisoitu lainkaan samalla intensiteetillä. Merkittävänä syynä ETPP-keskustelun vähäisyyteen on epäilemättä ollut tapahtumien nopea vauhti: 1990-luvun lopulta lähtien yhteisiä rakenteita on luotu niin nopeasti, että tutkijayhteisön päähuomio on kiinnittynyt teoretisoinnin sijasta nopeasti etenevien prosessien seuraamiseen ja kuvailuun. Toisaalta huomioon on epäilemättä otettava edellä mainittu ilmiön aiheuttama hämmennys tutkijapiireissä.¹

Huolimatta varsinaisen ETPP-teoretisoinnin niukkuudesta, voidaan 1990-luvulla Euroopassa alkanutta kehitystä toki asettaa kansainvälisen politiikan teorioiden yleisempään viitekehykseen. Oppiaineen teoriakeskustelua voidaan esimerkiksi Steve Smithin mallinnuksen mukaisesti tyypitellä kolmeen leiriin; yhtäältä rationalistiseen, toisaalta reflektivistiseen ja kolmanneksi konstruktivistiseen teoretisointiin, jotka kukin avaavat tietynlaisen näkökulman maanosan integraatioprosessiin ja valtion asemaan siinä.²

Rationalistinen teoretisointi, jota voidaan luonnehtia kansainvälisen politiikan valtavirran lähestymistavaksi, voidaan karkeasti jakaa poliittisen realismin ja neorealismen sekä poliittisen liberalismien ja neoliberalismien lähestymistapoihin. Yhteistä näille on positivistinen tieteenihanne, jonka mukaisesti valtioita pidetään kansainvälisen politiikan ensisijaisina ja viime kädessä rationaalisesti käyttäytyvinä toimijoina.³

---

¹ Hanna Ojanen, "Explaining the ESDP: Theoretical Grips on Recent Developments". (Teoksessa Huldt, Bo – Kerttunen, Mika – Mörtberg, Jan – Ericsson, Ylva (toim.) European Security and Defence Policy: A European Challenge. Strategic Yearbook 2006, The Swedish National Defence College, 2006), s. 1-2.

² Ks. Steve Smith, "International Theory and European Integration" (Teoksessa Kelstrup, Morten – Williams, Michael C. (eds.) International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security and Community. London, Routledge, 2000).

³ Positivistisella tieteenfilosofialla on noin parin sadan vuoden päähän ulottuva historia. 1900-luvulla kehitellyssä loogisessa positivismissa esitettiin olevan kahdenlaisia merkityksellisiä väittämiä; joko logiikkaa käsitteleviä analyttisiä väittämiä tai synteettisiä, jotka ovat osoitettavissa todeksi tai epätodeksi. Väline näiden väittämien totuudellisuuden testaamiseen oli havainto. Loogisessa positivismissa kaikki muut lauseet, esimerkiksi hyvää ja pahaa koskevat, uskontoon tai taiteeseen liittyvät jne. katsottiin tarkkaan ottaen merkityksettömiksi. Ks. esim. Alexander Rosenberg, *Philosophy of Social Science*. (Dimensions of Philosophy series. Daniels - Lehrer (eds). Oxford, Clarendon Press, 1988), s. 27.

Poliittisessa realismissa ja sitä seuranneessa neorealistisessa teoretisoinnissa suhtautuminen valtioiden väliseen integraatioon on perinteisesti ollut melko skeptistä. Realistinen ajattelu itse perustuu olettamukselle valtioiden ensisijaisuudesta ja kansainvälisen järjestelmän anarkkisesta luonteesta; tämän tulkinnan mukaan kansainvälisessä politiikassa ei viime kädessä ole olemassa valtioiden toimintaa säätelevää korkeampaa auktoriteettia tai toimijaa joka säätelisi niiden vuorovaikutusta. Siten jokainen valtio joutuu turvallisuuskonfliktin eteen: miten taata oma turvallisuutensa olosuhteissa, joissa toisten aikomuksista ei ole tietoa? Vastauksena nähdään valta. Sitä pidetään realistisen katsannon puitteissa ominaisuutena, jota valtiot universaalisti tavoittelevat kansallisena intressinään. Tällä tavalla poliittisessa realismissa on hahmoteltu ajatus kansainvälisestä politiikasta omien, jokseenkin ajattomien lainalaisuuksiensa säätelemänä toimintaympäristönä.

Euroopan integraation edetessä 1970- ja 80-luvuilla realismin ehdoton integraatiovastainen näkemys kävi kuitenkin vaikeaksi perustella. Niinpä neorealistisessa teoriassa integraatioon otettiin vastentahtoisesta lähtökohdasta huolimatta paikoitellen varovaisempi kanta, jolla sitä pyrittiin selittämään realismin teoreettisten lähtökohtien pohjalta.⁴

Mikäli neorealistista katsantoa pyrittäisiin käyttämään Euroopan integraation tai ETPP:n selittäjänä, näyttäytyisi valtioiden välinen yhteistyö ja liittoutuminen ensisijaisesti niiden intressien tavoittelun välineenä: valtiot liittoutuvat, koska liittoutuminen auttaa niitä maksimoimaan vaikutusvaltaansa ja muita suhteellisen vakaina pidettyjä intressejään. Kansainvälisten järjestöjen, tässä tapauksessa erityisesti Euroopan unionin, katsotaan yhtäältä syntyvän valtioiden intresseistä ja toisaalta olevan varsinkin voimakkaimpien jäsenvaltioidensa dominoimia. Tällaisessa katsannossa liittoutumien tai Euroopan unionin ei katsota omaavan mitään jäsenvaltioista irrallisia ambitiesiä tai ominaispiirteitä, vaan vaikutus kulkee ”alhaalta ylöspäin” – yksittäisistä ja erityisesti voimakkaimmista valtioista unioniin. EU:n olemuksen katsotaan siis olennaisesti heijastelevan jäsenvaltioiden intressejä.⁵

Neorealistisen katsannon puitteissa on pyritty selittämään myös Euroopan valtioiden oletuksista huolimatta kiistatonta yhteistyötä kylmän sodan jälkeen. Esimerkkitapauksena voidaan mainita vaikkapa Joseph Grieco, joka aihetta tarkastellessaan esittää, että menestyksekkäs yhteistyö saattaa tuoda valtioille myös hyötyjä, jolloin niiden osallistuminen integraatioon käy tarkoituksenmukaiseksi. Esimerkiksi keskisuuret eurooppalaiset valtiot – tässä yhteydessä voimme ajatella vaikkapa Ranskaa – saattavat ”valita” integraation osallistumisen, koska menestyksekkäs yhteistyö on omiaan lisäämään

⁴ Ojanen (2006), s. 2.

⁵ Neorealistinen argumentti Euroopan integraatiosta ks. Esim. John Mearsheimer, “*The False Promise of International Institutions*” (International Security, vol 19, no. 3).

niiden omaa vaikutusvaltaa. Neorealistisesta näkökulmasta tällainen toimintatapa saattaa osoittautua toimivaksi mahdollisuudeksi, varsinkin jos vaihtoehtona on oman vaikutusvallan odotettavissa oleva heikkeneminen jätätessä integraation ulkopuolelle.⁶ Saman perustan mutta toisentyyppisen argumentin esittää Zbigniew Brzezinski, jonka mukaan Ranska etsii eurooppalaisen integraatioprosessin kautta jonkinlaista jälleensyntymistä, jolloin Eurooppa on Ranskalle ikään kuin keino saada takaisin sen menetetty suuruus. Näin Brzezinski esittää suurvalta-aseman tavoittelun Ranskan integraatiopolitiikan keskeisenä päämääränä.⁷

Mikäli unionia tarkastellaan kansainvälisen politiikan liberalistis-pluralistisesta näkökulmasta, muuttuu suhtautuminen integraatioon ja valtioiden väliseen yhteistyöhön lähtökohtaisesti suopeammaksi. Lähestymistavan lähtökohtana on valtioiden välisen yhteistyön rooli kansainvälissä suhteissa – kansallisten intressien rinnalla tärkeäksi vaikuttavaksi tekijäksi katsotaan myös valtioiden yhteistyö ja niiden mahdollinen integraatio.

Liberalismin perusnäkemys kansainvälisen politiikan luonteesta on myös realismia optimistisempi: kun realismissa valtioiden välisiä konflikteja pidetään joko ihmisluonteesta tai kansainvälisen järjestelmän rakenteellisista tekijöistä johtuen väistämättöminä ilmiöinä, nousee liberalismiin kautta esille historiallisen edistyksen mahdollisuus. Vaikka liberalismissakin anarkiaa pidetään kansainvälisen järjestelmän piirteenä ja valtioita sen keskeisinä toimijoina, katsotaan sotien ja konfliktien syiden olevan ainakin periaatteessa ratkaistavissa. Tältä osin liberalistisen ajattelutavan juuret ovat Immanuel Kantin demokraattisen rauhan teoriassa. Ajattelutavan puitteissa kansainvälisten instituutioiden rooli korostuu, koska niillä katsotaan olevan mahdollisuus toimia areenoina, joilla valtiot voivat sovitella ristiriitojaan rauhanomaisesti.⁸

Edelleen liberalismiin puitteissa korostetaan sitä, että valtiot eivät ole sisäisesti yhtenäisiä eivätkä kansainvälisten suhteiden ainoita vartenotettavia toimijoita. Niiden sisällä vaikuttavat toimijat, esimerkiksi erilaiset painos-

---

⁶ Joseph Grieco, "State Interests and Institutional Rule Trajectories: A Neorealist Interpretation of the Maastricht Treaty and European Monetary Union" (Security Studies, vol. 5, no. 3, 1996), s. 287-289.

⁷ Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. (New York, BasicBooks, 1997), s. 61.

⁸ Smith huomauttaa, että 2000-luvulle tultaessa liberalistinen ja neorealistinen lähestymistapa ovat alkaneet lähentyä toisiaan huomattavasti siten, että niiden välisessä "debatissa" on kysymys ainoastaan tulkintaeroista saman maailmankuvan sisällä vaikuttavien tekijöiden keskinäisistä suhteista. Esimerkki neorealismiin ja neoliberalismin vaatimattomaksi kutistuneesta näkökantaerosta on kysymys siitä, missä määrin kansainväliset instituutiot voivat vähentää valtioidenvälisen suhteiden anarkkisuuksi – kyseenalaistamatta kuitenkaan anarkian ja valtioiden ensisijaisuutta kansainvälisessä politiikassa. Smith (2000), s. 36-37.

tusryhmät ja kansalliset byrokraatit tulkitsevat kunkin valtion ”kansallista etua” omista lähtökohdistaan. Toisaalta valtioiden lisäksi erilaisten kansainvälisten järjestöjen ja muiden ei-valtiollisten toimijoiden katsotaan olevan myös potentiaalisesti merkittäviä vaikuttajia eri kysymyksissä.

Liberalistisen lähestymistavan puitteissa on saanut alkunsa kaksi eksplisiit-
tisemmin Euroopan integraatiota analysoivaa teoriaa, neofunktionalismi ja
intergovernmentalismi. Erottavana tekijänä neofunktionalismin ja intergo-
vermentalismien välillä on ollut kysymys pidetäänkö vain hallituksia rele-
vantteina toimijoina integraatioprosessissa vai pitäisikö selittävänä tekijänä
huomioida myös ylikansalliset, supranationaaliset tekijät kuten Euroopan
komissio, EY -tuomioistuin ja muut unionirakenteet. Toinen, tästä jaotte-
lusta seuraava kahta integraatioteoriaa erottava tekijä on kysymys siitä,
missä määrin integraatio on seurausta yhteistyön ei-tarkoituksellisista seu-
rauksista ja missä määrin se on hallitusten tietoisien toiminnan tulos.⁹

Neofunktionalismissa integraation katsottiin vaikuttavan valtioiden käyt-
tämiseen ja osallistuvien valtioiden kansainvälisiin suhteisiin. Sille on
ominaista ajatus integraatiosta autonomisena, itseään ylläpitävänä voimana
(ns. spillover effect). Päinvastoin kuin (neo)realistisessa ajattelussa, Euroo-
pan integraation historiaa käytetään esimerkkinä tästä kasvun logiikasta:
rajoitetusta taloudellisesta yhteistyöstä liikkeelle lähtenyt prosessi on vuo-
sikymmenten saatossa laajentunut yhä uusille aloille. Laajentumisen lo-
giikkaan katsotaan kuuluvan ajatus, että eri alojen teknillinen yhteistyö val-
tioiden välillä johtaa vähitellen myös poliittisiin seuraamuksiin. Kuitenkaan
neofunktionalismin klassisissa teksteissä, ennen kaikkea Ernst B. Haasin
tuotannossa, jotka perustuivat Euroopan integraation tarkasteluun 1950- ja
60-luvuilla, ei osattu ennakoida integraation leviämistä puolustusasioihin:
turvallisuuspoliittisia kysymyksiä pidettiin muista elämänaloista poik-
keavana ja integraation ulkopuolelle jäävänä teemana, koska sen katsottiin
kuuluvan kansallisen suvereniteetin ytimeen. Puolustusasioissa valtioiden
ei katsota antavan autonomista päätöksentekovaltaansa ylikansallisille in-
stituutioille.¹⁰

Erityisesti Stanley Hoffmannin edustamassa intergovernmentalississa, jota
voidaan sisällöllisesti pitää askeleena poliittisen realismin suuntaan, taas
hylätään neofunktionalismin lähtökohta, jossa korostetaan integraation itse-
ään ylläpitävää ja edistävää luonnetta. Tämän ajattelutavan sijasta integraa-
tiota tulkitaan kansallisten hallitusten aikaansaannoksena ja valtiot nähdään
prosessin kantavana voimana. Integraation katsotaan voimakkaasti heijas-
tavan kunkin valtion sisäpolitiikan ja talouden ajankohtaisia virtauksia; yli-

⁹ Jonson (2006), s. 32.

¹⁰ Ernst B. Haas, ”*International Integration: The European and the Universal Process*”.
(International Organization, vol. 15, no.3, 1961), s. 366.

kansalliset elimet nähdään pikemminkin kansallisten päätöksentekijöiden toiminnan epäautonomisina tuotoksina.¹¹ Tämän logiikan mukaisesti Andrew Moravcsik korostaa Euroopan unionin luonnetta valtioidenvälisen neuvotteluprosessin tuloksena. Moravcsikin mukaan integraation lähde on ennen kaikkea valtioiden itsensä intresseissä ja siinä, minkä suhteellisen aseman kukin saa Brysselissä. Poliittisen realismin katsannosta näitä tulkintoja erottaa paitsi ylipäätään suurempi kiinnostus kansainvälisten instituutioiden rooliin myös niiden kautta kiinnittyvä huomio valtioiden sisäisiin prosesseihin ja niiden merkitykseen valtioiden kulloisenkin kannan tuottajina.¹²

Metateoreettisesti toisenlaisen lähtökohdan omaava kansainvälisen politiikan reflektivistinen näkökulma on puolestaan pitkälti syntynyt (neo)realistisen ajattelun kritiikistä ja sen puitteissa on kyseenalaistettu monia neorealismia ja laajemminkin rationalistisen ajattelun keskeisiä olettamuksia. Sittemplektivistisen näkökulman edustajat ovat vastustaneet ideaa kansainvälisestä politiikasta suvereenien yksikköjen enemmän tai vähemmän rationaalisen reagoimisenä toimintaympäristössä esille tuleviin uhkiin ja mahdollisuuksiin, samoin kuin ajatusta valtioiden intresseistä annettuina tai vakaina. Edelleen näissä tulkinnoissa on problematisoitu alalla vallitsevaa käsitystä valtiosubjekteista ja kansallisista intresseistä sekä ylipäätään ajatusta politiikan universaalilaeista tai ajattomista totuuksista.

Vaikka poliittisen realismin oppirakennelman kulmakiveä, valtaa, ei näissä kriittisissä tulkinnoissa pidetäkään merkityksettömänä, kiinnitetään materiaalien perustotuusien sijasta huomiota yhteiskunnassa vallitseviin diskursseihin, koska ne heijastavat ja muokkaavat politiikan toimijoiden uskomuksia ja intressejä sekä tuottavat hyväksytyjä käyttäytymisen normeja. Tällöin ollaan kiinnostuneita tavoista, joilla ilmaisut luovat merkityksiä ja arvoja. Arvot eivät ole totuuksia, vaan ne määräytyvät sen mukaan, millainen kyky niillä on tulla yleisesti hyväksytyiksi. Kriittisen tulkinnan mukaan diskurssi antaa säännöt ja menettelytavat, joilla me tulkitsemme ympäröivää maailmaa. Kielen ja retoriikan katsotaan muovaavan ”maailmoja” ja ”näyttämöitä”. Todellisuuden koostumus ei siis tämän tulkinnan riipu niinkään ulkoisista tekijöistä, vaan huomio tulee kiinnittää tapaan, jolla diskurssi luo toteamuksia ja kuvauksia.

Reflektivistisesti orientoituneiden teorioiden määrä on suuri ja ne muodostavat yhdessä varsin heterogeenisen kokonaisuuden. Keskeisiä lähestymistapoja orientaation sisällä ovat ainakin kriittinen teoria, postmodernismi,

¹¹ Ks esim. Stanley Hoffmann, “Towards a Common European Foreign and Security Policy?” (Journal of Common Market Studies, vol. 38, no. 2, 2000).

¹² Andrew Moravcsik, “Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community” (International Organization, vol. 45, no. 1, 1991), s. 48-39; 56.

feministinen teoria ja monien tulkintojen mukaan myös kansainvälisten suhteiden normatiivinen teoria.

On tärkeää huomata, että reflektivistinen lähestymistapa pitää sisällään valtavirran näkökulmastasta katsottuna poikkeavan tulkinnan todellisuuden luonteesta ja tieteen tehtävästä. Siksi se tuottaa eurooppalaiseen integraatioprosessiin hyvin erilaisen ongelmanasettelun kuin rationalistinen lähestymistapa. Heterogeenisen kentän takia ei reflektivistinen orientaatio ei tuota vain yhtä näkökulmaa Euroopan integraatioon, vaan monia mahdollisia lähestymistapoja. Esimerkiksi kriittisen teorian näkökulmasta ETPP voisi näyttäytyä kysymyksenä millaisen poliittisen yhteisön ilmenemismuoto se nykytilassaan on ja mitä ja kenen etuja Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikalla todella pyritään puolustamaan. Feministisestä näkökulmasta taas esille nousisi esimerkiksi kysymys siitä, millä tavoin ETPP nykyisissä tai kehitteillä olevissa ilmenemismuodoissaan heijastelee sukupuolistuneita (gendered) käytäntöjä. Postmoderni ongelmanasettelu saattaisi korostaa vaikkapa kysymystä siitä, millaista ”toiseutta” ETPP:n kautta tuotetaan – miten valtiot määrittelevät itseään määrittelemällä ETPP:n kautta uhkakuvaan. Vastaavasti normatiivinen teoria johtaisi esimerkiksi kysymyksenasetteluun, jossa pohdittaisiin ETPP:n moraalista oikeutusta ja sen mahdollisimman oikeudenmukaisia päämääriä.

Sosiaalisen konstruktivismin katsotaan taas yleensä sijaitsevan rationalistisen ja reflektivistisen katsantokannan välimaastossa, joskin ajoittain se ollaan myös taipuvaisia sijoittamaan osaksi joko edellistä tai jälkimmäistä. Myöskään konstruktivismin keskeisistä argumenteista ei vallitse täyttä yksimielisyyttä, joskin tunnusomaisinta sille näyttää olevan taipumus tarkastella ideoita subjektiivisten kuvailujen ja tulkintojen ulkopuolella vaikuttavina kollektiivisen ymmärtämisen muotona. Tämä on merkittävä ero suhteessa reflektivisteihin, joiden katsotaan tulkitsevan maailmaan ensisijaisesti diskursseissa tuotettujen ideoiden kautta, samoin kuin rationalisteihin, jotka korostavat materiaalien seikkojen ensisijaisuutta. Konstruktivistille ideat ja kollektiivinen ymmärtäminen ovat siis yksilöllisen tarkastelumme ulkopuolinen, mutta samalla ei-materiaalinen voima ja siten irtiotto sekä materialismia korostavaan rationalismiin että subjektiivisia, jopa relativistisia kantoja painottavaan reflektivismiin. Esimerkiksi kuuluisaksi tullessa artikkelissaan ”*Anarchy is What States Make of It*” Alexander Wendt korosti kansainvälisen järjestelmän tunnuspiirteenä pidetyn anarkian luonnetta vain tietynlaisen määrittelyn tuloksena, ei objektiivisena todellisuutena. Wendtin mukaan kansainvälisten suhteiden anarkia ei ole siis fakta siten kuin se luonnontieteissä ymmärretään, vaan jaetuille käsityksille perustuva ja maailmankuvia muokkaava sosiaalinen fakta.¹³

---

¹³ Ks. Alexander Wendt, ”*Anarchy Is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics*” (International Organization, vol 46, no. 2, Spring 1992).

EU ja Ranska -perspektiiviin vietyinä konstruktivismi painottaisi sitä, miten ideat ja normit tuottaisivat poliittisia seuraamuksia. Konstruktivistisessa lähestymistavassa valtioiden intressien ja myös identiteettien katsotaan olevan alttiita muutoksille ja uudelleentulkinnoille. Näin ollen ajatus, että unioni oman rakenteensa ja luonteensa kautta saattaa ohjata tai ikään kuin ”kasvattaa” siihen kuuluvia valtioita tietynlaiseen käyttäytymiseen ja maailmankuvaan tulee hyväksyttäväksi.

Tämän ajatuksen mukaisesti esimerkiksi Pernille Rieker esittää, että EU:n yksittäisillä jäsenvaltioilla on taipumus adaptoitua sellaisten yhteisöjen asettamiin normeihin, joihin ne ovat läheisessä suhteessa. Hänen mukaansa tällainen adaptaatio tapahtuu pitkähkön aikavälin kuluessa eräänlaisen sosiaalustumisprosessin kautta. Sopeutuminen saattaa ajan myötä johtaa myös kansallisen identiteetin muuttumiseen.¹⁴

Tällä tavalla tarkasteltuna kansainvälisen politiikan teoriakeskustelun voidaan sanoa tarjoavan useita vaihtoehtoisia lähestymistapoja eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan selittämiseksi sekä yksittäisen valtion aseman tulkitsemiseksi Euroopan unionissa. Poliittisen realismin, neorealismien ja näitä orientaatioita valtioiden aseman osalta lähenevän intergovernmentalismien valossa valtiot näyttävät Euroopan integraation moottoreina, jotka pyrkivät muokkaamaan unionia omien tarkoituksien mukaiseksi. Vastaavasti neofunktionalistinen ajattelutapa painottaisi näkemystä valtioista, jotka ovat alttiita prosessin vaikutuksille ja sen tuottamille muutoksille. Reflektivistiset näkökannat nostavat esille joukon vaihtoehtoisen ongelmanasettelun sisältäviä lähestymistapoja, kun taas sosiaalisessa konstruktivismissa painotetaan ideoiden ja normien asemaa valtioiden toiminnan vaikuttajina.

Minkään yksittäisen näkökulman puitteissa ei ole selitetty ETPP -prosessia, tai itse asiassa edes varauduttu sen mahdollisuuteen, joskin neofunktionaalisen teorian logiikan puitteissa tällaisellekin mahdollisuudelle jää enemmän potentiaalista tilaa. Kaiketi lähinnä neofunktionalismin hahmotteluajankohta 1950- ja 60-luvuilla ja sille ominainen kylmän sodan stabiililta vaikuttanut asetelma sekä Naton tuolloin ensisijainen asema sulki aikanaan pois sen mahdollisuuden, että ”spill-over” -vaikutus voisi vähitellen edetä myös turvallisuusasioihin.

Mikä sitten on Ranskan asema Euroopan unionissa ja ETPP:ssä? Onko unioni ja sitä kautta ETPP perusluonteeltaan ensisijaisesti valtioiden liittou-

---

¹⁴ Pernille Rieker, *From Common Defence to Comprehensive Security: Towards the Europeanisation of French Foreign and Security Policy?* (Oslo, Norsk Utenrikspolitisk Institutt, (NUPI) Paper Nr. 691, 2005).

tuma vai valtioita muuttava ylivaltiollinen toimija? Näihin kysymyksiin pyritään palaamaan tämän tutkimuksen päätelmissä. Sitä ennen Ranskan asemaa ja menestystä ETPP:n rakentamisessa pyritään arvioimaan luomalla katsaus eurooppalaisen turvallisuusjärjestelmän kehittymiseen kylmän sodan jälkeisenä aikana.

6.2 Keskeisten valtioiden lähtökohdat

Jotta Ranskan kyky muovata eurooppalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa tulisi ymmärrettävämmäksi, on sitä paikallaan tarkastella laajemmassa eurooppalaisten toimijoiden kontekstissa. Tämä edellyttää ytimekkään katsauksen luomista myös muihin keskeisiin eurooppalaisiin toimijoihin sekä niiden ulko- ja turvallisuuspolitiikan lähtökohtiin ja päämääriin.

EU:n turvallisuuspoliittisen rakentumisen analysointi merkitseekin tutustumista Ranskan ohella ennen kaikkea myös Iso-Britannian ja Saksan ulko- ja turvallisuuspoliittiseen suuntautumiseen sekä niiden näkemyksiin ETPP:n kehittämistä. Tällainen painopiste ei tarkoita, etteivätkö muutkin toimijat voisi ajoittain kohota tärkeään asemaan unionin turvallisuuspoliittisista ratkaisuista päätettäessä; unionissa esimerkiksi Italia, Puola ja Espanja lähestyvät näitä maita väkiluvultaan ja mm. Ruotsi näyttää olleen tärkeä siviilikriisinhallinnan edistäjä. Unohtaa ei sovi myöskään vaikutusvaltaisia unionin ulkopuolisia valtioita, ennen kaikkea Yhdysvaltoja. Kuitenkin voidaan perustellusti väittää, että EU:ssa juuri Ranskalle, Iso-Britannialle ja Saksalle on unionin mittakaavassa ominaista muihin nähden poikkeuksellisen keskeinen asema erilaisilla suuruuden mittareilla. Kaikki kolme valtiota omaavat eurooppalaisittain suuren väestön sekä tuntuva teollisen ja taloudellisen kapasiteetin. Ranskalla ja Britannialla on lisäksi mittava sotilaallinen kyky, joka ilmenee eurooppalaisittain laajoina ja monipuolisiin operaatioihin kykenevinä asevoimina, laajana puolustusväline-teollisuutena sekä globaalina sotilaallisena toimintakykynä. Saksan asevoima on heikompi, mutta sen väestöllinen ja taloudellinen painoarvo ovat unionin voimakkaimmat.

Lisäksi on huomattava, että Yhdysvaltojen vaikutusvalta eurooppalaisiin turvallisuuskysymyksiin materialisoituu monessa suhteessa epäsuorasti juuri näiden valtioiden politiikan kautta. Siksi on syytä luoda hieman laajempi katsaus näihin keskeisiin eurooppalaisiin toimijoihin ja tarkastella, millaisista lähtökohdista asianomaiset valtiot lähtivät kylmän sodan päättyessä rakentamaan eurooppalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa.

Iso-Britannia

Kautta historiansa Britannia on tasapainoillut eurooppalaisen ja ”atlanttisen” identiteetin välillä. Nykyhetken valossa ratkaiseva turvallisuuspoliittinen käänne tapahtui Suezin kriisin yhteydessä vuonna 1956, kun sen ulkopoliittinen johto veti kriisistä Ranskaan nähden vastakkaiset johtopäätökset Yhdysvaltain roolista liittolaisena. Toki jo läheisellä maailmansotien aikaisella liittolaisuudellakin oli oma merkittävä roolinsa Britannian ja Yhdysvaltain läheisessä suhteessa.

EEC -jäsenyyden ja unionin synnyntään jälkeen vuonna 1993 ei ole ollut millään tavoin itsestään selvää, että Britannia samaistuisi ensisijaisesti eurooppalaiseen kumppaneihinsa, tai että sen kansalaiset ylipäätään pitäisivät itseään ensisijaisesti ”eurooppalaisina”. Maan EU -jäsenyyttä voidaan yhtä lailla pitää eräänlaisena ”vastentahtoisena avioliittona”: järjestelmänä, johon Britannian aikanaan täytyi maantieteellisistä, historiallisista ja taloudellisista syistä liittyä ilman, että sillä olisi ollut suurtakaan halua kaikissa suhteissa aidosti sitoutua integraation edistämiseen.¹⁵ Sen sijaan se on säilyttänyt tiiviit suhteensa muuhun anglosaksiseen maailmaan; niin Pohjois-Amerikkaan kuin Australiaan ja Uuteen Seelantiinkin pyrkien samalla tukemaan brittiläistä kansainyhteisöä. Käytännön seuraamuksena tästä politiikasta Euroopan integraatio on monessa suhteessa ollut historiallisesti juuri ranskalais-saksalainen prosessi.

Historia on muovannut merkittävästi Britannian EU-politiikkaa. Perinteisesti se on omistautunut eurooppalaisen tasapainopolitiikan ylläpitämiseen, nähtiin tämän tasapainon uhkaaja sitten Filip II:n Espanjana, Ludvig XIV:n tai Napoleonin Ranskana, Saksan valtakuntana tai Neuvostoliiton masinoimana Varsovan liittona. Merkittävänä syynä tasapainopolitiikan suosimiseen on ollut Britannian omasta fyysisestä eristäytyneisyydestä johtunut kyvyttömyys kilpailla itse manner-Euroopan herruudesta – seikka, joka on myös suojellut sitä toisten valtojen ylivalta-yrityksiltä. Laajemmassa mielessä brittiläinen epäluulo eurooppalaista integraatiota kohtaan saattaa selittyä myös ideologisella haluttomuudella joutua vierasperäisen opin ja ajattelutavan dominoimaksi: Britanniassa on myös pitkä perinne mm. katoilaisuuden, ranskalaisperäisten vallankumousarvojen, fasismin, kommunismin ja tänä päivänä ”federalismin” kaltaisten manner-eurooppalaisten virtausten vastustamisessa.¹⁶

¹⁵ Susan E. Penksa, – Warren L. Mason, “*EU Security Cooperation and the Transatlantic Relationship*” (Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association Vol. 38(3), 2003), s. 270-271.

¹⁶ David Chuter, ”*The United Kingdom*” (Teoksessa Howorth, Jolyon – Menon, Anand [toim. 1997]. *The European Union and National Defence Policy. The State and the European Union series.* London, Routledge, 1997), s. 106-107.

Merkittävässä määrin eurooppalaista puolustusintegraatiota kohtaan tunnettu epäluuloisuus perustuu myös sille, että juuri kunniakas menneisyys ja eurooppalaisittain voimakas painottuminen turvallisuus- ja puolustusasioihin on perinteisesti ollut monista kansakunnista (Englanti, Skotlanti, Wales) koostuvan ”Britannian” keskeinen koossapitävä elementti, jonka kautta brittiläistä identiteettiä on ylläpidetty.¹⁷

Keskeinen elementti Britannian turvallisuuspoliittisessa orientaatiossa on luonnollisesti sen erityissuhde Yhdysvaltoihin, joka asettuu osaksi sen pitkäaikaisempaa ulkopoliittista suuntautumista. Toisaalta välittävän aseman transatlanttisessa suhteessa on myös katsottu tuovan Britannialle poliittisia etuja.¹⁸ Tämä tekijä on osaltaan saanut Britannian välttämään täysimittaista sitoutumista eurooppalaiseen integraatioprosessiin.

Varsinkin viime vuosien horjumaton uskollisuus Washingtonia kohtaan on aiheuttanut Britannialle poliittisia kustannuksia Euroopassa ja sen ulkopuolella, samalla tavalla kuin Yhdysvalloista itsenäisen puolustuskyvyn luominen aiheutti poliittisia ja taloudellisia kustannuksia Ranskalle. Tätä poliittista kustannusta ei ole kuitenkaan pidetty Britanniassa niin suurena, että sen takia kannattaisi irtautua amerikkalaisesta turvallisuusarkkitehtuurista. Mahdollisten ideologisten syiden lisäksi tähän suuntaan vaikuttavat myös puolustustaloudelliset tekijät: Yhdysvaltain avokätisen tuen ansiosta esimerkiksi Britannian ydinpelotteen kustannukset ovat vain 2-3% sen puolustuskustannuksista.¹⁹

Ranskaan nähden Britannialla on ollut pitkään vallalla päinvastainen käsitys Naton ja eurooppalaisen puolustuksen välisestä suhteesta. Kun ranskalaiset ovat korostaneet eurooppalaista ratkaisua, on Britanniassa ensiarvoisena pidetty Naton kautta tapahtuvaa ja Yhdysvaltoihin nojautuvaa puolustusjärjestelyä. Yhdysvaltojen sitoutumista Naton kautta Euroopan puolustukseen voidaan pitää Britannian keskeisenä turvallisuuspoliittisena päämääränä.

Ranskan eurooppasuuntautuneisuus ja Britannian atlantistisemmin painotunut orientaatio eivät luonnollisesti ole mielivaltaisia valintoja, vaan niiden taustalla on suurten valtioiden näkemyksiä omista kansallisista intresseistään. Samalla tavoin kuin Euroopan unioni heijastaa monella tapaa ranskalaista ajattelua, ovat Naton rakenteet, mm. integroitu sotilasrakenne, esikuntajärjestelmä, työkieli ja brittiläistä mallia mukaileva poliittinen ra-

---

¹⁷ Julian Lindley-French, “*The British View of the European Security and Defence Policy*” (Teoksessa Huld, Bo – Kerttunen, Mika – Mörtberg, Jan - Ericsson, Ylva [toim.] *European Security and Defence Policy: A European Challenge. Strategic Yearbook 2006*, The Swedish National Defence College, 2006), s. 121.

¹⁸ Penksa – Mason (2003), s. 271-272.

¹⁹ Lindley-French (2006), s. 124.

kenne lähtökohdiltaan ja olemukseltaan anglosaksisia. Britannialle Naton perinteisesti anglosaksinen olemus on ollut toimiva keino oman kansallisen vaikutusvallan turvaamiseksi, joten sen suosiminen on ollut luonnollinen valinta.²⁰

Tätä sitoutumista on edesauttanut uskomus, että brittien (lojaalisuudesta seuraava) vaikutusvalta Washingtonissa on muutettavissa myös vaikutusvallaksi Brysselissä. Vaikka britit eivät ole olleet amerikkalaisten kanssa kaikessa alkuunkaan samaa mieltä, on heidän etunaan ollut kuitenkin pitkään yhteistyön tuoma kokemus.

On silti huomattava, että Britannia omaksui näistä lähtökohdista huolimatta ETPP:n rakentamisessa avainroolin 2000-luvun alussa, kuten myöhemmin tulee esille. Tämä Britannian eurooppalainen aktivoituminen johtui ennen kaikkea Balkanin sotien tuottamasta havainnosta, että Eurooppa tarvitsee omia kriisinhallintamekanismejaan. Tässä suhteissa EU:n puitteissa harjoitetun yhteistyön katsottiin rohkaisevan toisia eurooppalaisia valtioita lisäämään puolustusmenojaan ja tätä kautta myös parantamaan eurooppalaisia kykyjä.

Kuitenkin Britannian kunnianhimo eurooppalaisen puolustuksen suhteen on säilynyt rajallisena. Vaikka eurooppalaisten kapasiteettien kehittämistä pidetään Britanniassakin tärkeänä, on ETPP:n kehittämiseen suhtauduttu tietyllä epäluulolla, koska sen on katsottu edustavan yritystä ujuttaa ranskalaista tai gaullismin ”Troijan hevosta” Euroopan turvallisuusratkaisuun. Tässä suhteessa brittiläistä EU-politiikkaa leimaa tietty sisäinen ristiriitaisuus: myös eurooppalaisen integraatioprosessin katsotaan ajoittain omaavan piirteitä vanhasta ylivaltafyrokimyksestä mannermaalla, ja siksi siihen osallistuminen on ollut omiaan herättämään epäluuloja.

Pikemminkin britit näkevät ETPP:n hyödyllisenä, joskin käytettävyydeltään rajallisena Natoa täydentävänä kriisinhallinnan välineenä. Sen uskottavuutta kovertaa brittiläisessä katsannossa Euroopan pienempien maiden vähäinen halukkuus investoida sen kehittämiseen ja niiden vaatimaton strateginen visio.

Sotilaallisilta voimavaroiltaan Britannia on Ranskan ohella Euroopan voimakkain valtio. Kun tähän sotilaalliseen kykyyn yhdistetään toinen Ranskan kanssa yhteinen kansallinen erityispiirre, imperiaalinen menneisyys, on seurauksena, että myös Britannia näkee itsensä luontevana toisten eurooppalaisten valtioiden johtajana. Molemmille valtioille on siten ominaista eräänlaisen ”johtajuusvaiston” olemassaolo. Syvään juurtunut käsitys omasta erityisestä asemasta on omiaan synnyttämään erityistä jännitettä

---

²⁰ Chuter (1997), s. 113-114.

näiden kahden valtion välille: yhtäältä se erottaa, mutta toisaalta se näyttää myös lähentävän niitä.

Saksa

Saksan II maailmansodan jälkeiselle ulkopoliitikalle on ollut ominaista syvä itse-epäilyn historia. Kylmän sodan vuosikymmeninä Saksan liittotasavalta oli ankkuroitunut lujasti osaksi länsimaita, jonka puitteissa se osallistui myös Euroopan integraatioprosessiin, monenkeskisiä turvallisuusjärjestöjä kuten YK:ta ja läntisiä turvallisuusjärjestöjä kuten Natoa.

Suurvaltajännitteen päättymisen oli Länsi-Euroopan valtioista erityisen merkityksellinen asia juuri Saksalle – merkitsihän se yhtäältä välittömästi rajojen takana olevan Varsovan liiton muodostaman uhkan lakkaamista ja toisaalta 40 vuotta kestäneen Saksojen jaon päättymistä. Lisäksi suurvaltajännitteen päättymisen seurauksena oli myös Saksan ulkopoliittisen suvereniteetin täydellinen palauttaminen ns. 2+4 sopimuksen kautta. Saksojen yhdistyessä vuonna 1990 kysymys sen ulkopoliittikan tulevasta suuntautumisesta oli monille tarkkailijoille avoin.²¹

Uuden vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen kokemusten valossa Saksan uuden ajan turvallisuuspolitiikkaa voidaan luonnehtia ilmaisulla ”pidättäytymisen kulttuuri”, joka on samalla osoitus merkittävästä kylmän sodan aikaisen peruslinjan jatkuvuudesta. Syinä varovaiseen suhtautumiseen ovat yhtäältä olleet Saksan omat traumaattiset historialliset kokemukset, mutta toisaalta myös Saksan geopoliittinen asema Länsi- ja Itä-Euroopan välissä on rohkaissut sitä tällaiseen perimmiltään varovaiseen turvallisuuspoliittiseen orientaatioon.²²

Näin ollen voidaan sanoa Saksan kylmän sodan jälkeisen turvallisuuspolitiikan muodostuvan edelleen kolmesta keskeisestä elementistä: transatlanttisesta perusratkaisusta, osallistumisesta eurooppalaiseen turvallisuusyh-teistyöhön sekä pyrkimyksestä monenkeskisiin turvallisuusrakenteisiin.

Perinteisesti voimakas piirre ja keskeinen eroavaisuus suhteessa kahteen muuhun EU-valtaan on ollut Saksan sotilaallisen voiman käyttöä koskeva skeptisyys. Käsitys Saksasta ”siviilivaltana” onkin edelleen olennainen osa

²¹ Björn Conrad – Mario Stumm, *German Strategic Culture and Institutional Choice: Transatlanticism and/or Europeanism?* (Trierer Arbeitspapiere zur Internationalen Politik, Nr. 9 December 2004), s. 22.

²² Peter Schmidt, ”*European Security and Defence Policy (ESDP) – German Priorities and Interests*”. (Teoksessa Huldt, Bo – Kerttunen, Mika – Mörtberg, Jan – Ericsson, Ylva [toim.] *European Security and Defence Policy: A European Challenge*. Strategic Yearbook 2006, The Swedish National Defence College, 2006), s. 109.

sen itseymmärrystä.²³ Samanaikaisesti on kylmän sodan jälkeisenä aikana ollut kuitenkin havaittavissa merkkejä myös aktiivisemmasta pyrkimyksestä sotilaallisten instrumenttien sovittamiseksi osaksi Saksan turvallisuuspolitiikkaa. Saksalaiset joukot esimerkiksi osallistuivat, ilman selvää YK:n mandaattia, Kosovon sodan ilmaoperaatioihin vuonna 1999, johon osallistuessaan Saksa samalla merkittävästi edisti EU:n turvallisuusyhteistyötä. Tämä on radikaali ero kylmän sodan aikaiseen (Länsi-) Saksan ulkopoliitiikkaan, joka irtisanoutui absoluuttisesti sotilaallisesta voimasta ulkopoliittikan instrumenttina.²⁴

Merkittävä tekijä ovat myös osin näistä laajemmista tekijöistä johtuvat institutionaaliset syyt: Saksan puolustusbudjetti on huomattavasti Ranskan ja Iso-Britannian budjetteja pienempi – seikka, joka on ajoittain johtanut turhautumisen osoitukseen Saksan liittolaisten taholta ja huolestumiseen siitä, että Saksan muita heikompi puolustusbudjetti hidastaa eurooppalaisen puolustuksen rakentamista.²⁵ *Bundeswehri*n asema on myös perustuslaillisesti kahteen muuhun valtioon nähden olennaisesti rajoitetumpi: oikeus sen käyttöön ja valvontaan on liittotasavallan parlamentilla (*Parlamentsarmee*).²⁶

Saksalla ei ole turvallisuuspolitiikassaan virallisia maantieteellisiä painopistealueita suhteessa kriisialueisiin tai turvallisuusuhkiin. Kuitenkin epäsuoran päättelyn avulla voidaan esittää karkea yleiskuva sen prioriteeteista. Näyttäisi luonteelta, että Keski-Euroopan ja Balkanin niemimaan vakaus ovat Saksan turvallisuuspolitiikan kannalta ensiarvoisen tärkeitä asioita. Saksan näkökulmasta kyse on yhtäältä näiden alueiden integroimisesta euroatlanttisiin turvallisuusjärjestelmiin samoin kuin huolehtiminen siitä, että alueen maiden asukkaat eivät ala tuntea epäluuloa Saksan ulkopoliittikan päämäärien suhteen. Näitä seuraa Israelin ja Palestiinan kysymys, joka tosin ajoittain nousee helposti tärkeysjärjestyksessä korkeammallekin, mikäli ajankohtaiset tapahtumat antavat siihen aiheita. Afrikan on katsottu tulevan vasta näiden kysymysten jälkeen, mikä on huomattava ero Ranskan ja Britannian linjauksiin.

Näistä syistä Saksan aktiivinen mukanaolo eurooppalaisen turvallisuusjärjestelmän rakentamisessa on ollut luontevaa, joskin se on halunnut samalla välttää liiallisen etäisyyden ottamista Yhdysvaltoihin. Edellä mainittu vapaaehtoisen rajoittautumisen politiikka on kuitenkin johtanut siihen, että

²³ Kåre Dahl Martisen, *Alleingang: German Red-Green Foreign and Security Policy* (Norwegian Institute for Security Studies, Forsvarsstudier 6/2005), s. 11.

²⁴ Conrad – Stumm (2004), s. 18.

²⁵ Martinsen, (2005), s. 56. Puolustusbudjetti puolitettiin 1990-luvulla ja asevoimiin kohdistui lukuisia supistuksia. Vuonna 2006 Saksa käyttää puolustukseensa noin 1,5% bruttokansantuotteestaan. Ks. Conrad - Stumm (2004), s. 28.

²⁶ Schmidt (2006), s. 109.

Saksa ei ole taloudellisesta ja väestöllisestä painoarvostaan huolimatta ottanut johtavaa asemaa ETPP:ssa.

Yleisempänä ulkopoliittisena orientaationa lähtökohta on johtanut monenkeskisten lähestymistapojen ja ratkaisujen suosimiseen. Saksa onkin ollut II maailmansodasta lähtien muita EU-valtoja valmiimpi siirtämään suvereni-teettia valtioidenvälisille instituutioille, mikä pätee myös sen kahta muuta voimakasta EU-valtaa federalistisemmassa asennoitumisessa unionin kehittämiseen. Tämä sointuu johdonmukaisesti yhteen EU:n jäsenvaltioiden yleisemmän suhtautumistavan kanssa, jossa valtiot ovat olleet taipuvaisia ehdottamaan EU:n rakenteeksi ja toimintatavaksi usein omaa poliittista järjestelmäänsä muistuttavaa ratkaisua: keskusjohtoinen ja presidenttivaltainen Ranska on suosinut hallitustenvälistä unionia, kun taas liittovaltiope-rustainen Saksa on ollut federalistisemmin orientoitunut.

Kuvaavasti tälle politiikalle Saksa kiiruhti hyväksymään Britannian ja Ranskan ehdotuksen EU:n nopean toiminnan valmiusjoukoista siitä huolimatta, että joukkojen todennäköisin toimialue, Afrikka, ei ollut Saksan omassa turvallisuuspoliittisessa analyysissä korkealla sijalla. Toisaalta edelleen lähestymistavalleen uskollisesti Saksa on osallistumassa vain EU:n monikansallisten taistelujoukkoihin, eikä se pyri muodostamaan sotilaallisesti itsetietoisempien Ranskan, Britannia, Espanjan ja Italian tavoin itsenäistä taistelujoukko-osastoaan.

Euroopan unionissa Saksa on ollut Ranskan läheinen liittolainen jo de Gaullen ajoista lähtien. Läheisestä suhteesta huolimatta se ei ole kuitenkaan omaksunut Ranskan ajamaa näkemystä itsenäisen eurooppalaisen puolustuksen tarpeellisuudesta, vaan Naton kautta materialisoituva transatlanttinen suhde on säilynyt Saksan puolustuspolitiikan keskeisenä elementtinä, vaikka liitokansleri Schröderin kaudella (1999–2005) ja Irakin sodan 2003 aikana Natoon otettiin etäisyyttä Luxemburgissa järjestetyssä neljän valtion kokouksessa, jossa perustettiin Naton kanssa rinnakkainen Euroopan sotilaallisen integraation rakenne.

Ranska

Ranskan turvallisuuspoliittisessa tavoitteenasettelussa Euroopan rooli voitiin kylmän sodan päättyessä pelkistää muutamiin pääkohtiin:

Charles de Gaulle muotoili valtaan noustessaan Ranskan eurooppapolitiikan tavoitteita varsin voimakkaasti kansalliseen intressiin perustuen. Kantavana ajatuksena de Gaullen linjauksissa oli, että yhdistyvän Euroopan tulee olla Ranskan suuruuden ja johtoaseman ”ponnahduslauta”. Euroopasta ei saanut kuitenkaan muodostaa ylikansallista päätöksentekijää, vaan eu-

rooppalaisen puolustuksen oli perustuttava hallitustenvälisyydelle. Vaikka joissakin asioissa, kuten Britannian osallistumisessa integraatioon jouduttiin antamaan periksi, säilyi gaullistinen asialista melko johdonmukaisesti Ranskan eurooppapolitiikan lähtökohtana myös hänen seuraajiensa aikana. Keskeisenä, joskin samalla vähittäisenä muutoksena oli de Gaullen särmikkäiden näkemysten yleinen pehmentyminen.

Niinpä 1990-luvun alkuun tultaessa Ranskan eurooppalaiseen integraatioon ja sen puolustusulottuvuuteen kohdistuvia päämääriä voitiin pitkälti gaullistiseen lähtökohtaan tukeutuen luonnehtia seuraavien kohtien avulla:

Ensinnäkin, ajatus voimakkaan Euroopan rakentamisesta (*Europe puissance*) säilyi Ranskan turvallisuuspolitiikan yleisenä päämääränä. EU:sta tuli edelleen kehittää voimakas kansainvälinen toimija kaikenlaisissa ulko- ja turvallisuuspolitiikan kysymyksissä. Kontekstista ja kulloisistakin poliittisista suhdanteista riippuen tällainen unioni esitettiin joko välineenä Euroopan lähiympäristön vakauttamiseksi tai sitten vastapainona USA:n ylivoimaiselle ja arvaamattomana pidetylle hegemonialle maailmanpolitiikassa. Kylmän sodan päättyessä *Europe puissance* ajankohtaistui uudelleen paradoksaalisesti siksi, että Euroopassa alkoi yleistyä huoli Yhdysvaltain vetäytymisestä maanosan turvallisuuden takaajana. Kuitenkin ajatus unionista voimakkaana, koko poliittis-sotilaallisen arsenaalin kirjon omaavana toimijana pysyi Ranskan turvallisuuspolitiikan päämäärä.

Toiseksi, Euroopan piti tämän logiikan mukaisesti olla myös puolustuksellisesti autonominen: sillä tuli olla USA:sta ja Natosta itsenäisiä puolustusinstituutioita, joiden oli oltava jäsenvaltioiden poliittisessa valvonnassa. Jälkimmäiseen vaatimukseen on syynä neljännen tasavallan loppuun ja de Gaullen virkakauden alkuvuosille periytyvä sotilasvallan pelko.

Edelleen katsottiin, että unionin toimintaperiaatteiden on perustuttava hallitustenvälisyyteen. Unionin rakenteet tai ylikansallinen päätöksenteko eivät saaneet muodostua esteeksi kansallisen harkinnan käytölle. Tästä syystä Ranskalle oli ominaista nuiva suhtautuminen kaikenlaiseen liittovaltiokehitykseen ja valtioidenvälisyyden korostaminen.

Käytännön politiikka, jolla näitä eurooppalaisia päämääriä tavoiteltiin, saattoi vaihdella tilanteellisista tekijöistä johtuen. Ranskan eurooppalaisen kunnianhimon intensiteetti myös vaihteli eri presidenttien aikana, ja se sisälsi ajoittaisia varovaisia lähentymisiä myös Yhdysvaltojen suuntaan, joskin ilman olennaisia suunnanmuutoksia. Näin Ranskan eurooppapolitiikan ja sen turvallisuusulottuvuuden päämäärät ilmensivät merkittävää gaullistisen ajattelun jatkuvuutta.

Natossa Ranska oli ollut mukana järjestön perustamisesta lähtien, ja se oli tarjonnut Ranskalle viime kädessä uskottavimman turvallisuustakuun. Ranskalaisten kannalta se oli kuitenkin ongelmallinen kahdella tavalla: Yhdysvaltain johtoaseman vuoksi ja siksi, että sotilasliiton automaattinen logiikka pakotti jäsenvaltiot tinkimään kansallisen päätöksenteon vapaudesta mahdollisen hyökkäyksen tapahtuessa. Nämä molemmat tekijät olivat sotineet Ranskan pyrkimystä vastaan harjoittaa liittoutumassa johtoasemaa ja käyttää sen puitteissa halutessaan itsenäistä harkintavaltaa.

Ongelmallinen Nato-suhde kuvasti Ranskan pulmallista suhdetta sen johtovaltioon, Yhdysvaltoihin. Monessa keskeisessä mielessä Ranskan autonomista eurooppalaista puolustusjärjestelyä tavoitellutta politiikkaa voitiin ja voidaan tänäkin päivänä tulkita vuoropuheluksi ja kannanotoksi transatlanttisista suhteista erityisesti Yhdysvaltojen suuntaan. Kulmakivenä tässä mentaliteetissa on ajatus, että Yhdysvaltojen pitäisi kuunnella liittolaisiaan, samoin kuin muutakin kansainvälistä yhteisöä enemmän päätöksenteosaan. Tämä ei tarkoita sitä, ettei Ranskassa tunnustettaisi yhteistä arvopohjaa suurista peruskysymyksistä ja jopa Yhdysvaltain tietynlaista johtajuutta. Johtajuuden pitäisi kuitenkin olla valistuneempaa ja huomioivampaa; sitä pitäisi harjoittaa konsertissa muiden toimijoiden kanssa. Näin Yhdysvalloilla nähdään ranskalaisittain eräänlainen ”paras vertaistensa joukossa” (*primus inter pares*) -asema. Ranskan ajamassa ”maailmanpolitiikan vaihtoehtoisessa äänessä” onkin kyse myös sinnikkästä pyrkimyksestä Atlantin ylittävään vuoropuheluun. Ranskan näkökulmasta kyse on johtajuuden jakamisesta käytävästä keskustelusta suuren läntisen arvoyhteisön sisällä – ei kuitenkaan Yhdysvaltain johtoaseman kiistämisestä. Yhdysvaltain ja transatlanttisen suhteen tärkeys ja jopa ensisijaisuus Ranskalle ilmenee johdonmukaisesti sen keskeisissä turvallisuuspoliittisissa asiakirjoissa.²⁷

Joka tapauksessa Yhdysvaltain suvereenin johtoaseman kiistävällä ranskalaisella mentaliteetilla oli ollut hintansa. Käytännössä ajattelutapa ja sen pohjalta harjoitettu politiikka oli johtanut siihen, että Ranskan ulkopoliittisen johdon suhde Washingtoniin oli 1990-luvulle tultaessa huonompi ja vaikutusvalta siellä vähäisempi kuin vaikkapa Iso-Britannialla tai Saksalla. Lisäksi Ranskan omat taloudellisesti raskaat puolustussitoumukset itsenäiseen ydinaseeseen ja suureen konventionaaliseen armeijaan tuottivat lisääntyvää painetta turvallisuuteen liittyvien vastuiden, kustannusten ja velvoitteiden siirtämisestä myös toisille eurooppalaisille valtioille.

²⁷ Esimerkiksi Ranskan sotilasdoktriini *concept d'emploi des forces* vuodelta 1997 toteaa: ”Ranskalaisten doktriinien täytyy olla yhteen sovitettavissa Nato-doktriinien kanssa.” Ks. Ministère de la Défense, *Concept d'emploi des forces*. (Paris, Sirpa, 1997). Vuoden 1994 selonteko taas esittää Naton ”eurooppalaisen turvallisuuden perustavana elementtinä” ks. *Livre blanc sur la défense 1994*, s. 34.

Näin ollen tarkasteltaessa kolmen suuren eurooppalaisen vallan turvallisuuspoliittisia orientaatioita ja Euroopan asemaa niissä, voidaan sanoa, että huolimatta erilaisista transatlanttisista orientaatioistaan on Ranskalle ja Britannialle ollut yhteistä vahva hallitustenvälinen painotus suhteessa unioniin ja vastaavasti selvä vastahakoisuus kansallisesta suvereniteetista luopumiseen. Saksa taas on pääpiirteissään ollut kahta muuta EU-kumppania taipuvaisempi suosimaan unionin toimielinten puitteissa tapahtuvaa päätöksentekoa ja etenemään integraatiossa federalistisempaan suuntaan.²⁸

---

²⁸ Jonson (2006), s. 149.

7 ETPP:n RAKENTUMINEN

7.1 Euroopan turvallisuusulottuvuuden uusi nousu

Jo edellisessä luvussa viitattiin siihen, että kautta vuosikymmenien yhteistyö ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla oli ollut Euroopan integraation hitaimmin eteneviä osa-alueita päähuomion kohdistuessa jäsenmaiden taloudellisen yhteistyön tehostamiseen. Kuitenkin kylmän sodan päätyttyä juuri turvallisuuspolitiikka on ollut alue, jossa on tapahtunut nopeaa etenemistä. Tähän on lukuisia syitä.

Keskeisenä taustana eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustusintressin heräämiseen oli havahtuminen siihen, että kylmän sodan jälkeinen maailma ei ollutkaan automaattisesti vaurastuva ja turvallinen ympäristö. Taka-alalle siirtyvän ydinasein tapahtuvan suurvaltakonfliktin sijaan jouduttiin kasvo- tusten monien latautuneina olleiden kriisien sekä lukuisten uusien uhkien kanssa ilman, että niihin oltiin varauduttu. Tämä johti laajalti Euroopassa kahden asian oivaltamiseen: ensinnäkin, yhdentyvällä Euroopalla ei ole kykyä estää tai hallita alueensa ulkopuolella tapahtuvia sotilaallisia kriisejä vauraudestaan huolimatta. Toisaalta kuitenkin huomattiin, että nämä kriisit joka tapauksessa ulottavat vaikutuksensa myös Eurooppaan.

Nämä oivallukset konkretisoituivat kivuliaasti Jugoslavian hajoamissodissa, jolloin EU-maat joutuivat epäyhtenäisen turvallisuuspolitiikkansa ja puutteellisen sotilaallisen arsenaalinsa vuoksi katselemaan vuosikausia lähietäisyydeltä Euroopassa käytävää traagista sotaa voimatta tehdä asialle juuri mitään. Lopulta – eurooppalaisittain nöyryyttävästi – Yhdysvallat ryhtyi sitomaan voimavarojaan pisimmän, eli Bosnian sodan lopettamiseksi tavalla, joka johtikin vihollisuuksien päättymiseen vuoden 1995 lopulla.

Samalla tavoin Ruandassa keväällä ja kesällä 1994 tapahtunut verilöyly tai pikemminkin kansanmurha johti Euroopassa kriittiseen itsetutkiskeluun; yhtäältä siksi, että muutamat eurooppalaisen hallitukset, ennen kaikkea Ranska ja Belgia olivat perinteisesti olleet läheisissä tekemisissä hirmuteot toimeenpanneiden äärihutujen kanssa ja toisaalta siksi, että unionin tai kansainvälisen yhteisön käytössä ei taaskaan ollut nopeita keinoja näin perustavanlaatuisen ihmisoikeusrikkomuksen estämiseksi.

Tärkeä edellytys eurooppalaisen puolustuskyvyn kasvattamiselle oli myös Yhdysvaltojen suojeleminen. Kylmän sodan jälkeisessä maailmassa, jossa puolustusmenoihin kohdistui lisääntyviä paineita ja jossa muiden maanosien merkityksen katsottiin kasvaneen, oli tarkoituksenmukaista saada eurooppalaiset valtiot mukaan jakamaan taakkaa kansainvälisen turvallisuuden ylläpitämisestä; joskin USA samalla varoitti päällekkäisyyksistä

olemassa olevien Nato-rakenteiden kanssa. Toisaalta monessa Euroopan maassa oltiin myös huolissaan Yhdysvaltain sotilaallisen läsnäolon mahdollisesta olennaisesta vähenemisestä alueella – seikka, joka osaltaan kannusti Euroopan maita oman puolustuskykynsä kehittämiseen.

Ranskan kannalta François Mitterrandin pitkällä valtakaudella tapahtunut kylmän sodan päättyminen merkitsi, kuten muillekin Länsi-Euroopan valtioille, välittömien alueellisten uhkien katoamista. Kylmän sodan päättymisen koettiin kuitenkin samalla heikentävän Ranskan asemaa globaalina ja eurooppalaisena toimijana. Erityisesti Saksan yhdentyminen ja Itä-Euroopan siirtymä markkinatalouteen Yhdysvaltain ohjauksessa katsottiin merkitsevän tietynasteista epäonnistumista maan pitkän tähtäimen eurooppapolitiikassa. Saksa näytti jälleen olevan nousemassa taloudellisen ja väestöllisen kapasiteettinsa ansiosta maanosassa suvereeniin johtoasemaan. Itä-Euroopan valtiot taas pyrkivät tiiviiseen yhteistyöhön nimenomaan Yhdysvaltojen kanssa, sen sijaan, että ne olisivat kiinnostuneet eurooppalaisesta turvallisuusratkaisusta. Uudessa ”laajentuneessa” Euroopassa Ranska näytti ikään kuin ajautuvan syrjemmälle.

Kuitenkin 1990-luvun alun kansainväliset tragediat ja luottamuksen horjuminen rauhanomaiseen tulevaisuuteen sointuivat sattumalta yhteen Ranskan ulkopolitiikan pitkän aikavälin tavoitteiden kanssa, joissa autonominen eurooppalainen puolustusjärjestelmä ja eurooppalaisten kapasiteettien lisääminen olivat olleet keskeisellä sijalla. De Gaullelle ylittämättömäksi koitunut eurooppalainen vastahakoisuus alkoi hälvetä ja ajatus eurooppalaisten kapasiteettien kehittämisestä alkoi 1990-luvun kuluessa saada taakseen aitoa poliittista tahtoa myös Ranskan ulkopuolella. Seurauksena oli muutamia merkittäviksi osoittautuvia eurooppalaisia avauksia.

Liikkeelle lähtö tapahtui Naton puitteissa. Liiton pitkään unohduksissa olleen eurooppalaisten jäsenvaltioiden järjestö WEU alkoi aktivoitua toimintaansa Jugoslavian hajoamissotien kiihtyessä. Petersbergin julistuksessa, joka annettiin WEU:n ministerineuvoston päätteeksi kesäkuussa 1992, määriteltiin ns. Petersbergin tehtävät, joiden kautta WEU:n jäsenvaltiot ilmoittivat päättäneensä antaa WEU:n, mutta myös Naton ja Euroopan unionin, käyttöön sotilasyksiköitä kaikista perinteisistä asevoimista. Tavoitteena oli luoda kyky toimeenpanna humanitaarisia- ja pelastustehtäviä, rauhanturvaamista sekä rauhanpalauttamista, tarvittaessa myös taistelujoukkojen avulla. Tällä tavalla Naton eurooppalainen siipi elvytettiin ja hahmotumassa olevasta unionistakin tehtiin vähintään potentiaalinen sotilaallisen voiman käyttäjä. Seurauksena oli eurooppalainen turvallisuus- ja puolustusidentiteetti (ESDI). ESDI:n omaksumista ja WEU:n elvyttämistä voidaankin pitää Ranskan ”vahvaa Eurooppaa” korostavien päämäärien kannalta merkittävänä poliittisena saavutuksena ja historiallisena paluuna kes-

kusteluun turvallisuuspoliittisesti merkittävästä Euroopasta, jota oli viimeksi käyty de Gaullen kauden alkuvuosina.¹

Mitterrandin ajatuksena oli kehittää ESDI:sta voima, joka vähitellen irtautuisi Natosta tai joka olisi joka tapauksessa siitä riippumaton. Tämän lähtökohdan mukaisesti ydinasekantansa muuttanut Mitterrand esitti tammi-kuussa 1992 ajatuksen, että Ranska, mahdollisesti yhteistyössä Britannian kanssa, voisi ulottaa ydinsateenvarjonsa myös eurooppalaisille liittolaisilleen. Mitterrandin aloite oli oire laajemmasta pulmasta, jossa kylmän sodan jälkeisissä olosuhteissa ranskalaisen ydinpelotteen, (*Force de frappe*) perustelu niin kotimaiselle yleisölle kuin kansainväliselle yhteisöllekin oli käynyt entistä vaivalloisemmaksi. Tämä Mitterrandin ehdotus ei kuitenkaan herättänyt muissa jäsenmaissa suurempaa vastakaikua.²

Merkittävämpi menestys oli 1992 neuvoteltu ja seuraavana vuonna allekirjoitettu Maastrichtin sopimus, joka johti kolmipilarisen Euroopan unionin ja sen yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan syntyyn. Ranskan kannalta suureksi poliittiseksi saavutukseksi osoittautui katkeran neuvottelun jälkeen aikaansaatu sopimuksen kuuluisa muotoilu Yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, joka:

*”käsittää kaikki Euroopan unionin turvallisuuteen liittyvät kysymykset, mukaan lukien... asteittain määriteltävä yhteinen puolustuspolitiikka, joka saattaa johtaa yhteiseen puolustukseen, jos Eurooppa-neuvosto niin päättää”.*³

Maastrichtin neuvotteluissa Ranskan hallitustenvälisyyttä kannattava tavoitteenasettelu toteutui: vaikka ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö on

¹ Vuonna 1992 Ranska ja Saksa myös perustivat ns. Eurooppa-armeijakunnan (Eurocorps), johon ovat myöhemmin liittyneet myös Belgia, Espanja ja Luxemburg. Eurocorps aloitti toimintansa 30. marraskuuta 1995 Pegasus -95 -sotaharjoituksen päätteeksi. Armeijakunnan vahvuus on tällä hetkellä noin 50 000 sotilasta.

² Rieker (2005), s. 12. Ranska on myös sittemmin pyrkinyt markkinoimaan ydinasettaan osana eurooppalaista puolustusjärjestelmää. Vuoden 1994 *Livre blanc* viittasi hieman epämääräisin sanankääntein ydinaseiden Euroopan turvallisuutta ja autonomiaa lisäävään rooliin. Seuraavana vuonna pääministeri Alain Juppé esitti ajatuksen ”orkestroidusta eurooppalaisesta pelotteesta”, jonka puitteissa EU-valtiot voisivat käydä dialogia eurooppalaisten ydinaseiden roolista maanosan turvallisuudessa. Ks. Grand (1998), s. 18-20. Sopivan käyttötarkoituksen ja ”vastustajan” löytäminen tuntuu edelleen ranskalaisen ydinpelotekonseptin keskeiseltä haasteelta – tätä taustaa vasten presidentti Chirac viittaukset ydinpelotteen käytöstä terrorismia harjoittavia valtioita vastaan vuoden 2006 lopulla tulevat ymmärrettävämmiksi.

³ *Treaty on European Union, article J 4*. Ks. Esim. http://europa.eu/lex/en/treaties/dat/EU_treaty.html#0001000001.

Eräänlaisena enteenä vuoden 2005 perustuslakikansanäänestykselle myös Maastrichtin sopimuksen ratifiointiprosessi kohtasi Ranskassa melkoisia vaikeuksia: kansanäänestyksessä se sai vain 51,05 prosentin kannatuksen.

yksi EU:n peruspilareita, säilyi yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan lopullinen päätäntävalta kansallisvaltioilla. Lisäksi sovittiin, että suurin osa päätöksistä tulee tehdä yksimielisesti.

Edelleen Ranskan kannalta myönteisesti sopimustekstissä viitattiin ajatukseen, että yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka saattaa jossakin vaiheessa kehittyä unionin jäsenten yhteiseksi puolustukseksi. Maastrichtin sopimuksen muotoiluja voidaankin monelta osin pitää merkinä Ranskan turvallisuuspoliittisen asialistan heijastumisesta unionin asialistaan: yhtäältä sopimukseen kirjattiin mahdollisuus jäsenmaiden yhteisestä puolustuksesta, toisaalta kuitenkin gaullistista epäluuloa noudattaen federalismiin viittaava ylikansallinen päätöksenteko turvallisuusasioissa jäi toteutumatta. Ranskan tavoittelema autonominen eurooppalainen puolustuskyky näytti lähtevän liikkeelle suotuisien tähtien alla.

7.2 Ranskan turvallisuusajattelun murros

Yleiseurooppalaisen kehityksen kanssa 1990-luvun alkupuolella käynnistyi myös Ranskan sisäinen murrosprosessi, jossa sen oma turvallisuuspoliittinen ympäristö ja tavoitteenasettelu arvioitiin uudelleen myös sen eurooppalaiseen politiikkaan vaikuttavalla tavalla. Kuten monissa muissakin länsimaissa, Ranskassa havahduttiin siihen, että suurvaltojen vastakkainasettelun olosuhteisiin sovitettu turvallisuuspoliittinen doktriini oli käynyt yhteen sovittamattomaksi kylmän sodan jälkeisten realiteettien kanssa.

Muutosten tarve huomattiin pian myös sotilaspoliittisella kentällä. Ennen Berliinin muurin sortumista Ranskan asevoima oli käytännössä jaettu operoimaan kahdella suunnalla: maan ydinasekapasiteetti ja lähinnä varusmiehistä koostunut armeijan pääosa oli valmistettu lukuisin divisioonin kohtaamaan mahdollinen Neuvostoliiton taholta tuleva invaasio läntisen Saksan maaperällä. Toisaalta osa joukoista oli varattu operoimaan kolmannessa maailmassa, varsinkin huolehtimaan interventiolähtöisesti Ranskan ”velvoitteista” entisissä siirtomaissa Afrikassa. Näiden joukkojen painopiste oli ammattisotilaissa, Afrikan kriiseissä käyttökelpoiseksi osoittautunut muukalaislegioona tyypillisenä esimerkkinä.⁴

Kylmän sodan päättyminen laukaisi kuitenkin liikkeelle keskustelun kansallisen puolustuksen luonteen muutostarpeesta. Eräänlainen alkusoitto uudistusprosessille oli Ranskan kokemukset Persianlahden sodasta vuosina 1990–1991. Ne osoittivat suorastaan hälyttävästi, miten puutteellinen Ranskan kyky oli mobilisoida ja siirtää huomattavia joukkoja Euroopan ulkopuolisiin operaatioihin, ja miten heikko näiden joukkojen yhteensopi-

⁴ Haastattelu, Thierry Prunière, 29.11.2006.

vuus oli liittolaismaiden joukkojen kanssa. Seurauksena oli upseeriston piirissä käyty kriittinen keskustelu asevoimien tilasta ja niiden soveltuvuudesta kylmän sodan jälkeisiin turvallisuusuhkiin. Laajemmassa mielessä esille nousivat myös Nato-yhteistyöstä irrottautumisen seuraukset: joukkojen nopean toiminnan kyky sekä valmius yhteisoperaatioihin osoittautuivat huolestuttavan heikoiksi.⁵

Usko vuosikymmeniä vaalittuun itsenäiseen kansalliseen puolustuskykyyn horjui myös rahoituksellisista syistä. Kallis kansallinen ydinasekapasiteetti sekä nykyaikaisen aseistuksen kohoavat kustannukset, yhdistettynä huoleen amerikkalaisten teknisestä ylivoimasta ja yleisiin vaatimuksiin puolustusmenojen laskemisen välttämättömyydestä lisäsivät tarvetta kustannusten vähentämiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön.

Ilmiö sai nimen *Crise des fondements*, peruseriaatteiden kriisi. Vuonna 1994 julkaistu turvallisuuspoliittinen selonteko, *Livre Blanc sur la Défense* pyrki ratkaisemaan tätä kriisiä ja sopeuttamaan ranskalaista turvallisuusajattelua muuttuneisiin olosuhteisiin. Selonteossa muotoiltu uusi tilannearvio osoittautui merkittäväksi myös Ranskan eurooppapolitiikan kannalta.

Lähtökohtana uudessa tilannearviossa oli se, että Neuvostoliiton edustamasta massiivisesta ja eksistentiaalisesta turvallisuusuhasta katsottiin siirryttävän Ranskan ja todennäköisesti Euroopan ulkopuolisiin matalamman tason turvallisuusuhkiin, jotka toisaalta arvioitiin entistä monimuotoisemmiksi. Vaivihkaa turvallisuuspoliittisesti haasteellinen, ongelmalliseksi koettu ilmansuunta vaihtui samalla ”idästä” ”etelään”.⁶

Uudessa sotilasopissa uhkamallit jaettiin kuuteen tasoon, joiden katsottiin saattavan edellyttää Ranskalta sotilaallista toimintaa. Nämä mallit (S1–S6) otettiin ohjaamaan strategista suunnittelua, doktrinaalista kehitystä ja koulutusta.

Ensimmäisen tason uhkamallissa oli kyse alueellisesta konfliktista, jolla ei ollut vaikutusta Ranskan elintärkeisiin kansallisiin etuihin. Tätä merkittävämmäksi määriteltiin alueellinen konflikti, joka uhkasi elintärkeitä kansallisia etuja. Tällainen konflikti ennakoitiin tapahtuvaksi mahdollisesti Euroopassa, jolloin Venäjä saattaisi olla siinä epäsuorasti osallinen, mutta potentiaalisesti alueellisen konfliktin katsottiin voivan tapahtua myös Lähi-idässä tai Välimeren alueella. Merkittävä linjaratkaisu oli, että tällaisissa tilanteissa Ranskan vastaus olisi toiminta osana monikansallista joukkoa, esimerkiksi Naton, WEU:n tai (silloin) tulevaisuudessa EU:n kautta, ei yk-

⁵ Rynning (2002), s. 142. Ranska mobilisoi Persianlahden sotaan yhteensä 18.000 sotilasta, ml. kevyt panssaroitu divisioona sekä muukalaislegioonan, ilmavoimien ja laivaston osastoja.

⁶Tiersky (1995), s. 24.

sin. Seuraavaan portaaseen katsottiin kuuluvan hyökkäys Ranskalle kuuluvalla alueella varsinaisen emämaan ulkopuolella. Neljännen portaana uhkana oli puolestaan tilanne, jossa Ranskan tuli toimeenpanna solmimansa kahdenvälinen puolustus sopimus turvatakseen liittolaisensa aluetta; todennäköisimmin tällaisen skenaarion katsottiin aktualisoituvan Afrikassa. Viidentenä seurasivat rauhanturvaoperaatiot sekä kansainvälisen lain ylläpitämiseksi toimeenpannut operaatiot. Viimeisenä uhkamallina oli epätodennäköisenä, mutta kuolettavan vaarallisena skenaariona pidetty läntistä Eurooppaa vastaan kohdistuva voimakas uhka. Tätä uhkamallia S6, jossa Ranskan valtio on suoranaisesti uhattuna, ei pidetty mahdollisena nähtävissä olevassa tulevaisuudessa. Ydinaseen katsottiin tarjoavan riittävät turvallisuustakuut mahdollisissa nopeasti kehittyvissä pikatilanteissa. Laajempaa maauhkaa vastaan katsottiin taas ehdittävän varautua erikseen, koska sen syntymisen katsottiin vievän useita vuosia.⁷

Turvallisuushaasteiden uudenlainen määrittely osoittautui monella tapaa merkittäväksi. Kenties keskeinen muutos oli turvallisuusajattelun liukuminen kansallisesta monenkeskisyyteen. Vuoden 1994 Valkoisen kirjan mukaan Ranska tulkitsee turvallisuutensa alueellisena ilmiönä, johon se pyrkii reagoimaan monenkeskisesti. Kuten maineikas gaullistisesti orientoitunut strategian teoreetikko, kenraali Lucien Poirier on todennut, ajattelutavan muutos ilmeni osuvasti verrattaessa uutta selontekoa edelliseen, Ranskan ensimmäiseen, Michel Debré'n hahmottelemaan vuonna 1972 julkaistuun Valkoiseen kirjaan *Livre Blanc sur la Défense Nationale*, jossa virallisesti kodifioitiin 1950-luvun lopulta saakka kehitelty Ranskan ydinpelote: vuoden 1972 selonteon nimessä esiintynyt sana ”kansallinen” on poistettu vuoden 1994 selonteon nimestä.⁸

Tarkemmin sanottuna kansallisen turvallisuuden sijasta selonteossa korostuivat turvallisuusajattelun monenkeskistyminen, eurooppalaistuminen ja ylipäättään Euroopan kollektiivinen turvallisuus.⁹ Selonteon esipuheessaan puolustusministeri François Léotard kirjoitti:

“Ranskan tavoitteena on luoda eurooppalainen puolustus, ei asettamalla valtioita toisiaan vastaan vaan tuomalla ensimmäistä kertaa vanhan mantereen koetellussa historiassa voiman monenkeskistyminen (mutualisation de puissance) Euroopan

⁷ *Livre blanc sur la Défense 1994*, s. 63-72.

⁸ Tiersky (1995), s. 27.

⁹ Samanaikaisesti on mielenkiintoista todeta Ranskan osallisuuden kasvu YK:n rauhanturvatoimintaan: kylmän sodan vuosina Ranskan innokkuus osallistua rauhanturvaamiseen oli ollut melko vähäinen, ensimmäinen merkittävä operaatio oli 1000 henkilön lähettäminen UNIFIL –operaatioon vuonna 1978 Ranskalle läheisessä Libanonissa. Kuitenkin monenkeskistymisajattelun vallatessa vähitellen tilaa Ranskasta tuli vuoteen 1993 mennessä YK:n johtavia joukkojen tarjoajia. Rieker (2005), s. 517-518.

puolustuksen edistämiseksi ja niiden valtioiden yhteiseksi turvallisuudeksi, jotka ovat ryhtyneet sen rakentamiseen. Tämä pyrkimys on uuden Valkoisen kirjan ja hallituksen valintojen ytimessä.”¹⁰

Toinen merkittävä uudistus oli, että Ranska yhtäältä siirsi puolustuksensa painopisteen ydinaseen symbolisoimasta pelotteesta konventionaalisen sotilaallisen voiman projisointikykyyn ja toisaalta alkoi painottaa asevoimien ammattimaisuutta suhteessa asevelvollisuusarmeijaan.

Laajasti ottaen vuoden 1994 selonteko tuli siis symbolisoimaan muutosta, jossa ”Eurooppa” siirtyi vähitellen ”ydinaseen” tilalle Ranskan keskeisenä turvallisuuspoliittisena projektina. Vastaavasti maan sotilaallisten instrumenttien kehittämisen painopiste vähitellen siirtyi aluepuolustuksesta Euroopan reuna-alueille ja osittain maanosan ulkopuolelle. Samalla ranskalaisen strategisen keskustelun huomio kääntyi vaiheittain idästä etelään. Myöhemmin 1990-luvulla julkaistu selonteon yleisiä linjauksia täsmentävä asevoimien suunnittelu- ja hallintaohjelma (*Loi de programmation 1997–2002*) säilytti asialistallaan saman muuttuneen painotuksen.¹¹

Tämä syvälinen uudistusprosessi ei vielä merkittävästi edennyt Mitterrandin kaudella, mutta se pantiin toimeen Jacques Chiracin kauden alkuvuosi-
na, erityisesti vuosina 1995–1997.¹² Ranskalaisen turvallisuusajattelun muutos oli kuitenkin jossakin määrin vaiheittainen, eikä kansainvälinen yhteisö ehkä käynnistysvaikeuksien vuoksi välttämättä rekisteröinyt sitä kaikessa merkittävydessään. Osittain tämä saattoi myös johtua Chiracin valtakauden alussa harkitsematta tehdyistä ydinkokeista, jotka viestittivät maailmalle pikemminkin jatkuvuutta kuin muutosta, ja jotka herättivät merkittävää pahennusta 1990-luvun puolivälissä. Toinen syy on saattanut olla gaullistisen kielenkäytön ja poliittisen kuvaston jatkuvuus ranskalaisessa poliittisessa retoriikassa, mikä hämärsi pinnan alla käynnissä olevan mittavan turvallisuuspoliittisen muutosprosessin.

7.3 Gaullismin uudelleentulkinta? Jacques Chiracin ensimmäinen presidenttikausi

Tullessaan valituksi presidentiksi Mitterrandin pitkän valtakauden jälkeen vuonna 1995 Jacques Chirac ilmoitti olevansa gaullismin manttelinperijä Ranskan presidenttinä. Todellisuudessa hänen virkakautensa alkuvuosille

¹⁰ Esipuhe *Livre blanc sur la Défense*’ssa, s. 3.

¹¹ *Loi de programmation 1997-2002*, ks.

<http://www.admi.net/jo/19960703/DEFX9600050L.html>

¹² Rynning (2002), s. 137.

oli pikemminkin ominaista huomattavan vähäinen kiinnostus eurooppalaisten turvallisuusrakenteiden luomiseen. Luonteenlaadultaan Chirac näyttää olleen ennen kaikkea pragmatikko ja näkemyksiltään Yhdysvaltoja ja Nattoa kohtaan suopeampi kuin edeltäjänsä.¹³

Chiracin valtakauden alun ranskalaisessa mittakaavassa atlantistinen orientaatio selittyy kuitenkin myös presidentin henkilökohtaisia näkemyksiä laajemmilla rakenteellisilla sotilaallis-poliittisilla tekijöillä. Ensimmäinen jännitystä lieventävä tekijä oli, että ydinaseiden vähenevä merkitys kylmän sodan jälkeisessä maailmassa teki Natoon nähden itsenäisen ydinpelotteen vähemmän tärkeäksi kysymykseksi kuin aikaisemmin. Näin vuoden 1966 ratkaisuun johtanut ranskalaisten huoli *force de frappe*'n itsenäisyydestä ei enää ollut niin keskeinen teema Ranskan suhteissa Natoon kuin aikaisemmin. Toisaalta Ranskan hallituksessa seurattiin tyytyväisyydellä kehitystä, jossa USA alkoi kylmän sodan päätyttyä vähentää sotilaallista läsnäoloaan Euroopassa. Tämän prosessin uskottiin ja toivottiin johtavan Yhdysvaltain roolin pienenemiseen myös sotilasliiton sisäisissä mittasuhteissa ja nostavan tätä kautta eurooppalaista yhteistyötä voimakkaammin etualalle.

Selvänä erona Natosta riippumattomaan eurooppalaiseen puolustusidentiteettiin pyrkineeseen Mitterrandiin, Chiracin hallinto alkoikin harkita ajatusta eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustusidentiteetin rakentamista Naton eurooppalaisena pilarina.¹⁴ Ajatuksellisesti Chiracin painopiste sisälsi hienoisen mutta merkittävän aste-eron suhteessa Mitterrandin kantaan: uudessa politiikassa Naton rooli Euroopassa vaikuttavana toimijana hyväksyttiin sen sijaan, että se oltaisiin vähitellen pyritty korvaamaan puhtaasti eurooppalaisella järjestelyllä.¹⁵

Kolmanneksi sekä Persianlahden sota 1990/91 että osallistuminen Bosnian sodan lopettamisyhteyksiin YK:n ja Naton puitteissa vuonna 1995 olivat edelleen tuskallisesti osoittaneet sekä Ranskan ”itsenäisyyspolitiikan” tuottaman strategisen eristäytyneisyyden että sen asevoimien puutteellisen kyvyn toimia yhteistyössä muiden maiden kanssa. Molempia ongelmia voitiin pitää seurauksina erosta Naton integroituun komentorakenteeseen. Oli yhä

¹³ Myönteisyyttä saattaa osaltaan selittää se, että nuoruudessaan Chirac oli viettänyt pitkähkön ajan Yhdysvalloissa. Myöhemmin Chirac nousi gaullistisen *Rassemblement du Peuple Français* (RPF) -puolueen puheenjohtajaksi.

¹⁴ Jonson (2006), s. 176.

¹⁵ Burkhard Auffermann – Jussi Koskela – Janne Kuusela – Nonna Lemola – Katja Silventoinen, . *CFSP+PESC+GASP=YUTP? Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehityslinjoja*. (Tampere, Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, tutkimuksia No. 86, 1999), s. 77.

ilmeisempää, että esimerkiksi Mitterrandin kaudelle ominainen puolittainen osallistuminen Naton toimintaan ei palvellut Ranskan etua.¹⁶

Näin ollen, vaikka ajatus Euroopasta säilyikin Ranskan turvallisuuspoliittisena preferenssinä, huomattiin 1990-luvun puoliväliin mennessä, että de Gaullen ajoista lähtien harjoitettu itsenäisyys ja pyrkimys eurooppalaiseen turvallisuusjärjestelyyn tuottivat Ranskalle melkoisia vaihtoehtokustannuksia. Pragmaattisena luonteena Chirac alkoikin lämmitä ajatukselle, että Ranska pyrki vaikuttamaan eurooppalaisiin turvallisuusrakenteisiin Naton sisältä päin, vaikka se näyttikin edellyttävän joitakin periaatteellisia myönnytyksiä.¹⁷

Niinpä Chirac ilmoitti joulukuussa 1995, että Ranska palaisi Naton sotilaskomiteaan. Chirac ilmoitti pian tämän jälkeen, että Ranska olisi myös periaatteessa halukas palaamaan sotilasliiton integroituun komentorakenteeseen.

Kuitenkin Yhdysvaltain kanssa käydyt neuvottelut tämän paluun ehdoista eivät johtaneet tyydyttävään tulokseen, minkä seurauksena oli Chiracin ja presidentti Clintonin henkilökohtaisten suhteiden huononeminen. Kun vielä samaan aikaan Ranskassa tapahtui sisäpoliittinen muutos Natoon nuivasti suhtautuvien sosialistien saadessa parlamentin enemmistön ja pääministerin paikan (PM Lionel Jospin), oli seurauksena Nato-lähentymisen umpikuja.

Vastoinkäymisestä huolimatta Chiracin aloitteet nostivat esille Euroopassa laajemminkin tunnetun huolen uuden ajattelun ja uusien ideoiden tarpeesta maanosan turvallisuusjärjestelyissä. Chirac oli kaikesta huolimatta onnistunut osoittamaan, että hänen lähestymistapansa oli edellisille presidenteille ominaisen dogmatismien ja joustamattomuuden sijasta pragmaattinen – tämä pantiin mielenkiinnolla merkille erityisesti Lontoossa.

7.4 Entente Iso-Britannian kanssa ja ETPP

Chiracin Nato-aloitteen kanssa samaan aikaa käytiin neuvotteluja Euroopan unionin ja YUTP:n kehittämisestä.

Vuonna 1996 solmittu ja kolme vuotta myöhemmin voimaan tullut Amsterdamin sopimus tuotti Maastrichtissa lanseerattuun Yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan joukon uusia elementtejä. Ennen kaikkea Amsterdamin sopimus merkitsi alkua EU:n kriisinhallintakyvyn tietoiselle kehit-

¹⁶ Robert P. Grant, “France’s New Relationship with NATO” (Survival, vol. 38, no. 1, Spring 1996), s. 65.

¹⁷ Jonson (2006), s. 176-177.

tämiselle, kun WEU:n Petersbergin tehtävät liitettiin osaksi EU:n toimintakenttää.¹⁸ Sopimusneuvotteluissa kaksi tuoretta ja puolueettomuustaan omaavaa uutta jäsenmaata, Ruotsi ja Suomi, onnistuivat kuitenkin merkittävällä tavalla muokkaamaan unionin turvallisuuspoliittista luonnetta toiseen suuntaan kuin mitä Maastrichtin sopimuksen henki antoi ymmärtää.

Jäsenyytensä alusta alkaen Suomi ja Ruotsi olivat tunteneet epäluuloa eurooppalaista puolustusjärjestelmää kohtaan; niille Maastrichtin sopimuksen mahdollisesti aikanaan toteutettavaan yhteiseen puolustukseen toteutuvaan ratkaisuun oli torjuttava asiainkehitys ja Amsterdamissa ne ryhtyivät menestyksekkäästi käyttämään vaikutusvaltaansa kehityksen estämiseksi. Eräänlaisena ratkaisuna tähän oli eurooppalaisten kapasiteettien kehittäminen yhteisen puolustuksen sijaan kohti parempia kriisinhallintakapasiteetteja; tämä olisi samalla mahdollistanut niiden osallistumisen unionin turvallisuusyhteistyöhön, ilman että niiden tarvitsi luopua liittoutumattomuuspolitiikastaan. Käytännöllisenä työkaluna tässä EU:n turvallisuusulottuvuuden ”demilitarisoinnissa” oli kriisinhallintaa korostavien Petersbergin tehtävien liittäminen Amsterdamin sopimukseen.¹⁹

Petersbergin tehtävien liittäminen Amsterdamin sopimukseen korosti uuden ETPP:n laajaan turvallisuuteen ja kriisinhallintaan perustuvaa ominaispiirrettä. Ranskan kannalta tulos oli omiaan herättämään ristiriitaisia ajatuksia: yhtäältä Euroopan-laajuista turvallisuusyhteistyötä tehostettiin ja laajennettiin, mikä vastasi Ranskan tavoitteita, mutta toisaalta uusi painotus kriisinhallintaan oli ainakin osittainen pettymys yhteistä puolustusta tavoitelleelle Ranskalle.

Sopivaksi liittolaiseksi YUTP:n rakentamisessa osoittautui uudessa tilanteessa yllättäen Iso-Britannia, joka Tony Blairin johdolla oli luopunut pitkäaikaisesta vastustuspolitiikastaan Euroopan turvallisuuspoliittista integraatiota kohtaan. Syitä tähän Britannian suunnanvaihdokseen oli lukuisia: yhtäältä Britannian hallitusta kiusasi monien muiden eurooppalaisten valtioiden tavoin Jugoslavian sotien aiheuttama voimattomuuden tunne, jonka ei haluttu toistuvan. Toisaalta Britannian asevoimat olivat toimineet ranskalaisien kanssa läheisessä yhteistyössä Jugoslaviassa ja käytännön kokemuksen kautta saaneet myönteisiä kokemuksia keskinäisestä toiminnasta. Britannian johdon muuttuneen näkemyksen taustalla oli myös huoli transatlanttisten suhteiden tulevaisuudesta Yhdysvaltain joutuessa jatkuvasti hoitamaan päävastuun Euroopankin sotilaallisessa kriisinhallinnassa ja Clintonin hallinnon myötämielisyys yhteistyölle USA:n eurooppalaisten liittolais-

¹⁸ Ks. *Treaty of European Union* 17.2 pykälä.

¹⁹ Julkisenä alkusoittona suomalais-ruotsalaiselle kriisinhallintapolitiikalle oli ulkoministerien Tarja Halonen ja Lena Hjelm-Wallénin molempien maiden päälehdissä ilmestynyt yhteisartikkeli. Ks. *Helsingin Sanomat* ja *Dagens Nyheter* 21.4.1996.

ten, jopa Ranskan kanssa. Edelleen arvoon nousi nyt Chiracin aikaisempien Nato-aloitteiden synnyttämä vaikutelma, että hän suhtautui turvallisuusky-symyksiin edeltäjiään pragmaattisemmin.

Ranskaa kompromissiin puolestaan kannusti Jacques Chiracin jo edellä esitelty suopea näkemys Yhdysvaltain roolista Euroopassa, mihin kytkeytyi hänen varsinkin valtakauden alkuvuosille ominainen pyrkimyksensä vahvistaa atlanttista suuntausta Ranskan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Toisaalta uuden *ententen* syntyyn myötävaikutti piilevämpänä prosessina ranskalais-saksalaisen akselin heikentyminen Saksan keskittyessä jälleenyhdistymisensä vaivalloiseksi osoittautuneeseen toimeenpanoon.

Seurauksena oli St. Malossa saavutettu kompromissi Britannian ja Ranskan välillä, joka oli keskeinen askel kohti Euroopan unionin yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa.

ETPP:n kehityksen kannalta ratkaisevan yhteisymmärryksen löytyminen St. Malossa oli viime kädessä kuitenkin enemmän seurausta kahden hyvin erilaisen poliittisen agendan väliaikaisesta kohtaamisesta kuin valtioiden yhteisten strategisten visioiden toteutumisesta. Britannia näki maailmankuvansa mukaisesti ETPP:n joukkona uusia eurooppalaisia instrumentteja, joilla vahvistettaisiin Naton olemassaoloa. Ranska taas näki ETPP:n ensisijaisesti eurooppalaisena projektina, joka hyödynsi Naton voimavaroja.²⁰

Eroavaisuuksista huolimatta ranskalainen ja brittiläinen näkemys kohtasivat koko Euroopan kannalta kahdessa merkittävässä ideassa. Ensinnäkin, molemmat hyväksyivät näkemyksen, että sotilaallisesti voimakkaampi Eurooppa on tarpeen, ja toisaalta molemmat olivat taipuvaisia pitämään interventioita, samoin kuin ennaltaehkäisevää sotilaallista toimintaa soveliaina turvallisuuspolitiikan välineinä.²¹ Tämä oli merkittävä ero yhtäältä Ranskan ja Britannian sekä toisaalta muiden unionimaiden turvallisuusnäkökulmassa. Samoin kahdella unionin sotilasvallalla oli omat näkemyksensä siitä, millä maantieteellisillä alueilla ETPP:n pitäisi toimia – tässä korostui Afrikka, jossa tapahtuvaan kriisinhallintaan nämä yrittivät aktivoita muitakin jäsenmaita.²²

²⁰ Howorth (2003), s. 174-175.

²¹ Jocelyn Mawdsley, "The Arming of the European Union: Explaining the Armaments Dimension of European Security and Defence Policy" (Perspectives 22/2004), s. 11; ks. myös Antonio Missiroli, "ESDP – How it works" (Teoksessa Gnesotto, Nicole [ed.] EU Security and Defence Policy: The first five years (1999-2004). Paris, European Union Institute for Security Studies, 2004), s. 55-56.

²² Erik Männik, "Estonia and the European Security and Defence Policy: A realist view" (teoksessa Kasekamp, Andres (ed.) The Estonian Foreign Policy Yearbook 2005, Tallinn, The Estonian Foreign Policy Institute), s. 70.

Ranskassa Britannian kanssa saavutettua yhteisymmärrystä pidettiin suurena poliittisena voittona, koska britit tällä tavalla saatiin hyväksymään ajatus Euroopan unionista legitimiinä toimijana puolustusasioissa. St. Malon kokouksessa saavutettu brittiläis-ranskalainen yhteisymmärrys sopi hyvin yhteen myös Saksan turvallisuuspoliittisten linjausten kanssa, tarjosihan se Saksalle mahdollisuuden sovittaa yhteen Britannian edustama lojaalisuus atlantistiselle puolustusratkaisulle ja Ranskan kannattama eurooppalainen kunnianhimo.²³ Ylipäätään Saksan ulkopoliittista orientaatiota voidaankin luonnehtia kahta eurooppalaista linjausta, Ranskan mannermaista ja Britannian atlantistista, tasapainottavaksi suuntaukseksi.²⁴

Nyt, Kosovon kriisin lisätessä painetta eurooppalaisen kyvyn luomiseksi ja Saksankin lämmentyä ajatukselle, unionin sisälle luotiin joukko toimieliimiä, joilla kriisinhallintayhteistyötä ja sen keskeistä sisältöä (siten kun itse kukin osapuoli sen halusi ymmärtää) alettiin linjata. Seurauksena oli Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (ETPP) synty, joka on osa YUTP:tä. ETPP -hanke sai virallisesti alkunsa vuonna 1999 Helsingin Eurooppa-neuvoston kokouksessa. Sen jälkeen unioni on perustanut kriisinhallintatoiminnan edellyttämät päätöksentekorakenteet ja kehittänyt ja koonnut sotilaallisia ja siviilivoimavaroja kriisinhallintaa varten.

Kesäkuun 1999 Eurooppa-neuvoston Kölnin huippukokouksen päätösjulistuksessa todettiin tämä merkittävä asiainmuutos. Tuolloin jäsenmaat julistivat, että:

”Me, Eurooppa-neuvoston jäsenet, olemme vakaasti päättäneet, että Euroopan unioni osallistuu täysimittaisesti kansainväliseen toimintaan. Tätä varten aiomme antaa Euroopan unionille tarvittavat keinot ja valmiudet hoitaa Euroopan yhteiseen puolustus- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvät tehtävänsä. Puheenjohtajavaltio Saksan tekemästä aloitteesta tehdyn työn ja Amsterdamin sopimuksen voimaantulon johdosta voimme tänään ottaa ratkaisevan askelen eteenpäin.

Pyrkiessämme yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteisiimme ja asteittain määriteltävään yhteiseen puolustuspolitiikkaan olemme vakuuttuneita siitä, että neuvoston olisi voitava tehdä päätöksiä kaikista Euroopan unionista tehdyn sopimuksen Petersbergin tehtäviin sisältyvistä konfliktinesto- ja kriisinhallintatehtävistä. Tämän vuoksi unionin olisi pystyttävä toimimaan itsenäisesti ja siten, että sen tukena ovat uskottavat soti-

²³ Philippe de Scoutheete, *La cohérence par la défense : Une autre lecture de la PESD* (Union européenne, Institut d’Etudes de Sécurité, Paris, Cahiers de Chaillot no. 71, Octobre 2004), s. 58.

²⁴ Conrad – Stumm (2004), s. 55.

lasvoimat, keinot päätösten tekemiseksi käyttää niitä ja valmius tehdä niin kansainvälisten kriisien ratkaisemiseksi tämän rajoittamatta Naton toimia. EU parantaa näin edellytyksiään osallistua kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden edistämiseen YK:n peruskirjan periaatteiden mukaisesti.²⁵”

Näin eurooppalainen puolustusidentiteetti antoi tilaa eurooppalaiselle puolustuspolitiikalle. Prosessin aikana EU onnistui luomaan joukon yhteisiä kriisinhallinnan rakenteita, jotka joiltakin osin voitiin tulkita myös Maastrichtissa visioidun eurooppalaisen puolustuksen alkioksi tai versoksi. Tärkeimpiä uusia unionirakenteita olivat poliittiset ja sotilaalliset toimielimet kuten EU:n ulkopoliittisen edustajan virka, Yleisten asioiden neuvosto PSC, EU:n sotilaskomitea (EUMC) sekä EU:n toistaiseksi vaatimaton sotilasesikunta (EUMS).

Lisäksi joulukuussa 1999 Helsingin Eurooppa-neuvoston päätösten perusteella jäsenvaltiot sopivat joukkotavoitteista (ns. Helsinki Headline Goal process), joiden puitteissa jäsenmaat ilmoittivat sotilaallisia voimavarojaan unionin käyttöön. Vuoteen 2003 mennessä jäsenvaltiot sitoutuivat kaikkien Petersbergin tehtävien toimeenpanemiseksi antamaan unionin käyttöön yhteensä 50 000 – 60 000 sotilaan vahvuinen joukon tai useampia pienempiä joukkoja. Tällaiseen sitoumukseen tuli olla valmiita ainakin vuoden ajaksi saakka. Helsingissä päätettiin myös unionin siviilikriisinhallinnan mekanismien kehittämisestä.²⁶ Käytännössä huomattiin kuitenkin pian, että jäsenvaltiot eivät kuitenkaan saaneet luotua sopimiaan kykyjä – ongelma, jota alettiin vähitellen ja melko vaivalloisesti purkaa European Capabilities Action Plan (ECAP) -prosessilla.

Eräänlaiseksi ratkaisuksi nopeasti lisääntyneen kunniahimon ja jäljessä laahaavan suorituskyvyn ongelmaan tuli Kongon Demokraattisen tasavallan vaikeutunut turvallisuustilanne, jonka parissa työskennellyt YK tarvitsi ulkopuolista apua. YK pyysi tätä apua Ranskalta, joka puolestaan vei asian EU:n tasolle ehdottaen, että Ranska voisi – yhdessä muiden jäsenmaiden kanssa – vastata YK:n avunpyyntöön EU-johtoisella sotilaallisella kriisinhallintaoperaatiolla. Vaikka muodollisesti lukuisat EU-valtiot osallistuivat operaatioon, tuli keskeinen tuki hankkeelle Ruotsista, jolla sattui olemaan sopivia joukkoja käytettävissä ja valmiina operaatioon.

Vuoden 2003 kesä-syyskuussa Kongossa toimeenpantu operaatio ARTEMIS oli kaikinensa onnistuneesti ohi suunnilleen samassa ajassa kuin perinteinen rauhanturvaoperaatio olisi ollut vasta käynnistymässä. Ei ollut siis

²⁵ Eurooppa-neuvosto Köln, puheenjohtajavaltion päätelmät, 3.-4. kesäkuuta 1999. ks. http://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_fi.htm#an1

²⁶ European Council, Helsinki, 10-11 December 1999, Presidency Conclusions.

ihme, että ARTEMIKSEN kokemukset muodostivat monilta keskeisiltä osiltaan unionin tulevan taisteluosastokonseptin ytimen. ARTEMISTA seuraavana keväänä vuonna 2004 EU:n kolme suurinta jäsenmaata – Britannia, Ranska ja Saksa – tekivät yhteisen aloitteen nopean toiminnan joukkojen muodostamiseksi osana unionin joukkotavoiteluettelo. Konsepti hyväksyttiin nopean toiminnan kyvyn monikansallisen kehittämisen pohjaksi vielä samana vuonna.

Joukkojen tehtäviksi suunniteltiin esim. taistelevien osapuolten erottaminen, julmuuksien ja kansanmurhien estäminen sekä humanitaarisen avun perille saattaminen. Joukkojen ohjeellinen toiminta-alue olisi Brysselistä 6000 kilometrin säteellä ja toisin kuin joukkotavoitteissa, valmiusjoukkojen toimintaperiaatteissa korostui nopea reagointi sekä nopea vetäytyminen toiminta-alueelta. Nopeasti toimintakykyisten ja nopeasti toiminta-alueilta poistumaan valmistautuvien taistelujoukkojen kehittäminen saattoi osaltaan heijastaa poliittisesti hankaliksi koettuja suorituskyvyn puutteita unionin laajemmassa kriisinhallintakapasiteetissa.²⁷

Sittemmin ETPP:n puitteissa luotuja eurooppalaisia rakenteita on melko nopeassa tahdissa vahvistettu. Naton Washingtonin huippukokouksessa vuonna 1999 sovittiin ns. Berlin Plus –järjestelmän käyttöönotosta, jonka puitteissa EU voi hyödyntää Naton suunnittelu- ja toimeenpanokapasiteetteja omissa kriisinhallintaoperaatioissaan.

Nizzan sopimus, joka tuli voimaan 1.2.2003, sisälsi uusia YUTP:tä koskevia määräyksiä. Siinä on erityisesti lisätty niitä aloja, joilla voidaan vahvistaa päätöksentekoa tekemällä määränemmistöpäätöksiä. Samalla vahvistettiin myös poliittisten ja turvallisuusasioiden komitean asemaa kriisinhallintaoperaatioissa.²⁸

Vuonna 2003 unioni sai lisäksi luotua EU:n turvallisuusstrategian, jossa kuvailtiin unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikka toimintaympäristöä ja tavoitteita, ja jonka puitteissa pyrittiin kartoittamaan yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan suuntaviivoja. EU:n korkean ulkopoliittisen edustajan Javier Solanan hahmottelema asiakirja heijasteli monessa suhteessa laajan turvallisuuden käsityksiä: EU-maiden suurimmiksi uhiksi määriteltiin ter-

---

²⁷ Aiheesta laajemmin ks. Mika Kerttunen – Tommi Koivula – Tommy Jeppsson, *EU Battlegroups. Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Cooperation* (National Defence College, Department of Strategic and Defence Studies, Series 2, No 30).

²⁸ Tähän liittyi erityisesti Saksan ja Ranskan välillä käyty kiista äänimäärästä, johon kunkin jäsenmaan väkiluku oikeuttaisi EU:ssa – Saksa vaati unionin päätöksenteossa noudatettavan äänimäärän suhteuttamista valtioiden väkilukuun, kun taas Ranska vaati symbolista tasa-arvoisuutta suurimpien EU-maiden välille. Seurauksena oli molempia elementtejä yhdistelevä kompromissi.

rorismi, joukkotuhousoseiden leviäminen ja alueelliset konfliktit sekä niihin liittyen sortuvat valtiot ja järjestäytynyt rikollisuus.²⁹ Unioni oli entistä selvemmin profiloitumassa kriisinhallintatoimijaksi.

Tästä kehityksestä huolimatta perinteisempään ranskalaiseen ajatteluun viittaava vivahde Maastrichtin sopimuksen aikaisesta Euroopan yhteisen puolustuksen päämäärästä nostettiin uudelleen esille entisen presidentti Valéry Giscard d'Estaing'in johdolla toimineessa EU:n perustuslakikomisiossa, joka suuren kansainvälisen mielenkiinnon saattelemana laati unionille perustuslakihahmotelman syksyllä 2003.

Asiakirja heijasteli muillakin tavoin ranskalaista turvallisuuspolitiikan asialistaa. Sen yleisenä periaatteena jäsenvaltiot sitoutettiin asteittain parantamaan sotilaallisia voimavarojaan. Konkreettisenä askeleena tämän päämäärän toteuttamiseksi sovittiin Euroopan puolustusviraston perustamisesta, tehtävänään unioninlaajuinen tutkimus- ja kehittämistyö sekä puolustus-hankintatoiminta. Ehdotuksessa lanseerattiin myös ajatus pysyvän rakenteellisen yhteistyön mahdollisuudesta: sen puitteissa riittävät sotilaalliset kyvyt omaaville ja halukkaille jäsenvaltioille olisi annettu mahdollisuus laatia keskenään myös muita jäsenvaltioita tiukempia sitoumuksia suorittaakseen vaativimpia turvallisuuspolitiikkaan liittyviä tehtäviä. Tällainen unionirakenne oli omiaan antamaan lisää toimintamahdollisuuksia Ranskan kaltaiselle aktiiviselle poliittisten ja sotilaallisten instrumenttien käyttäjäl-le.³⁰

Takaiskun unionin yleinen kehitys kohtasi, kun ehdotus unionin perustuslaista hylättiin keväällä 2005 Ranskan ja Hollannin kansanäänestyksissä. Perustuslakiehdotuksen hylkäys kansanäänestyksessä juuri Ranskassa osoitti unionin toimintaan kohdistuneen epävarmuuden maan väestön keskuudessa varsin merkittäväksi.³¹ Vaikka sisäpoliittiset tekijät olivat epäilemättä merkittäväällä sijalla pohdittaessa äänestystulosta, ei voida huomiotta

²⁹ Ks. *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy*. Brussels, 12 December 2003. <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

³⁰ Lisäksi perustuslakiehdotuksessa esitettiin ns. yhteisvastuu- tai solidaarisuuslauseke. Sen mukaan jäsenvaltiot toimivat yhteistyössä ja yhteisvastuun hengessä, mikäli yhdessä jäsenvaltioissa tapahtuu terrorihyökkäys, luonnonkatastrofi tai ihmisen aiheuttama suuronnettomuus. Silloin unioni ottaa käyttöön kaikki käytettävissään olevat välineet antaakseen apua sitä pyytävälle jäsenvaltiolle. Kyseeseen voi tulla myös sotilaallisten voimavarojen käyttö. Tässä yhteydessä esimerkiksi Suomi lähti siitä, että jäsenvaltio saa itse päättää siitä, minkälaista apua se antaa. Toinen innovaatio oli unionin yhteisten puolustuksesta sopiminen ns. turvatakuiden avulla. Ts. mikäli hyökkäys kohdistuu johonkin jäsenmaahan, katsottiin muiden jäsenmaiden olevan velvollisia auttamaan hyökkäyksen kohteeksi joutunutta valtiota kun se sitä pyytää, huomioiden kuitenkin Nato-maiden ja liittoutumattomien maiden erityisvaraukset.

³¹ Kansanäänestyksessä sopimuksen vastustajat keräsivät 54,7% annetuista äänistä. Äänestysprosentti kansanäänestyksessä oli hieman alle 70.

jättää myöskään unionin suuntaan ja tulevaisuuteen kohdistunutta lisääntyntä epävarmuutta Ranskan väestön keskuudessa. Nämä varaukset materialisoituivat äänestyksen alla mm. kysymyksissä unionin nopeasta laajenemisesta ja sisäisestä jakautumisesta suhteessa vuoden 2003 Irakin sotaan. Ranskalaisessa keskustelussa tärkeä kysymys globalisaation hallinnasta ei myöskään näyttänyt saaneen Euroopan unionissa poliittista vastausta.³²

Perustuslakiongelmien vaikutus EU:n puolustusulottuvuuteen saattaa ilmetä ennen kaikkea epäsuoremmalla henkisellä tasolla: esimerkiksi vaihtelma EU:sta yhtenäisenä ja koherenttina toimijana saattaa kansalaisten keskuudessa kyseenalaistua, millä toki voi olla puolustuksellisia seurauksia. Esille nousee mm. kysymys siitä, haluavatko EU-kansalaiset unionin käyttävän sotilaallista kapasiteettiaan maailman muovaamiseen ja tuntevatko he luottamusta siihen.

Ajallinen katsaus on kuitenkin syytä päättää toteamukseen, että näistä unionin yleisistä vaikeuksista huolimatta ETPP näyttää olevan edelleen kehittymässä. Perustuslain kohtaamat ongelmat eivät ole johtaneet ETPP-rakenteiden alasajoon tai heikkenemiseen: mm. Euroopan puolustusvirasto perustettiin vuonna 2004, jonka jälkeen se on nopeasti laajentanut toimintaansa. Niinpä EU:n yhteinen turvallisuus- ja puolustuspoliittikka näyttää kokeneen historiallisen muutoksen jälkijunassa laahaajasta unionin tällä hetkellä dynaamisimmaksi osaksi.

---

³² Yves Boyer, ”A French View Concerning ESDP” (Teoksessa Huldt, Bo – Kerttunen, Mika – Mörtberg, Jan – Ericsson, Ylva [toim.] European Security and Defence Policy: A European Challenge. Strategic Yearbook 2006, The Swedish National Defence College, 2006), s. 139-140.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Leikkaus onnistui – potilas menehtyi?

Missä määrin Ranska on sitten onnistunut muokkaamaan eurooppalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa oman agendansa mukaiseksi ja miten sen voidaan olettaa toimivan tulevassa eurooppapolitiikassaan?

Ensisilmäykseltä Ranskan menestys eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoilijana näyttää varsin vaikuttavalta: tämän päivän ETPP:n sisältö on monella tapaa yhteneväinen Ranskan tavoitteenasettelun kanssa ja se heijastaa monessa suhteessa Ranskan tärkeinä pitämiä teemoja.

Ranskan kannalta keskeinen saavutus tähänastisessa ETPP:n rakentamisessa on ollut perustan ja legitimitetin luominen eurooppalaiselle sotilaalliselle tai kriisinhallintakyvyille. Tänä päivänä tunnustetaan yleisesti, että Natola ja EU:lla on oma, toisistaan erillinen turvallisuuspoliittinen roolinsa ja että asetelma edellyttää jonkinlaista institutionaalista työnjakoa järjestöjen välillä. Näkemys materialisoituu pitkälti sen hyväksymiseen, että Naton artikla V:n tehtävät ja EU:n omaksumat ns. Petersbergin tehtävät katsotaan toisistaan erillisiksi kokonaisuuksiksi. Kysymys Euroopan turvallisuuspoliittisen autonomisuuden määrästä suhteessa Yhdysvaltoihin ja transatlanttisiin rakenteisiin on edelleen jossakin määrin avoin, mutta EU:n autonomisuutta vahvistavia rakenteita ollaan jatkuvasti kehittämässä.

Toisaalta periaatetasolla EU:n jäsenvaltiot ovat myös Maastrichtin sopimuksessa ja useimpien jäsenvaltioiden hyväksymässä unionin perustuslaissa jättäneet oven auki mahdolliselle Euroopan yhteiselle puolustukselle. Samalla unionin piiriin on luotu rakenteita, joiden voidaan tulkita sisältävän alkimuodossaan symbolisen perustan tulevalle Euroopan armeijalle.

Ranskan päämäärien mukaisesti ETPP on ensisijaisesti hallitustenvälistä toimintaa. Euroopan komissiolla on turvallisuuteen liittyviä tehtäviä kuten rajaturvallisuudesta huolehtiminen, mutta pääpiirteissään ETPP perustuu jäsenmaiden hallitusten yhteistyölle, mikä jättää tilaa jäsenvaltioiden viimekätiselle harkinnalle. Lisäksi ETPP:ssa luodut rakenteet ovat voittopuolisesti siviilivaltaisia, joskin siviili- ja sotilaselementit näyttävät kietoutuvan toimielinten työssä toisiinsa yhä erottamattomammin.

Käytännössä on hyväksytty myös se, että kriisinhallintaoperaatioiden toteuttaminen onnistuu parhaiten monikansallisten, kaikki puolustushaarat yhdistävien operaatioiden (Combined Joint Task Force) kautta, jolloin toisetkin unionin jäsenvaltiot joutuvat sitoutumaan kriisinhallinnan rahoituk-

seen ja toimeenpanoon. Kaiken lisäksi unionin puitteissa harjoitettava turvallisuuspoliittinen yhteistyö laajenee jatkuvasti.

Näin Ranskan ulkopoliittisen johdon vanha haave autonomisesta eurooppalaisesta sotilaallisesta kyvystä on joiltakin osin toteutumassa. Eurooppa on matkalla täyden poliittis-sotilaallisen repertuaarin omaavaksi moninapaisen maailman toimijaksi, vieläpä tavalla, joka suurelta osin huomioi Ranskan erityisiä historiallisia traumoja ja toiveita.

Samaan aikaan on kuitenkin todettava, että ETPP on toteutumassa varsin erilaisena kuin Ranskan tavoitteenasettelu kylmän sodan päättyessä olisi edellyttänyt. Vaikka eurooppalaisia kapasiteetteja on kehitetty 1990-luvulta lähtien, ei Euroopan unioni ole nousemassa Naton kaltaiseksi sotilasliitoksi eikä jäsenmaidensa ensisijaiseksi turvallisuusjärjestelyksi. Tällä hetkellä yhteinen puolustus, saati sitten Euroopan armeija on käytännössä kaukana toteutumisestaan. Edes Helsingin joukkotavoiteluettelon mukaiset eurooppalaiset valmiusjoukot eivät ole toteutuneet, joskin niiden realisoituminen saattaa tapahtua lähivuosina. Sen sijaan EU on noussut keskeiseksi toimijaksi kansainvälisessä kriisinhallinnassa.

Huolimatta alkuperäisistä pyrkimyksistään myös Ranska näyttää tänä päivänä osallistuvan aktiivisesti unionin kriisinhallintatoimintaan. Muutos on merkittävä, koska vielä 1990-luvun puolivälissä Ranskan kunnianhimo EU:n turvallisuusulottuvuuden kehittämisessä ulottui selvästi kriisinhallintaa laajemmalle, kuten mm. usein esitetyt päämäärät Euroopan aikanaan toteutuvasta yhteisestä puolustuksesta ja eurooppalaisesta ydinasedoktiinista osoittavat.¹

Kuitenkin 1990-luvun jälkipuolelta lähtien Ranska on ollut aktiivisesti tukemassa ja jopa johtamassa laajan turvallisuuden unionin turvallisuuspolitiikkaa. Vuoden 2006 alun tilanne on kuvaava: tuolloin Ranska osallistui EU:n puitteissa kymmeneen siviilikriisinhallintaoperaatioon ja ”vain” neljään sotilasoperaatioon.² Kuvaavia esimerkkejä laajan turvallisuusnäemyksen ja kriisinhallinta-aatteen lisääntyvästä vaikutuksesta ranskalaisessa turvallisuusajattelussa ovat eurooppaministeri Claude Haignerén ja puolustusministeri Michèle Alliot-Marien kannanotot, joissa käsitellään Euroopan turvallisuusstrategiaa ja Ranskan aloitteesta tehtyä päätöstä kriisinhallintatoimintaan tarkoitetun eurooppalaisen santarmiosaston luomiseksi:

¹ Ydinasekannan linjausta vuoden 1994 selonteon sanoin: ”Ydinasekapasiteetilla varustettuna Euroopan puolustuksellinen autonomia on mahdollista. Ilman sitä se on poissuljettu”. Ks. *Livre Blanc sur Défense 1994*, s. 56.

² Alain Roux, ”*La France et l’Europe de la Défense*” (les cahiers de Mars No. 188, 2eme trimestre 2006), s. 17.

”Euroopan unioni on asteittain kehittänyt yhteisen näkemyksen Euroopan turvallisuudesta. Joulukuussa 2003 hyväksytty Euroopan turvallisuusstrategia on olennainen askel eteenpäin tiellä, jolla meidän täytyy jatkaa eteenpäin. Tämä strategia asettaa perustellusti painopisteen uusille haasteille: joukkotuhoojien proliferaatiolle ja tietenkin terrorismille. Taistelu terrorismia vastaan kaikissa muodoissaan on prioriteetti, joka edellyttää, että unioni käyttää kaikkia saatavilla olevia välineitään – diplomaattisia, sotilaallisia, mutta myös poliisi- ja oikeusalan yhteistyötä.”³

”Euroopan puolisotilaallisen voiman luominen ...mahdollistaa sen, että voimme täydentää tänään olemassa olevia kriisinhallintakykyjämme liittämällä niihin erityisesti sotilas- ja siviilikeinojen väliseen siirtymävaiheeseen suunnatun elementin.”⁴

Ranska on siis alkanut yleistä unionikehitystä seurailleen toimia pehmeän turvallisuuskäsityksen mukaisesti ja siirtyä painottamaan yhteisen puolustuksen sijasta laaja-alaista turvallisuutta. Tämä 1990-luvun puolivälissä tapahtunut muutos on vaikuttanut niin ”turvallisuuden” ymmärtämiseen, ydinasedoktriiniin, yleiseen strategiseen doktriiniin, institutionaalisiin järjestelyihin, asehankintapolitiikkaan kuin puolustusteollisuuteenkin. Onko kyseessä sitten adaptaatio muuttuneisiin olosuhteisiin vai perustavanlaatuisempi muutos ranskalaisessa turvallisuuskäsityksessä?

Tämän tutkimuksen valossa kyse on aidosta muutoksesta. Vertailtaessa unionin tämänhetkisen turvallisuuspoliittisen ulottuvuuden sisältöä de Gaullen ja hänen seuraajiensa turvallisuuspolitiikan lähtökohtiin on havaittavissa joukko merkittäviä eroavaisuuksia, joita havainnollistetaan seuraavassa kaaviossa. Kaavio osoittaa, että Ranskan turvallisuuspainotuksissa on tapahtunut selviä muutoksia:

---

³ Claudie Haigneré, *Perspectives françaises sur l’Europe du futur*. Puhe Tanskan ulkopolitiittisessa instituutissa 6.9.2004. Lähde:

<http://www.european-security.com/index.php?id=4771>

⁴ Michèle Alliot-Marie, *Discours devant les auditeurs de la 56ème session nationale IHDN*. Puhe IHDN:n 56. kansallisessa istunnossa 2.2.2004. Lähde:

http://www.defense.gouv.fr/defense/archives/discours_du_ministre_de_la_defense_de_2002_a_2004/min_def/2004/d030204/030204_htm

Kaavio 1: Muutoselementit Ranskan turvallisuuspolitiikassa

Aihealue	De Gaullen aika – ca. 1991/1994	Ranska ja ETPP 2007
Poliittinen päämäärä:	Vahva Eurooppa	Vahva Eurooppa
Turvallisuuspoliittinen yleiskäsite:	”Ranskan puolustus”	”Euroopan turvallisuus”
Transatlanttinen orientaatio:	Eurooppa USA:n vastapaino	Eurooppa autonominen toimija Naton sisällä
Keskeinen kumppani Euroopassa:	Saksan liittotasavalta	Iso-Britannia (ETPP)
Suhtautuminen kansainväliseen yhteistyöhön:	Kansallinen itsenäisyys	Monenkeskisyys
Ensisijaista huomiota vaativa ilmansuunta:	Itä	Etelä
Vastaus turvallisuusuhkaan:	Ydinase+konventionaalisen voiman projisointi	Konventionaalisen voiman projisointi +ydinase
Sotilaallisen voiman järjestely:	Asevelvollisuusarmeija	Ammattiarmeija

Huomiota kaaviossa herättää ”vahvan Euroopan” päämäärän jatkuvuus, joka näyttää säilyneen Ranskan turvallisuuspoliittisena tavoitteena koko viidennen tasavallan ajan. Kaavio kuitenkin osoittaa, että käytännössä tätä ”vahvaa Eurooppaa” tulkitaan ja tavoitellaan kuitenkin tänä päivänä hyvin eri tavoin kuin de Gaullen ja hänen seuraajiensa aikana. Keskeinen muutos on kansallisen itsenäisyyden korvaaminen monenkeskisellä turvallisuudella. Ylipäätään ”turvallisuus” on vallitsevana ydinterminä tullut korvaamaan ”puolustuksen” samalla kun Eurooppa on tullut korvaamaan Ranskan.

”Vahvan Euroopan” ja epäsuoremmin esitetyn, mutta edelleen yhtä elinvoimaisen ”kansallisen suuruuden” kaltaisten ajatusten jatkuvuus ranskalaisessa tavoitteenasettelussa ilmentää sitä, että valtioiden kansallisen identiteetin kaltaiset tekijät ovat varsin vakaita voimia. On kuitenkin tärkeää huomata, että monet kansallista identiteettiä koskevat ideat ja ylipäätään puhe Ranskan asemasta maailmassa ovat pysyvyydestään huolimatta alttiita muuttaville tilanteille ja historiallisille uudelleentulkinnoille. Näin sinänsä jäykkien kansallisten ideoiden ja identiteettien käytännöllinen sisältö voidaan tulkita eri tavoin. *Grandeur* ja *Europe puissance* tarkoittavat tänä päivänä faktuaalisesti jotakin muuta kuin de Gaullen aikana. Näin Ranskan

turvallisuuspoliittisen asialistan pinnalta katsoen ilmeisen jatkuvuuden sisällä piilee myös muutos. Kuvaava esimerkiksi tästä on Jacques Chiracin harjoittama ”gaullismi”, jos sellaisesta voidaan edes puhua. Sisällöltään, joskaan ei välttämättä ulkoasultaan, se on osoittautunut huomattavan joustavaksi.

Ylipäätään leimallista Ranskan tapauksessa näyttää olevan julkisen esiintymisen ja retoriikan jatkuvuus, joka on omiaan viestittämään historiallisesti perustellusti, mutta omana aikanamme hieman harhaanjohtavasti ulkopuolisille vaikeasti avautuvasta ”vahvasta Euroopasta”. Sen sijaan käytännössä, kenties vähemmälle huomiolle jääneenä, on havaittavissa merkittäviä muutosprosesseja, joiden kautta turvallisuuspolitiikan asiallinen painopiste on siirtynyt.

Ajatus eurooppalaisesta puolustusliitosta saattaa edelleen elää ranskalaisessa retoriikassa ja ajattelussa. Kuitenkaan tämä ei näy entiseen tapaan Ranskan tai ETPP:n päivittäisessä toiminnassa. Päähuomio kohdistuu suurten ambitioiden sijaan nykyään pikemminkin siihen, mihin hyödyllisiin tarkoituksiin unionin sotilaallista voimaa voitaisiin käyttää.

Tutkimuksessa on tarkasteltu Ranskan lähtökohtia ja menestystä eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoilijana. Edellä esitettyjen päätelmien kautta tuleekin nyt mahdolliseksi arvioida myös Ranskan asemaa Euroopan unionin ja eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoilijana erityisesti kansainvälisen politiikan teoriakeskustelun valossa: tulisiko Ranska nähdä ensisijaisesti yhtenä ETPP:n vaikutusvaltaisista muotoilijoista siten, että unionin puitteissa perustetut rakenteet ovat sen ja mahdollisesti muiden johtavien EU-valtioiden kansallisten intressien ilmentymiä? Vai pitäisikö pikemminkin korostaa Ranskan kaltaisen yksittäisen jäsenvaltion sopeutumista ja muutosta suhteessa integraatioon ja unionirakenteisiin?

Poliittisen realismin ja neorealismien hengen mukaisesti ETPP:ssa tapahtunutta kehitystä voidaan luonnehtia siten, että keskeiset jäsenmaat, Ranska ja Iso-Britannia etunenässä, ovat saaneet eräänlaisen ”omistajuuden” ETPP-prosessiin. Tämä tarkoittaa sitä, että huolimatta monista vaikuttimistaan unionin yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka heijastelee voimakkaimmin juuri näiden valtioiden käsityksiä siitä, miten EU:n kriisinhallintakykyä tulisi käyttää ja tulevaisuudessa kehittää. Yhtenä seurauksena voidaan pitää sotilaallisen elementin ilmestymistä unionin asialistalle, koska

näiden maiden näkemyksessä sotilaallinen voima ja sen käyttökyky ovat turvallisuuspolitiikassa keskeisellä sijalla.⁵

Voimapoliittisille lähtökohdille rakentuva ajattelu ilmentyi voimakkaasti gaullismin alkuperäisissä päämäärissä 1950- ja 60-luvun taitteessa. Tuolloin Ranska näyttää selkeästi suhtautuneen eurooppalaiseen projektiin osana oman kansallisen asemansa vahvistamista.

Integraatioprosessin edetessä ja kylmän sodan muuttaessa kansainvälistä turvallisuusympäristöä on esille tullut kuitenkin myös merkkejä siitä, että EU ja ETPP sen osana on monessa suhteessa itseään ylläpitävä prosessi, mikä on poliittisen realismin lähtökohdista tarkasteltuna jokseenkin yllättävää. Tätä ja seuraavia seikkoja onkin syytä tarkastella liberalistis-funktionalistisesta näkökulmasta.

Yleisellä tasolla EU:n laajentuminen on perinteisesti edistänyt jäsenmaiden keskinäisen yhteistyön tiivistymistä ja leviämistä yhä uusille aloille. Tämä johtuu siitä, että laajentuminen on tavallaan potentiaalinen uhka jo sovituille toimintatavoille ja päämäärille: uudet jäsenet voivat vesittää yhteiset hankkeet, ellei niitä saada mukaan riittävän sitoviin yhteisiin sopimuksiin. Päätöksentekoa onkin laajentumiseen valmistauduttaessa yleensä pyritty tehostamaan. Maastrichtin sopimuksen kunnianhimoisiin sanamuotoihin yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta vuonna 1993 saattoi hyvin vaikuttaa se, että unioniin oli hakeutumassa joukko puolueettomia maita, joiden pelättiin vähentävän EU:n ulkoista uskottavuutta. Vuonna 2004 tapahtunut peräti kymmenen uuden maan liittyminen kerralla unioniin siivitti jälleen yhteistyötä YUTP:ssa ja lisäsi sen merkittävyyttä, joskin pyrkimykset unionin rakenteen kehittämistä EU:n perustuslain avulla epäonnistuvat.

Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan kohdistuu myös kasvavia odotuksia, joita unioni itsekin ruokkii omilla julkilausutuilla tavoitteillaan. Operaatioiden käynnistäminen on omiaan herättämään odotuksia yhä uusista operaatioista, turvallisuusstrategian laatiminen taas odotuksia sen toteuttamisesta sekä sitä kautta tapahtuvasta unionin oman kansainvälisen profiilin selkeytymisestä.

---

⁵ Mawdsley (2004), s. 9. Tähän poliittisen realismin selitysmalliin voidaan haluttaessa kytkeä myös geopolittinen katsantokanta, jonka mukaan ETPP:n kehittämisen taustatekijänä on pyrkimys luonnonvarojen, kuljetusreittien tai strategisten alueiden kontrolloimiseen. Nykyinen ETPP voitaisiin tässä katsannossa ehkä ymmärtää kompromissiksi atlantistisesti orientoituneen Iso-Britannian ja mannermaisesti orientoituneen Ranskan välillä. Molempien pyrkimyksenä olisi tuolloin päästä kontrolloimaan ”Euroopan vaikutuspiiriä”: tulkittakoon sellaiseksi vaikkapa unionin taistelujoukkojen toimialueeksi esitetty 6000 kilometrin säde Brysselistä, johon kuuluisi laaja piiri Euroopan ulkopuolisia alueita.

Toisaalta unionin asialista on avoin muutoksille ja vaikutuksille. Ei ole olemassa euroopanlaajuisia poliittisia puolueita, jotka johdonmukaisesti tavoittelisivat tietynlaista Eurooppaa, ja jotka siten toimimalla sulkisivat pois joitakin mahdollisia päämääriä. Unionin asialistaan voi vaikuttaa monilla tavoin; järjestelmässä on ikään kuin lukuisia ”sisäänkäyntejä”. Lisäksi monenlaiset toimijat ovat mukana päätöksenteossa. Edelleen unionilla on politiikka-vaihtoehtoja. Yhdessä nämä tekijät tarkoittavat sitä, että mikäli yksittäinen toimija pystyy esittämään muita kiinnostavan idean ja pystyy investoimaan idean edistämiseen resursseja, on tällä toimijalla hyvät mahdollisuudet vaikuttaa unionin asialistaan. ETPP:n syntyä voidaan selittää juuri tällaisena kahden yksittäisen toimijan aktiviteetin tuloksena. Toisaalta se auttaa yhtä lailla selittämään sinänsä vähäisen painoarvon omanneiden Ruotsin ja Suomen menestystä kriisinhallintakonseption nostamisessa unionin asialistalle 1990-luvulla.

Näin ollen yksinkertaistamme Ranskan toimintalogiikkaa EU:ssa liikaa, jos rajoitumme tarkastelemaan sitä vain machiavellilaisena valtapolitiikkana, jossa Ranska ajaisi Euroopassa jotakin ajatonta asialistaa oman valtansa kasvattamiseksi ja suurvalta-asemansa palauttamiseksi. Yksinomaan poliittisen vallan ja kansallisten intressien tavoitteluun perustuva näkökulma ei voi selittää Ranskan (tai muidenkaan valtioiden) toimintaa sen kaikessa moninaisuudessa. Toisaalta olisi naivia olettaa, että kansallisten intressien tavoittelu ei olisi merkityksellinen Ranskan toimintaan vaikuttanut voima tarkasteltaessa sen eurooppapolitiikkaa. Tutkimuksessa on kuitenkin pyritty tuomaan esille ajatus, että käsitys kansallisesta intressistä on altis muutoksille.

Edellisten lukujen valossa voidaan havaita, että Ranskan turvallisuuspolitiikka on 40 vuoden aikana kokenut muutoksen: se on siirtynyt kansallismalli-keskeisestä lähtökohdasta kohti monenkeskisempää ja monimuotoisempaa turvallisuuskäsitystä. Sen keskeisenä piirteenä on ajatus eurooppalaisesta turvallisuudesta jakamattomana ilmiönä, jossa turvallisuuden tuottamisen taakka on jaettava eri valtioiden kesken. Kenties keskeinen jatkuvuuden elementti on itsenäinen ydinase, jonka asema ei näytä muuttuneen ajoittaisista aloitteista huolimatta.

Teoriakeskustelun kannalta turvallisuusnäkemysten muutos on kuitenkin jatkuvuutta merkittävämpää, koska se antaa tukea konstruktivistisille ja reflektivistisille tulkinnoille. Vastaavasti valtion turvallisuuspoliittisen asialistan ja toiminnan muutosta on vaikeampi selittää rationalistisen lähestymistavan puitteissa. Samoin rationalistisen lähestymistavan perusteella eurooppalaisten instituutioiden rooli jää helposti yhtälön ulkopuolelle, vaikka instituutioiden vaikutuksesta esimerkiksi Ranskan turvallisuustulkintaan ja toimintaan onkin merkkejä.

Käytännöllisenä lähestymistapana tähän unionin peruslogiikan avaamiseen lienee molemminpuolisen konstituomisen näkökulma: poliittisilla päätöksillä on luotu unionirakenteita, jotka taas omalla olemassaolollaan ja myös tietoisella myötävaikutuksellaan edistävät uusien päätösten tekemistä ja valtioiden käsitysten ja toiminnan muutoksia. Näin ollen ekskurssi Ranskaan Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoilijana nostaa esille viitteitä sekä sen omasta vaikuttavasta asemasta että alttiudesta ulkoisille vaikutteille ja unionissa tehdyille päätöksille.

Yksittäisen valtion perspektiivistä tarkasteltuna seurauksena on ETPP, jonka toimintaa voidaan valtion resursseista, vaikutusvallasta ja asialistan vetoavuudesta riippuen pyrkiä ohjailemaan, mutta joka myös omien rakenteidensa kautta omaksuu valtioihin nähden ”autonomisia” ja valtioihin vaikuttavia piirteitä. Ranska on monessa suhteessa muovannut eurooppalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa, mutta se on tämän prosessin yhteydessä myös itse ollut altis unionirakenteiden ja ympäristön muutoksen tuottamille muospaineille.

Valtion turvallisuuspolitiikka näyttää olevan siten sidoksissa ajallisiin ja paikallisiin tekijöihin. Kulloinkin vallitsevat käsitykset turvallisuudesta ja turvallisuuspolitiikasta näyttävät monessa suhteessa ilmentävän vallitsevia näkemyksiä siitä, miten poliittiset suhteet ylipäättään pitäisi organisoida. Tämä näkemys on muuttunut kylmän sodan ajoista: nykyisen eurooppalaisen kriisinhallinta-ajattelun taustalla näyttää olevan käsitys, että kansainvälisissä suhteissa on nojattava tiettyyn normatiiviseen ja legaaliseen perustaan.

8.2 Ongelmallinen tulevaisuus

Ranskan menneisyys EU:n turvallisuuspoliittisen roolin muotoilijana on siis ollut monelta osin menestyksekkäs, joskin integraatioon osallistumisen prosessi näyttää myös muuttaneen sitä eri tavoin. Johdonmukaisena teemanäkökulmana Ranskan EU-politiikassa on ollut, että unionista tulisi kehittää strategisen tason toimija kansainväliselle näyttämölle. Vastoinkäymisistä, tulkinanvaraisuuksista ja viivästyksistä huolimatta tavoite näyttää jatkuvasti realistisemmalta: unioni näyttää vähitellen olevan kasvattamassa voimavarojaan vastaamaan sen yhä suurempaa turvallisuuspoliittista kunnianhimoa, joskin se on varsinaisen sotilaallisen voiman sijaan suuntautunut kriisinhallintakapasiteettiensa kehittämiseen.

Tästä sinänsä Ranskan kannalta myönteisestä kehityksestä huolimatta tulevaisuus näyttää Ranskan EU-politiittisten päämäärien kannalta ainakin kolmella tapaa ongelmalliselta. Nämä ongelmat tai haasteet liittyvät Ranskan

aseman kehitykseen unionissa, sen ajaman politiikan ”ideologiseen” houkuttelevuuteen sekä sen sisäiseen kehitykseen.

Ensimmäiseksi on huomioitava, että Ranskan suhteellinen koko ja vaikutusvalta EU:ssa näyttää väistämättä heikkenevän. Tutkimus on osoittanut, että vuosikymmenten saatossa Ranska on usein onnistunut nousemaan Euroopan integraatioprosessissa keskeiseen asemaan. Historiallisesti tarkasteltuna Ranskan eurooppapolitiikalle näyttää olleen ominaista pyrkimys yhteistyöhön toisen suuren eurooppalaisen vallan kanssa. Resepti on osoittautunut menestyksekkääksi: unionin sisäisessä valtarakenteessa Ranska on johdonmukaisesti suuren eurooppalaisen liittolaisen kanssa pystynyt nousemaan unionissa vaa’ankieliasemaan. Tällä tavoin Ranska, tavallisesti yhdessä Saksan kanssa, pystyi asettamaan unionille kollektiivisen tahtonsa helposti alkuperäisessä kuuden maan liitossa. Innottoman eurooppapolitiikkansa vuoksi Britannian vuonna 1973 toteutunut jäsenyys ei muuttanut tätä asetelmaa. Vaa’ankieliaseman ylläpitäminen kävi kuitenkin haastavammaksi, kun jäsenmäärä kasvoi 15:ta vuonna 1995. Haaste lisääntyi edelleen olennaisesti 10 uuden valtion tullessa mukaan vuonna 2004. Tuossa 25 jäsenvaltion asetelmassa Ranskan ja Saksan vaikutusvalta toimi kuitenkin edelleen kohtuullisen hyvin: ne eivät saaneet kaikissa asioissa tahtoaan läpi, mutta yhdessä äänestämällä ne pystyivät pääpiirteissään estämään hankkeet, joita ne aidosti vastustivat. Tässä valossa melko liberaalisti ja USA-myönteisesti orientoituneiden Romanian ja Bulgarian mukaantulo vuoden 2007 alusta lähtien on omiaan heilauttamaan unionin sisäisen voimatasapainon ranskalais-saksalaisen akselin ulottumattomiin. Näin ollen unionin perustava matematiikka on muuttumassa, Ranskan kannalta ehkä ratkaisevasti.

Tätä kautta myös Ranskan de Gaullen ajoista saakka harjoittama perinteinen vastahakoisuus unionin laajentumiselle käy ymmärrettäväksi, samoin kuin sen ajoittain esille noussut pyrkimys unionin sisäisten ydinryhmien rakentamiseksi, jossa ”pisimmälle” integraatiossa edenneet jäsenmaat voisivat tiivistää keskinäistä yhteistyötään. Ranskan kannalta optimaalinen unioni koostuisi kaiketi juuri 6–9 jäsenvaltiosta, joiden joukkoon kuuluisi ulkopoliittisesti heikko Saksa tuomassa painoarvoa Ranskan harjoittamalle johtajuudelle.

Laajentuneessa unionissa Ranskan demografiset ja taloudelliset resurssit käyvät jatkuvasti kokonaisuuden mittakaavassa rajallisemmiksi. Mahdollinen Turkin EU-jäsenyys tekisi Ranskasta vasta unionin kolmanneksi tai neljänneksi väkirikkaimman valtion yhdessä Iso-Britannian kanssa, selvästi Saksaa ja Turkia pienemmällä väkiluvulla ja vain niukasti Italian edellä. Edes tiivis yhteistyö Saksan kanssa ei riitä vaa’ankieliaseman saavuttami-

seen, varsinkin kun Pariisin–Berliinin akseli näyttää osittain menettäneen dynaamisuuttaan.⁶

Toinen Ranskan kannalta merkittävä haaste tulevaisuuden kannalta on autonomista EU:ta edistävän ja Yhdysvaltain ylivoima-asemaan kriittisesti suhtautuvan ”multipolaarin” turvallisuuskonseptin markkinointi laajentuneessa Euroopan unionissa ja ylipäätään toisten jäsenvaltioiden taivuttelemisen ranskalaiseen tulkintaan Euroopan kansainvälisestä tehtävästä tai tulevasta profiilista. Keski- ja Itä-Euroopan uudet jäsenvaltiot näyttävät pikemminkin valinneen anglosaksisen talousmallin sekä turvallisuusjärjestelmänsä rakentamisen transatlanttisen suhteen varaan. Turkin mahdollinen EU-jäsenyys kärjistäisi Ranskan marginalisaatiota unionin sisällä entisestään.

Toisaalta Ranskan omaa universaaliviestiä voidaan myös tarkastella kriittisesti: onko se aidosti erilainen kuin USA:n ja jos niin millä tavalla? Tarvitseeko maailma todella kahta läntisen demokratian arvomaailmasta ja länsimaisesta perinnöstä kumpuavaa, projektion ulkopoliittikkaan perustuvaa viestiä ulkomaailmalle?

Ongelma on jossakin määrin ylittämätön, koska Euroopan–Yhdysvaltain välistä tasa-arvoisuutta ja eurooppalaista itsenäisyyttä korostava tulkinta transatlanttisista suhteista näyttää olevan varsin perustavanlaatuinen ja pysyvä näkemys ranskalaisessa maailmankuvassa. Vaikka esimerkiksi vuoden 2007 presidentinvaalien yhden pääehdokkaan, sisäministeri Nicolas Sarkozyn ulkopoliittinen asialista näyttää nykypresidenttiä atlantistisemmalta, edellyttää hänkin Yhdysvalloilta nykyistä laajempaa toisten maailmanpolitiikan toimijoiden huomioimista ja ”muuhun maailmaan katsomista”. Huomionarvoista on, että näine ajatuksineen Sarkozya pidetään varteenotettavista presidenttiehdokkaista selvästi amerikkalaismyönteisimpänä.⁷

⁶ Martinsen (2005), s. 165. Mm. presidenttiehdokas Nicolas Sarkozy on ilmaissut vahvoja epäilyjä Saksa-suhteen pysyvistä erikoisasemasta Ranskan turvallisuuspolitiikassa (Ks. mm. haastattelu *les Échos*-lehdelle 23.6.2004); epäsuoremmin sama on ilmennyt Schröderin ja Merkelin hallitusten politiikassa, jotka eivät ole enää perustuneet yhtä voimakkaasti liittolaisuuteen Ranskan kanssa kuin edeltäjänsä.

⁷ Ks. Mm. Sarkozy’n haastattelu ”*Je revendique la rupture*” *le Figaro*-lehdessä 1.9.2006:

http://www.lefigaro.fr/magazine/20060901.WWW000000247_sarkozy_je_revendique_la_rupture.html, luettu 01.09.2006. Sen sijaan sosialistipuolueen ehdokas Ségolène Royal näyttää suhtautuvan Yhdysvaltoihin nurjemmin, mikä ilmenee esimerkiksi hänen maaliskuun 3. päivä 2007 pitämästä kampanjapuheestaan: ”*Meidän täytyy tehdä Euroopasta itsenäinen strateginen toimija. Natolla ei ole kutsumusta tulla sellaiseksi. Tulomme noudattamaan jokaista Pohjois-Atlantin sopimuksessa tekemäämme sitoumusta. Mutta minun johdollani Ranska ei halua, että Natosta tulee YK:n korvaava maailman poliisimies. Euroopassa valtioiden turvallisuusintressit ovat yhteneväisiä. Näin ei ole aina asia Yhdysvaltojen kanssa. Emme ole uhattuja samalla tavalla. Päinvastoin,*

Kantana tällainen näkemys on de Gaullen linjauksia pehmeämpi, mutta samalla se on merkki pitkäaikaisesta ja selkeästä ranskalaisen ajattelutavan pohjavirtauksesta.

Toisin sanoen Ranska tulee säilymään Ranskana. Ensisijaisesti tämä tarkoittaa sitä, että maassa vallitsevat käsitykset sen historiallisesta merkityksestä ja asemasta maailmassa, hieman kiistanalaista termiä käyttäen voidaan puhua kansallisesta identiteetistä, ovat varsin hitaasti muuttuvia. Käytännön seuraus on, että suurvallan mentaliteetti tulee säilymään ranskalaisessa ulkopoliitikassa. Se tulee säilyttämään pyrkimyksensä etsiä vaikutusvaltaa eurooppalaisen yhteistyön kautta. Ei ole myöskään nähtävissä merkkejä, että se luopuisi ydinaseestaan.

Saattaakin olla, että Ranska pyrkii entistä enemmän maksimoimaan vaikutusvaltaansa rakentamalla unionin sisäisiä liittoutumia myötämielisten kumppaneidensa kanssa. Tulevina vuosinakin on odotettavissa, että Ranska tulee toiminaan tiiviimpää eurooppalaista puolustusta tavoittelevan blokin johtovaltiona. Unionin päätöksenteossa se pyrkii liittoutumaan asetelmasta riippuen Saksan tai Britannian kanssa. Yleisesti voidaan kuitenkin arvioida, että ETPP:n menestyksekkäs jatkuminen edellyttää sekä Ranskan, Britannian että Saksan halua sitoutua sen rakentamiseen – merkittävät ristiriidat näiden valtioiden välillä todennäköisesti estävät eurooppalaisen puolustuksen tulevan kehittämisen.

On myös merkillepantavaa, että ”ideaalitasolla” ranskalaiset pitävät edelleen unionia keskeisenä toimijana, kuten ovat enemmän tai vähemmän pitäneet jo 50 vuoden ajan; esimerkiksi kysymys yhteisestä turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta ei ollut vuoden 2005 kansanäänestyksessä asialistalla. ETPP:n kannatus on pysynyt jatkuvasti vankkana – samoin sen aseman tuleva vahvistaminen on kansalaisten keskuudessa suosittua. Tätä ajatusta vahvistaa se, että EU -politiikka tai ulkopoliitiikka ei näytä olevan asialistalla vuoden 2007 presidentinvaaleissa. Toisaalta unionin sisäisen asetelman muutokset ovat Ranskan kannalta niin merkittäviä, että EU-politiikan uudelleenarviointi käy jatkuvasti ajankohtaisemmaksi.

Näistä lisääntyvistä vaikeuksista huolimatta Ranskan kääntyminen pois Euroopasta tuntuu epätodennäköiseltä vaihtoehdolta. On vaikea nähdä, millainen muu ulkopoliittinen orientaatio toisi sille vastaavanlaista poliittista vaikutusvaltaa, kuin mitä se on nauttinut eurooppalaisen integraatioprojektin kautta. Toisaalta Ranskalla on unionin puitteissa myös huomattavan paljon

---

voimme olla uhattuja yhä enemmän, mikäli annamme sivilisaatioiden sodan, jota ideaa en hyväksy, jatkua maailmassa.” Ségolène Royal, *Allocution sur la Défense* 3.3.2007.

Lähde: http://www.desirsdavenir.org/index.php?c=sinformer_discours&id=1082

”negatiivista voimaa”: se voisi käytännössä lamauttaa ETPP:n vetäytymällä sen toiminnasta. Tällaista suunnanmuutosta on kuitenkin vaikea kuvitella.

Eurooppapolitiikan jatkuvuudesta huolimatta Ranskaa tulee kohtaamaan kolmas epävarmuustekijä, eli maan sisäisen valtakoneiston aseman horjuminen: pystyvätkö perinteisesti avainasemassa olevat poliittiset eliitit ohjailemaan valtiolaivaa entiseen tapaan? Lukuisat merkit viittaavat siihen, että kansalaiset ovat tyytymättömiä poliittisen eliitin toimintatapaan. Yhtenä ilmentymänä ilmiöstä on sinänsä vanhaa alkuperää oleva julkinen keskustelu Ranskan heikentymisestä ja odotettavissa olevasta rappiosta. Viimeaikainen laajaa keskustelua herättänyt esimerkki on Nicolas Bavarez’in poleeminen kirja *La France qui tombe* (suom. ”Kaatuva Ranska”) vuodelta 2004, joka heijasteli *Le Monde*’n sivuilla tasavallan asemasta ja tulevaisuudesta käytyä pessimististä keskustelua. Vaikka kirja keskittyi talouteen, kuvastaa analyysin sävy myös laajemman keskustelun suuntaa.

Nämä Ranskan sisäiset uudistuspaineeet ovat pidemmällä tähtäimellä omiaan vaikuttamaan myös sen käyttäytymiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Presidentti Chiracin valtakauden jälkipuoliskolta alkaen maan sisäistä muutosta vaativat äänet näyttävät voimistuneen. Nämä liittyvät niin poliittisen järjestelmän avaamiseen, maahanmuuttajien ja siirtolaisten asemaan, korkeakoulujärjestelmän uudistamiseen ja jopa presidentin asemaan ja viidennen tasavallan perustuslakiin. Näihin vaatimuksiin kevään 2007 presidentinvaalien pääehdokkaat näyttävät reagoivan yleistä mielipidettä myötäilevällä populismilla. Mikäli odotettavissa oleva yhteiskunnallinen uudistuminen tapahtuu, muuttaa se Ranskaa toimijana merkittävästi.

8.3 Ranska ja Suomi

Euroopan unioni ja sen yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka edustavat eri jäsenmailleen erilaisia asioita.

Jäsenyysneuvottelujen aikana Suomessa korostui unionin turvallisuuspoliittinen merkitys – EU-jäsenyyden kautta materialisoituvan laajan kansainvälisen yhteisön odotettiin lisäävän maamme turvallisuutta ja siten paikkaavan enemmän tai vähemmän todelliseksi koettua turvallisuusvajettamme. Suomella on eurooppalaisessa turvallisuusyhteistyössä tyypillisesti pienvaltion asema: joudumme usein reagoimaan ja sopeutumaan Euroopan keskuksista tuleviin paineisiin ja vaatimuksiin, vaikka hetkittäin voimme toki saada myös aloitteentekijän ja asialistan muokkaajan roolin erityisesti keskeisiksi kokemillamme asia-alueilla.

Ranskalle taas Euroopan unioni on turvallisuuspolitiikassa ennen kaikkea väline sen oman kansainvälisen aseman ylläpitämiseksi ja vaikutusvallan

projisoimiseksi maailmalle. Ranska sijaitsee eurooppalaisen päätöksenteon keskiössä, josta käsin se pystyy luontevana jatkumona vuosisataiselle suurvalta-asemalleen vaikuttamaan unionin suuntaan paljon perustavanlaatuisemmin ja monipuolisemmin kuin Suomi. Ranskan näkökulmasta kysymys EU-jäsenyyden mahdollisesti tarjoamasta turvallisuudesta on toissijainen. Sikäläisessä katsannossa huomio kiinnittyy pikemminkin siihen, pysyykö unioni Ranskan ja sen kumppaneiden hallinnassa vai ei.

Vaikka Ranska ei ole enää Euroopan itseoikeutettu johtaja, tulee se säilymään Suomen kannalta eräänä Euroopan suurista valtioista. Vaikka sen lähestymistapa ja tavoitteenasettelu ovat paikoitellen poikenneet omistamme, tulee se säilymään merkittävänä eurooppalaisen turvallisuuspolitiikan asiailistan muokkaajana ja tärkeänä osatekijänä erityyppisissä turvallisuuspoliittisissa valinnoissamme.

Katsoessaan tietyllä oikeutuksella olevansa unionin eräs johtovaltio, Ranska odottaa muilta unionin jäsenmailta solidaarisuutta: niin unionin johtovaltioille, yhteiselle politiikalle kuin ylipäätään unionin asialle. Tämän ei välttämättä katsota velvoittavan Ranskaa vastavuoroiseen lojaalisuuteen, vaan sillä on suurelle valtiolle ominainen taipumus pyrkiä käymään keskeiset neuvottelut suurten eurooppalaisten kumppaneidensa kanssa ja esitellä sitten valmiit tulokset ja valittu suunta muille. Mentaliteetti ei ole pienen EU-jäsenvaltion kannalta erityisen oikeudenmukainen, mutta se heijastanee suurille valtioille ominaista ajattelutapaa laajemminkin. Oma painoarvo ollaan valmiita hyödyntämään siinä määrin kuin mahdollista, pienten katsotaan joka tapauksessa hyötyvän suurempien tarjoamasta suojeluksesta ja taloudellisen ym. yhteistyön tuomista mahdollisuuksista.

Turvallisuuspolitiikassa Ranska tavoittelee EU:sta voimakasta kansainvälistä toimijaa. Tämän mukaisesti se pyrkii aktivoimaan muita, myös pieniä EU:n jäsenvaltioita ottamaan lisääntyvää vastuuta kansainvälisestä turvallisuudesta. Käytännössä tämä tulee merkitsemään lisääntyviä paineita mm. asevoimien modernisointiin ja kansainvälisen kriisinhallintakyvyn lisäämiseen sekä entistä suuremman kriisinhallintavastuun ottamiseen. Nämä paineet ovat jo ilmentyneet mm. EU:n nopean toiminnan taistelujoukkojen edistämisyhtymyksenä unionissa samoin kuin pyrkimyksenä lisätä jäsenmaiden asevoimien kaikkinaista yhteistoimintakykyä.

Eräänä rajoitettuna mutta tärkeänä osa-alueena näyttää tulevaisuudessakin olevan kysymys puolustusvoimien välinehankinnoista. Ranska pyrkii aktiivisesti edistämään ”osta eurooppalaista” -ajattelua ja sen mittava aseellisuus sekä maan poliittinen ja sotilasjohto ovat usein aktiivisesti edistämässä tällaisia pyrkimyksiä. Esimerkiksi EU-jäsenyytemme alla tehty Hornet-hävittäjien hankintapäätös Yhdysvalloista herätti kilpailevaa mallia tarjoa-

vissa ranskalaisyrityksissä kirpeitä kannanottoja päätöksentekijöidemme poliittisista sidonnaisuuksista Pohjois-Amerikkaan.⁸

Ottaen huomioon Ranskan oman, voimakkaasti eurooppalaista puolustusratkaisua korostavan orientaation tällaiset ratkaisut ovat joissakin tilanteissa omiaan myös vaikuttamaan kielteisesti Suomea ja maamme toivotunlaista ”eurooppalaisuutta” koskeviin käsityksiin. Sittenkin eurooppalainen-atlanttinen -vastakkaisasetteluun viittaavat käsitykset näyttävät pehmentyneen, mutta asetelma saattaa poliittisen tilanteen muutoksen johdosta kiristyä uudelleen, jolloin Suomenkin ulkopoliittisen johdon toiminnan ”eurooppalaisuutta” alettaisiin seurata tarkemmin.

Välimerellisenä valtiona Ranska tulkitsee Euroopan suurimpien turvallisuushaasteiden tulevan etelästä. Siksi se pyrkii suuntaamaan unionin kriisinhallintakapasiteettia varsinkin Afrikkaan. Monien Lähi-idän maiden kohdalla Ranska katsoo omaavansa huomattavan laajaa asiantuntemusta. Venäjän suuntaan se on ollut muiden suurten EU-valtioiden tapaan taipuvainen käymään kahdenkeskisiä neuvotteluja, mikä on ollut ristiriidassa Suomen tavoitteenasettelun kanssa.

Suomi tai sen harjoittama turvallisuuspolitiikka eivät ole Ranskassa erityisen hyvin tunnettuja. Osasyyn tähän on epäilemättä se, että se itse on turvallisuuspoliittisesti suuntautunut enemmän etelän ja Välimeren suuntaan. Ranskalaisessa maailmankuvassa Suomella on tyypillinen pohjoismaan rooli, jolle katsotaan olevan ominaista esimerkiksi mielenkiinto kansainvälistä kriisinhallintaa kohtaan; toisaalta Venäjän läheisyys saatetaan tiedottaa maamme erityispiirteenä. Suurimmillaan mielenkiinto Suomea kohtaan lienee silloin, kun maamme on näkyvässä roolissa Euroopan unionissa, kuten unionin puheenjohtajuuskausien aikana.⁹

Meille ranskalainen mentaliteetti saattaa olla monella tapaa erikoinen ja vieras, mutta itse he katsovat edustavansa eurooppalaisen ja länsimaisen kulttuurin universaaleja piirteitä. He ovat kuitenkin samalla tulleet entistä tietoisemmiksi siitä, että turvallisuuspoliittisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää eurooppalaisten yhteisiä ponnistuksia.

---

⁸ Ermei Kanninen, *Les relations franco-finlandaises dans le domaine de la défense/Suomen ja Ranskan sotilaalliseen maanpuolustukseen liittyvät suhteet* (Helsingissä 20.4.1998 pidetty ranskaksi julkaistu esitelmä. Käännös Oy Soffco AB. Société Franco-Finlandaise de Commerce, 1998), s. 23-24.

⁹ Thierry Prunière, haastattelu 29.11.2006.

8.4 Suuruutensa vanki?

Ranskalla on hankalan liittolaisen maine. Tämä perustuu pitkälti vuoden 1966 Nato-ratkaisun ja sen jälkeisen itsenäisyyttä korostavan politiikan herättämään suuttumukseen anglosaksisissa maissa. Usein juuri anglosaksisissa arvioissa Ranska on viimeistään vuodesta 1966 lähtien totuttu esittämään oikukkaana liittolaisena, joka on joutunut presidentti de Gaullen tekemien päätösten muodostamaan ”kultaiseen häkkiin” – ajautuneena läntisen leirin sisällä Yhdysvaltain opportunistiseksi, mutta jatkuvasti epäonnistuvaksi kriitikoksi politiikkaan, josta sillä ei ole poispääsyä, vaikka todellisuudessa yhteistyö (=anglosaksisten maiden kanssa) olisi sille edullisempää. Näissä arvioissa halu ymmärtää Ranskan omaa toimintalogiikkaa ja sen perusteluja on ollut usein puutteellista. Ranskan omista lähtökohdista lähtevän analysoinnin sijaan on tyydytty elättelemään itseään ylläpitäviä myyttejä gaullismiin, periaatteelliseen Yhdysvaltojen vastustamiseen ja jatkuvaan epämääräisen ”kunnian” tavoitteluun determinoituneesta Ranskasta. Rinnakkain näiden arvioiden kanssa kulkee usein näkökanta, jonka mukaan Ranskan pitäisi liberalisoida talouselämänsä ja yhteiskuntaansa.

Tämä tutkimus on kuitenkin pyrkinyt osoittamaan, että kokonaiskuva on näitä arvioita vivahteikkaampi ja moniulotteisempi. Ranskalla on globaaliin ja eurooppalaiseen turvallisuuspolitiikkaansa sen omista lähtökohdista katsottuna ymmärrettävät perustelut, jotka ulottuvat niin historiaan, kansalliseen identiteettiin kuin poliittiseen järjestelmäänkin. Omista lähtökohdistaan Ranska toimii täysin perustellusti ja ymmärrettävästi, niin kuin sen turvallisuuspolitiikan huomattavasta jatkuvuudestakin voidaan päätellä. Ranskan asetelma ei ole vaillo sisäisiä ongelmia eikä ristiriitaisuuksia, mutta on vaikea osoittaa, että esimerkiksi Britannian Yhdysvalloille lojaaliin suhtautumiseen perustuva turvallisuuspolitiikka olisi osoittautunut millään tavoin menestyksekkäämmäksi.

Turvallisuuspoliittisen itsenäisyyden mielikuvan ja eurooppalaisen vaihtoehdon rakentaminen on ollut Ranskalle ajoittain vaikeaa ja vaivalloista, ja vuosikymmenten aikana on toki ollut vaiheita, jolloin on pyritty myös lähentymään Yhdysvaltoja. Itsenäisyys- ja eurooppapolitiikallaan Ranska on kuitenkin saavuttanut voimavaroihinsa nähden merkittäviä menestyksiä ja pystynyt monessa suhteessa muokkaamaan unionia ja sen yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa näköisekseen. Sen sijaan Ranskan sisäiset tekijät ja unionin edelleen jatkuva laajentuminen näyttävät olevan johtamassa siihen, että perinteistä visiota Euroopasta Ranskan ponnahduslautana täytyy lähitulevaisuudessa arvioida uudelleen, ellei tällaista uudelleenarviota ole jo tehty.

Ylipäätään oman aikamme ja lähitulevaisuuden Ranskan turvallisuuspolitiikassa etualalle nousee syvenevä kuilu retoriikan ja todellisen tilanteen

välillä: julkinen takertuminen absoluuttiseen kansalliseen itsenäisyyteen ja valtioidenvälisyyteen on omiaan herättämään toisissa jäsenvaltioissa epäluuloja Ranskan piilotetuista agendoista. Käytännön toiminnassaan Ranska on kuitenkin sitoutunut tiiviisti EU:n ja myös ETPP:n kehitykseen sekä monenkeskiseen turvallisuusajatteluun. Mahdollisesti kansallisiin tarpeisiin suunnatussa retoriikassa ja ajoittain myös poliittisen johdon käyttäytymisessä se tulee tästä huolimatta välittäneeksi toisenlaista viestiä tavalla, joka ajoittain hämmentää sen kumppaneita. Tällä tavalla sisäpoliittiset tekijät vaikuttavat haitallisesti Ranskan ulkopoliitiikkaan.

Arvioimalla roolinsa ja globaalin asemansa uudelleen Ranskalla olisi paremmat mahdollisuudet nousta johtamaan EU:n kehitystä. Tämä edellyttäisi kuitenkin poliittiselta johdolta kykyä ja uskallusta julkisesti arvioida uudelleen joitakin hartaasti vaalittuja kansallisia myyttejä. Muuten Ranska on jäämässä oman suuruutensa vangiksi.

LÄHTEET

Primäärilähteet

La Constitution du 4 octobre 1958

<http://www.conseil-constitutionnel.fr/textes/c1958web.htm>

Ministère de la Défense (1994). Livre Blanc sur la Défense 1994. Paris, 10/18.

Ministère de la Défense (1997). Concept d'emploi des forces. Paris, Sirpa.

A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels, 12 December 2003. <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

Kirjallisuus

Apunen, Osmo (2004). *Murrosaikojen maailmanpolitiikka. Ulkopolitiikan, kansainvälisen politiikan ja kansainvälisten suhteiden kehyslinjat ja rakenteet*. Tampere, Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos, Studia Politica Tamperensis No. 3.

Aron, Raymond (1963). *Le Grand Débat*. Paris, Calmann-Lévy.

Auffermann, Burkhard - Koskela, Jussi - Kuusela, Janne - Lemola, Nonna - Silventoinen, Katja (1999). *CFSP+PESC+GASP=YUTP? Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehityslinjoja*. Tampere, Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, tutkimuksia No. 86.

Bavarez, Nicolas (2004). *La France Qui Tombe: Un constat clinique du déclin français*. Paris, Perrin –Tempus.

Beaufre, André (1965a) *Introduction to Strategy*. New York, Praeger, 1965. Alkuperäisteos *Introduction à la stratégie* julkaistu 1963 (Paris, Armand Colin).

Beaufre, André (1965b). *Deterrence and Strategy*. London, Faber and Faber, 1965. Alkuperäisteos *Dissuasion et stratégie* julkaistu 1964 (Paris, Armand Colin).

Boyer, Yves (2006). "A French View Concerning ESDP". Teoksessa Hultt, Bo – Kerttunen, Mika – Mörtberg, Jan – Ericsson, Ylva (toim.) *European Security and Defence Policy: A European Challenge*. Strategic Yearbook 2006, The Swedish National Defence College, s. 139-149.

Brenner, Michael J. (2002). *Europe's New Security Vocation*. McNair Paper 66, January 2002. Institute for National Strategic Studies, Washington, D.C., National Defence University.

Brzezinski, Zbigniew (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. New York, BasicBooks.

Charillon, Frédéric (2002). "Peut-il encore y avoir une politique étrangère française ?" *Politique étrangère* 4/2002, s. 915-929.

Chirac, Jacques (1978). *La lueur de l'espérance – réflexion du soir pour le matin*. Paris, Editions La Table Ronde.

Chuter, David (1997). "The United Kingdom". Teoksessa Howorth, Jolyon – Menon, Anand (toim. 1997). *The European Union and National Defence Policy*. The State and the European Union series. London, Routledge, s. 105-120.

Conrad, Björn – Stumm, Mario (2004). *German Strategic Culture and Institutional Choice: Transatlanticism and/or Europeanism?* Trierer Arbeitspapiere zur Internationalen Politik, Nr. 9 December 2004.

European Defence: A Proposal for a White Paper. Report of an independent Task Force. Paris, Institute for Security Studies, European Union, May 2004.

Frank, Robert (2000). "La France et son rapport au monde au XXe siècle". *Politique étrangère* 3-4/2000, s. 827-839.

Gallois, Pierre Marie (1998). *La France sort-elle de l'histoire? Superpuissances et déclin national*. Paris, Éditions L'Age d'Homme.

Gallois, Pierre Marie (2002). "Foreword". Teoksessa Rynning, Sten: *Changing Military Doctrine: Presidents and Military Power in Fifth Republic France, 1958-2000*. Westport, Connecticut, Praeger Publishers, s. xiii-xxvi.

De Gaulle, Charles (1970). *Toivon vuodet*. Alkuperäisteos *Mémoires d'espoir*. Porvoo, WSOY.

Giry, Stéphanie (2006). "France and Its Muslims". *Foreign Affairs*, vol 85, No.5, September/October 2006. s. 87-104.

Gnesotto, Nicole (1998). *La puissance et l'Europe*. Paris, Presses de Science Po.

Grand, Camille (1998). *A French Nuclear Exception?* The Henry L. Stimson Center Occasional Papers No. 38, January 1998.

Grant, Robert P. (1996). "France's New Relationship with NATO". *Survival*, vol. 38, no. 1, Spring 1996, s. 58-80.

Grieco, Joseph (1996). "State Interests and Institutional Rule Trajectories: A Neorealist Interpretation of the Maastricht Treaty and European Monetary Union". *Security Studies*, vol. 5, no. 3, s. 261-305.

Haas, Ernst B. (1961). "International Integration: The European and the Universal Process". *International Organization*, vol. 15, no.3, s. 366-392.

Herolf, Gunilla (2004). *France, Germany and the United Kingdom. Cooperation in times of turbulence*. Stockholm Studies in Politics 100, Stockholm University, Department of Political Science.

Hoffmann, Stanley (2000). "Towards a Common European Foreign and Security Policy?" *Journal of Common Market Studies*, vol. 38, no.2, s. 189-198.

Hollis, Martin - Smith, Steve (1990). *Explaining and Understanding International Relations*. Oxford, Clarendon Press.

Hovi, Kalervo – Koskenniemi, Tuula - Kunnas, Tarmo (1993). *Ranska: suurvallasta Euroopan rakentajaksi*. Kleio ja nykypäivä, Helsinki, Painatuskeskus.

Howard, Michael (1995). "1945-1995: Reflections on a Half a Century of British Security Policy". *International Affairs* No. 71/1995, s. 705-715.

Howorth, Jolyon (1997). "France". Teoksessa Howorth, Jolyon – Menon, Anand (toim. 1997). *The European Union and National Defence Policy. The State and the European Union series*. London, Routledge, s. 23-48.

Howorth, Jolyon (2003). "France, Britain and the Euro-Atlantic Crisis". *Survival*, vol 45, no.4 Winter 2003-2004, s. 173-192.

Institut des Hautes Études de Défense National (2006). *Comprendre la Défense*. 3e édition, Paris, Ed. Economica.

Jonson, Pål (2006). *The Development of the European Security and Defence Policy - An Assessment of Preferences, Bargains and Outcomes*. Stockholm, FOI Totalförsvarets forskningsinstitut, försvarsanalys.

Kanninen, Ermei (1998). *Les relations franco-finlandaises dans le domaine de la défense/Suomen ja Ranskan sotilaalliseen maanpuolustukseen liittyvät suhteet*. Helsingissä 20.4.1998 pidetty ranskaksi julkaistu esitelmä. Käännös Oy Soffco AB. Société Franco-Finlandaise de Commerce.

Kerttunen, Mika – Koivula, Tommi - Jeppsson, Tommy (2005). *EU Battle-groups. Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Cooperation*. National Defence College, Department of Strategic and Defence Studies, Series 2, no.30.

Klinge, Matti (1995). *Kävelyllä Pariisissa*. Helsinki, Otava.

Kramer, Steven (2006). “*La fin de l’Europe française?*” *Politique étrangère* 3/2006, s. 649-661.

Laird, Robbin (1995). *French Security Policy in Transition: Dynamics of Continuity and Change*. McNair paper 38, Washington DC, National Defence University, Institute for National Strategic Studies.

Lindley-French, Julian (2006). “*The British View of the European Security and Defence Policy*”. Teoksessa Huldt, Bo – Kerttunen, Mika – Mörtberg, Jan – Ericsson, Ylva (toim.) *European Security and Defence Policy: A European Challenge*. Strategic Yearbook 2006, The Swedish National Defence College, s. 119-137.

Martinsen, Kåre Dahl (2005). *Alleingang: German Red-Green Foreign and Security Policy*. Norwegian Institute for Security Studies, Forsvarsstudier 6/2005.

Mawdsley, Jocelyn (2004). “*The Arming of the European Union: Explaining the Armaments Dimension of European Security and Defence Policy*”. *Perspectives* 22/2004, s. 7-21.

Mearsheimer, John (1995). “*The False Promise of International Institutions*”. *International Security*, vol 19, no.3, s. 5-49.

Missiroli, Antonio (2004). “*ESDP – How it works*”. Teoksessa Gnesotto, Nicole (ed.) *EU Security and Defence Policy: The first five years (1999-2004)*. Paris, European Union Institute for Security Studies, s. 55-72.

Moravcsik, Andrew (1991). “*Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community*”. *International Organization*, vol 45, no. 1, s. 19-56.

Männik, Erik (2005). “*Estonia and the European Security and Defence Policy: A realist view*.” Teoksessa Kasekamp, Andres (ed.) *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2005*, Tallinn, The Estonian Foreign Policy Institute, s. 63-81.

Ojanen, Hanna (2006). “*Explaining the ESDP: Theoretical Grips on Recent Developments*”. Teoksessa Hultdt, Bo – Kerttunen, Mika – Mörtberg, Jan – Ericsson, Ylva (toim.) *European Security and Defence Policy: A European Challenge. Strategic Yearbook 2006*, The Swedish National Defence College, s. 1-16.

Pachta, Lukás (2004). “*France: driving force of the EU Common Foreign and Security Policy?*” EUROPEUM, Institute for European Policy.
http://www.europeum.org/doc/arch_eur/France_Lukas_Pachta.pdf

Penksa, Susan E. – Mason, Warren L. (2003). “*EU Security Cooperation and the Transatlantic Relationship*”. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* Vol. 38(3), s. 255–280.

Record, Jeffrey (1984). *Revising U.S. Military Strategy: Tailoring Means to Ends*. Washington, D.C., Pergamon-Brassey's.

Rieker, Pernille (2005). *From Common Defence to Comprehensive Security: Towards the Europeanisation of French Foreign and Security Policy?* Oslo, Norsk Utenrikspolitisk Institutt, (NUPI) Paper Nr. 691.

Rosenberg, Alexander (1988). *Philosophy of Social Science*. Dimensions of Philosophy series. Daniels - Lehrer (editors). Oxford, Clarendon Press.

Roux, Alain (2006). “*La France et l'Europe de la Défense*”. *Les cahiers de Mars* No. 188, 2ème trimestre 2006, s. 17-20.

Rynning, Sten (2001). *Changing Military Doctrine: Presidents and Military Power in Fifth Republic France, 1958-2000*. Westport, Connecticut, Praeger Publishers.

Schmidt, Peter (2006). ”*European Security and Defence Policy (ESDP) – German Priorities and Interests*”. Teoksessa Hultdt, Bo – Kerttunen, Mika – Mörtberg, Jan – Ericsson, Ylva (toim.) *European Security and Defence Policy: A European Challenge*. Strategic Yearbook 2006, The Swedish National Defence College, s.107-118.

Scoutheete, Philippe de (2004). *La cohérence par la défense: Une autre lecture de la PESD*. Union européenne, Institut d’Etudes de Sécurité, Paris, Cahiers de Chaillot no. 71, Octobre 2004.

SIPRI Yearbook 2006. *Armaments, Disarmament and International Security*. Stockholm International Peace Research Institute. Oxford, Oxford University Press.

Sivonen, Pekka (1998). *Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena*. Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, no. 11. Helsinki, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos.

Smith, Steve (2000). ”*International Theory and European Integration*”. Teoksessa Kelstrup, Morten – Williams, Michael C. (eds.) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security and Community*. London, Routledge, s. 33-56.

Soutou, Georges-Henri (2001). ”*France and the Cold War, 1944-1963*”. *Diplomacy and Statecraft*, Vol. 12, No. 4. (December 2001), s. 35-52.

De Talleyrand-Périgord, Charles Maurice (2002). *Mémoires*. Tome 1, 1754-1807. Paris, Imprimerie Nationale (alkuperäisteos ilmestynyt vuonna 1891).

Tiersky, Ronald (1995). *The Mitterrand Legacy and the Future of French Security Policy*. McNair Paper 43, August 1995. Washington, D.C., Institute for National Strategic Studies, National Defence University.

Tuomi, Osmo (2003). *Seuraako Euroopan unioni aikaisempien suurvaltojen kehitystä?* Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 2, N:o 20.

Van Herpen, Marcel H. (2004). ”*Chirac’s Gaullism: Why France has become the driving force behind an autonomous European defence policy*”. *The Romanian Journal of European Affairs*, Vol. 4, No. 1, May 2004, s. 67-81.

Visuri, Pekka (1997). *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. Juva, WSOY.

Wendt, Alexander (1992). “*Anarchy Is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics*”. International Organization (the World Peace Foundation and the Massachusetts Institute of Technology), vol 46, no. 2, Spring 1992, s. 391-425.

Østberg, Kai (2006). *Duksenes republikk: Fransk elitisme og dens samfunnsmessige konsekvenser*. Institutt for forsvarsstudier, IFS Info 3/2006.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Dagens Nyheter 21.4.1996

The Economist, 28.10.2006

Le Figaro 1.9.2006

Les Échos 23.6.2004

Helsingin Sanomat 21.4.1996

International Herald Tribune 30.10.2006.

Haastattelut

Eversti Thierry Prunière, Ranskan puolustusasiamies Helsingissä, 29.11.2006.

Kenraalimajuri (evp.) Sami Sihvo, Suomen sotilasasiamies Pariisissa 1976-1981, 11.12.2006.

LIITE: KESKEISET LYHENTEET JA MÄÄRITELMÄT

cohabitation

Ranskan viidennen tasavallan aikana ajoittain toistunut poliittisen elämän asetelma, jossa presidenttiin nähden oppositiossa oleva puolue kontrolloi parlamenttia ja asettaa pääministerin. Seurauksena on tuolloin ollut erityisesti presidentin sisäpoliittisen toimintakyvyn heikkeneminen.

ECAP

(*European Capabilities Action Plan*). ETPP:n puitteissa laadittu unionin sotilaallisten voimavarojen kehittämistä koskeva toimintasuunnitelma.

EDA

(*European Defence Agency*). EU:n puolustusvirasto. Vastaa neuvoston alaisuudessa puolustusvoimavarojen kehittämisestä, tutkimuksesta ja hankinnasta sekä puolustusmateriaaleista.

ESDI

(*European Security and Defence Identity*). Euroopan turvallisuus ja puolustudentiteetti. Yleisnimitys, jolla kuvattiin Euroopan valtioiden muotoutumassa ollutta yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa 1990-luvulla. Käytännössä Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka ETPP on nyttemmin korvannut sen.

ETPP

(*European Security and Defence Policy ESDP*, ranskaksi *Politique européenne de sécurité et de défense PESD*). Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Käytännössä ETPP:lla tarkoitetaan unionin valmiuksia toteuttaa kriisinhallintaa sotilaallisen kriisinhallinnan ja siviilikriisinhallinnan keinoin.

EUMC

(*European Union Military Committee*). EU:n sotilaskomitea, joka koostuu jäsenmaiden puolustusvoimien komentajista, joita edustavat pysyvät sotilasedustajat. Sotilaskomitea antaa poliittisten ja turvallisuusasioiden komitealle (PSC) sotilaallisissa kysymyksissä neuvoja ja suosituksia sekä antaa ohjeet unionin sotilasesikunnalle (EUMS).

EUMS

(*European Union Military Staff*). EU:n sotilasesikunta, joka suorittaa Petersbergin tehtäviin liittyviä varhaisvaroitus-, tilannearviointi- ja strategisia suunnittelutehtäviä.

Europe puissance

Voimakas Eurooppa. Charles de Gaullen poliittisen näkemyksen kautta tunnetuksi tullut ajatus, jonka mukaan Euroopan tulisi olla voimakas kansainvälinen toimija kaikenlaisissa maailmanpolitiikan kysymyksissä.

force de frappe

Ranskan ydinaseista käytetty nimitys.

Helsinki Headline Goal process

ETPP:n puitteissa laadittu EU:n sotilaallisia voimavaroja koskeva yleistaavoite, jossa unionin jäsenvaltiot ilmoittivat tietyn määrän sotilaallisia voimavarojaan unionin käyttöön.

Livre Blanc sur la Défense

Ranskan hallituksen julkaisema pitkän aikavälin puolustuspoliittinen ohjelma. Viimeksi vuonna 1994 julkaistun ohjelman korvasi vuonna 1972 julkaistun ohjelman ja sen voimassaoloajaksi ilmoitettiin 12–15 vuotta.

Petersbergin tehtävät

Petersbergin julistuksessa vuonna 1992 WEU:n jäsenvaltiot ilmoittivat päättäneensä antaa WEU:n, mutta myös Naton ja Euroopan unionin, käyttöön sotilasyksiköitä kaikista perinteisistä asevoimista. Tavoitteena oli luoda kyky toimeenpanna humanitaarisia- ja pelastustehtäviä, rauhanturvamista sekä rauhanpalauttamista, tarvittaessa myös taistelujoukkojen avulla. Amsterdamin sopimuksessa vuonna 1996 Petersbergin tehtävät liitettiin osaksi EU:n toimintakenttää.

PSC

(*Political and Security Committee*, ranskaksi *Comité Politique et de Sécurité de l'UE, COPS*). EU:n poliittisten ja turvallisuusasioiden komitea, joka perustettiin Helsingin Eurooppa-neuvoston (1999) päätösten pohjalta. PSC seuraa kansainvälistä tilannetta YUTP:n alalla. Se osallistuu politiikan määrittelyyn antamalla lausuntoja neuvostolle sekä seuraa sovitun politiikan toteuttamista. Unionin sotilasoperaatioissa PSC harjoittaa poliittista kontrollia ja strategista johtamista.

Viides tasavalta

Ranskan vuonna 1959 hyväksytystä perustuslaista lähtien voimassa ollut poliittinen järjestelmä. Oleellisin ero viidennen tasavallan ja sitä edeltäneen neljännen tasavallan (1947–1959) perustuslaeissa koskee presidentin valtaoikeuksia ja presidentin vaalitapaa.

WEU

(*Western European Union*). Länsi-Euroopan unioni, joka perustettiin Brysselin sopimuksella vuonna 1948, on puolustus- ja turvallisuusasioita käsittelevä eurooppalainen yhteistyöjärjestö. Alun alkaen kyseessä oli Naton eurooppalaisten valtioiden kattojärjestö, mutta Amsterdamin sopimuksessa WEU määriteltiin Euroopan unionin osaksi.

YUTP

(*Common Foreign and Security Policy (CFSP)*, ranskaksi *Politique étrangère et de sécurité commune (PESC)*). Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka. EU:n perussopimuksessa yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan määrittämään käsittävän kaikki unionin turvallisuuteen liittyvät kysymykset, mukaan lukien asteittain määriteltävä yhteinen puolustuspolitiikka.

Yhteiskuntatieteiden tohtori Tommi Koivula työskentelee erikoistutkijana Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksella. Hän väitteli Tampereen yliopistossa vuonna 2004 kansainvälisen politiikan alalta. Hän on aiemmin työskennellyt Tampereen yliopistossa sivutoimisena tuntiopettajana vuosina 1998–2003 sekä vierailevana tutkijana Kentin yliopistossa (Iso-Britannia) vuonna 2001. Hänen ensisijaisia tutkimusalueitaan ovat Euroopan unionin turvallisuuskysymykset sekä kansainvälisen julkisuuden rooli aikamme maailmanpolitiikassa.

Aikaisemmin tässä sarjassa on julkaistu

Julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita

No 1, 1997

Military Cooperation and its Prospects in the Baltic Sea Region

No 2, 1997

Ahti Kannisto - Tapio Palmunen - Pasi Välimäki: Muuttuuko turvallisuuspolitiikan linja? Valtioneuvoston eduskunnalle vuosina 1995 ja 1997 antamien turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden vertailu

No 3, 1998

Aaro Toivonen (ed.): Russia's Security Political Prospects

No 4, 1998

Aaro Toivonen (ed.): The Present and Near Future of the Nordic Defence

No 5, 1999

Lea Ahoniemi: Suomea koskevat uudet ei-sotilaalliset turvallisuusuhkatekijät

No 6, 2000

Krista Huhtala (ed.): Russia's Security Policy at the Turn of the Millennium

No 7, 2000

Tomas Ries (ed.): NATO Tomorrow

No 8, 2000

Pekka Sivonen (ed.): Security-Political Prospects in Northern Europe at the Beginning of the Millennium

No 9, 2000

Mika Kerttunen (ed.): Security in the North – Change and Continuity –

No 10, 2001

Suomen turvallisuusympäristö 2000-luvun alussa

No 11, 2001

Marc-André Ryter: EU Capabilities for Autonomous Military Crisis Management: Possibilities and Limits

No 12, 2001

Ossi Kervinen: Euroopan Unionin kriisinhallintatoimen päätöksenteko:
Rakenteet ja toimintamahdollisuudet

No 13, 2001

Tomas Ries, Axel Hagelstam (eds.): Sweden and Finland. Security
Perceptions and Defence Policy

No 14, 2001

Pentti Forsström (ed.): Russia's Potential in the 21st Century

No 15, 2002

Pentti Forsström: Venäjä vuonna 2020. Arvioita sotilaspolitiikasta ja sen
perusteista

No 16, 2002

Joonas Sipilä (toim.): Strategian 30-vuotisjuhlaseminaari 1.3.2002

No 17, 2002

Tomas Ries, Joonas Sipilä (eds.): Drifting Apart? European views on the
Atlantic Relationship

No 18, 2002

Marc-André Ryter: Managing Contemporary Crises: A Challenge for the
European Union

No 19, 2003

Fred Blomberg, Jyri Saanio: Viro, Latvia ja Liettua turvallisuuspoliittisten
muutosten kynnyksellä. Baltian maiden integraatoratkaisujen vaikutukset
Suomen turvallisuuspoliittiseen asemaan

No 20, 2003

Osmo Tuomi: Seuraako Euroopan unioni aikaisempien suurvaltojen
kehitystä

No 21, 2003

Kaarle Lagerstam, Juha-Antero Puistola, Torsti Sirén: Yhdysvaltalainen
sotilasstrategia tänään

No 22, 2003

Kalevi Ruhala, Pekka Sivonen, Teija Tiilikainen, Pauli Järvenpää: Suomen
turvallisuuspolitiikan vaihtoehdot

No 23, 2003

Marc-André Ryster: Motives for Humanitarian Intervention and the International Community

No 24, 2003

Kaarle Lagerstam: Yhdysvaltojen turvallisuuspolitiikka kylmän sodan jälkeen

No 25, 2004

Joonas Sipilä, Erko Mikkola (eds.): Terrorism and Counter-terrorism – Impact on Defence and other Security Systems

No 26, 2004

Torsti Sirén, Juha-Antero Puustola, Jyri Raitasalo, Kari Takamaa, Arvi Tavaila: Turvallisuuspoliittisten vaihtoehtojen Suomen puolustusjärjestelmälle aiheuttamia vaikutuksia

No 27, 2004

Pentti Forsström, Erko Mikkola (eds.): Russian Military Policy and Strategy

No 28, 2004

Arvi Tavaila, Pentti Forsström, Pertti Inkinen, Juha-Antero Puustola, Torsti Sirén: Venäjän asevoimat ja sotilasstrategia

No 29, 2005

Erko Mikkola (ed.): The Future of Multilateral Security Co-operation in the New Security Environment

No 30, 2005

Mika Kerttunen, Tommi Koivula, Tommy Jeppsson: EU Battlegroups – Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Co-operation

No 31, 2005

Tommi Koivula, Tuomas Tammilehto (eds.): Crisis Management: A New Form of Nation-Building?

No 32, 2006

Peter Ekholm: Ymmärrystä yli rajojen: Valtakunnallisten maanpuolustuskurssien vaikuttavuus

No 33, 2006

Mika Harju-Seppänen: Kiinan ulkopolitiikka, puolustuspolitiikka sekä sotilasstrategia

No 34, 2006
Stefan Forss: Yhdysvaltain ydinasepolitiikka

No 35, 2006
Tommi Koivula, Heidi Kauppinen (eds.): Promoting Peace and Security in Africa: Is the European Union Up to the Challenge?

No 36, 2006
Tommy Jeppsson, Erko Mikkola (eds.): Perspectives on the Evolving Nature of Military Power

No 37, 2007
Mika Kerttunen (toim.): Uudet uhkat?

Strategian laitos
Maanpuolustuskorkeakoulu
PL 266
00171 HELSINKI

Department of Strategic and Defence Studies
National Defence University
POB 266
FIN - 00171 HELSINKI
FINLAND

Tel: +358 9 181 26320
Fax: +358 9 181 26324
E-mail: strategian.laitos@mil.fi
Internet: <http://www.mpkk.fi/>